

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1910. Andra Kammaren. Nr 32.

Onsdagen den 13 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 6 innevarande april.

§ 2.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Svar å interpellation.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet grefve Hamilton, som anförde: Herr talman, mina herrar! Med Andra kammarens bifall har herr K. V. Rydén till mig framställt de spörsmål, huruvida jag anser regeringsrättens nuvarande arbetssätt ändamålsenligt samt om så icke är, huruvida från min sida åtgärder kunna vara att förvänta för att genomföra förändringar i regeringsrättens arbetssätt.

Innan jag öfvergår till besvarande af de i interpellationen framställda frågorna, tillåter jag mig i korthet erinra om följande:

Syftet med inrättandet af regeringsrätten var närmast att bereda lättnad i statsrådets alltjämt ökade arbetsbörda samt att därigenom bereda dem möjlighet att, mera odeladt än förut kunnat ske, ägna sin tid och uppmärksamhet åt det egentliga regeringsarbetet, särskildt lösningen af de större politiska reformfrågorna. Därjämte har man naturligen ock för tillgodoseende såväl af det allmännas väl som den enskilda rättssäkerheten velat i sista instans åstadkomma *en mera noggrann och omsorgsfull handläggning* än förut kunnat ske af de mål och ärenden, som från statsrådet öfverflyttats till regeringsrätten, företrädesvis de s. k. administrativa besvärsmålen.

Beredningen af dessa mål äfvensom föredragningen däraf i statsrådsberedningen hafva, som bekant, äfven före regeringsrättens inrättande tillhört vederbörande tjänstemän i statsdepartementen, enkannerligen kansliråden, och reformen innebär således icke häri någon förändring. Tvärtom stadgades uttryckligen i

Svar å interpellation.
(Forts.) grundlag äfvensom i den särskilda lagen om regeringsrätten, att dessa åligganden fortfarande skulle tillhöra vederbörande tjänstemän i statsdepartementen. Skälen härtill voro flera. Dels ville man bevara sambandet mellan regeringens och regeringsrättens hvarandra nära liggande arbetsområden, för att därigenom å ena sidan fortfarande direkt tillförsäkra statsdepartementen det material till kännedom om förvaltningen och därmed sammanhängande förhållanden, som ligger i besvärsmålen, å andra sidan ock för dessa måls behandling och afgörande tillgodogöra den speciella fackkunskap på olika områden och erfarenhet om målens tidigare behandling, som finnes samlad inom departementen och är för målens bedömande erforderlig.

Om sålunda målens beredning och föredragningen däraf redan förut ålegat tjänstemännen i statsdepartementen, ansåg man sig visserligen vid regeringsrättens inrättande böra utgå från att dessa åligganden skulle kunna, åtminstone till en början och intill dess närmare erfarenhet vunnits, fortfarande besörjas af hufvudsakligen samma tjänstemän som förut. Men redan i den kungl. propositionen om regeringsrättens inrättande lämnades dock antydan därom, att tillökning i departementens arbetskrafter måhända skulle för ändamålet blifva på ett eller annat håll nödvändig. Och i statsverkspropositionen till nästlidet års Riksdag uttalades, i sammanhang med begäran om anslag under sjetten hufvudtiteln för regeringsrätten, uttryckligen — och jag vill redan nu hafva betonat detta — att frågan, huruvida föredragningen skulle kunna tillfredsställande uppehållas utan förstärkning i ett eller annat departements arbetskrafter icke kunde på förhand afgöras samt att, därest sådant skulle visa sig nödvändigt, och af Riksdagen beviljadt anslag ej lämnade tillgång för ändamålet, erforderliga medel syntes kunna anvisas från allmänna besparingar eller under förskottstitel, *intill dess närmare erfarenhet vunnits*. Häri låg således, att man visserligen iugalunda förbisett, att förstärkning i arbetskrafter på ett eller annat håll kunde i följd af de förändrade anordningarna blifva nödvändig, men att man, så länge icke närmare erfarenhet vunnits om behovet, icke ansåg sig böra hos Riksdagen göra framställning om ökad anslag.

Det enda undantag, som i samband med regeringsrättens tillkomst härifrån gjordes, var i fråga om jordbruksdepartementet, för hvars räkning begärdes och äfven af Riksdagen beviljades anslag till en särskild föredragande hos regeringsrätten jämte en amanuens åt honom. Detta förorsakades emellertid som bekant förnämligast af kammarkollegii omorganisation och den därmed i samband stående begränsningen i kollegii ämbetsverksamhet.

Nu har interpellanten, med erinran, att beredningen af de ärenden, som nu tillhöra regeringsrätten, såväl före som efter regeringsrättens tillkomst påhvilat de olika statsdepartementen, a priori ansett sig kunna utgå ifrån att regeringsrättens tillkomst

ej borde i någon mån öka arbetet i själfva statsdepartementen. *Svar å interpellation.*
Detta antagande torde visserligen i det stora hela vara riktigt, men tål dock vissa modifikationer. Först må erinras, att genom borttagande af kammarkollegium såsom mellaninstans i väg-, flottnings- och skjutsningsmål samt i åtskilliga andra hufvudsakligen till ecklesiastikdepartementet hörande mål antalet besvärsmål af detta slag gifvetvis kommer att väsentligt ökas. De ganska talrika fideikommissärendena, hvilka förut erhöilo sin förberedande behandling i justitierevisionen, hafva nu öfvergått till justitiedepartementet och regeringsrätten, och den hittills alltjämt fortgående ökningen af antalet administrativa besvärsmål, hörande till Kungl. Maj:ts afgörande, lär ingalunda upphöra efter regeringsrättens tillkomst.

Till dessa mera yttre anledningar till stegring af arbetet inom statsdepartementen komma så de, som äro den naturliga och oundvikliga följden af regeringsrättens tillkomst. Det ligger i sakens natur, att för dem bland statsdepartementens tjänstemän, som skola sköta föredragningen såväl i statsrådsberedningen som i regeringsrätten, arbetet något ökas genom verksamhetens uppdelning på två olika håll. Huru arbetet inom regeringsrätten än fördelas, det måste dock ordnas så, att hvarje föredragande har på förhand bestämda tider för föredragningen. Det ligger i öppen dag, att den bundenhet för föredraganden, som blir en följd af denna hans skyldighet att å viss tid i regeringsrätten föredraga och därförinnan bereda erforderligt antal mål, ej kan undgå att i någon mån verka störande på hans arbete i öfrigt. Genom besvärsmålenas öfverflyttning till regeringsrätten har äfven föredragandenas arbete erhållit en i viss grad annan karaktär än förut. Inom statsrådet hvilat det hufvudsakliga ansvaret för ett måls riktiga afgörande på departementschefen, som i regel före föredragningen i statsrådsberedningen har kännedom om målet. Inom regeringsrätten åter såsom kollegial domstol hafva alla ledamöterna samma ansvar för målets rätta bedömande. Det är därför naturligt, att föredragningen måste ställas på ett helt annat sätt inför regeringsrätten än i statsrådsberedningen. Domstolens samtliga ledamöter böra gifvetvis erhålla en klar uppfattning om målets hela gång, om de faktiska omständigheter, som ligga till grund för tvistefrågorna, om den bevisning och annan utredning, som förekommit, om de olika myndigheternas sätt att se saken och om de synpunkter, som jämväl i öfrigt från olika håll må göras gällande i målet. Att förberedelserna till en sådan föredragning kräfva ökad arbete, är gifvet, men utan olägenhet lära dessa kraf icke kunna eftersättas.

Att genom regeringsrättens tillkomst arbetsbördan i statsdepartementen skulle i viss mån ökas antydes äfven, såsom jag redan förut framhållit, i de uttalanden af särskilda departements-

Svar å inter- chefer, som förekommo vid aflåtande af kungl. propositioner an-
pellation. gående regeringsrätten och därför erforderliga anslag.
(Forts.)

I detta sammanhang vill jag i förbigående påpeka en mindre tydlig uppgift i herr Rydén's interpellation. Herr Rydén anmärker, att Kungl. Maj:t af Riksdagen äskat ett anslag af 6,000 kronor för en extra föredragande af regeringsrättsärendena i ecklesiastikdepartementet. Rätta förhållandet är, att Kungl. Maj:t, enligt hvad det vid årets statsverksproposition fogade statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden utmärker, tänkt sig, att dessa göromål skulle uppehållas af en kanslisekreterare i departementet samt för ändamålet ifrågasatt ett belopp af 1,000 kronor för år 1910, och under förutsättning att den begärda provisoriska löneregleringen för statsdepartementen bifalles, ingenting för år 1911.

Interpellanten vill emellertid göra gällande, att det nu framträdande behovet af ökning i arbetskrafterna inom statsdepartementen skulle bero på regeringsrättens arbetssätt. Till bevis härom uppräknar han en hel rad af uppgifter, som enligt den af Kungl. Maj:t fastställda stadgan för behandlingen inom statsdepartementen af ifrågavarande ärenden skulle tillkomma föredraganden. Dessa åligganden kunna ju på papperet te sig afskräckande nog, men reducerade till sitt rätta värde, spelar flertalet af dem ej någon nämnvärd roll vid uppskattningen af föredragandenas arbetsbörda. De flesta äro obetydliga expeditiönsåtgärder, hvilka enligt sakens natur påhvila en föredragande, fastän desamma, måhända onödigtvis, anförit i stadgan.

Bland föredragandenas af interpellanten framhållna åligganden af betydelse torde jag få något uppehålla mig vid promemorieskrifningen. Härvid är till en början att märka, att någon föreskrift därom icke återfinnes i den af Kungl. Maj:t utfärdade stadgan. Promemorieskrifningen är således icke obligatorisk. Jag har förut framhållit vikten af att föredragningen i regeringsrätten blir sådan, att den ger ledamöterna en klar och öfversiktlig bild af allt, som i målet förekommit af beskaffenhet att kunna inverka på tvistefrågornas bedömande. Ett medel att vinna detta mål är användandet af skriftliga promemior, men det är ingalunda det enda medlet, och såsom medel är det visserligen icke osvikligt. Allt beror ytterst på föredragandens skicklighet och omdöme och på hans förmåga att åt sin framställning gifva erforderlig klarhet och fullständighet, utan tyngande omsägningar eller framhållande af betydelselösa detaljer. Vid början af regeringsrättens verksamhet uttalades från ledamöternas sida önskan om att skriftliga promemior skulle vid föredragningen användas, och denna önskan har sedermera i allmänhet blifvit uppfyllt. Afsikten härmed var dock ingalunda, såsom på sista tiden framhållits, enbart eller ens hufvudsakligen att bereda lättnad åt regeringsråden, utan företrädesvis att försäkra sig om en noga förberedd och fullt pålitlig föredragning af målen. Att promemorierna i detta hänseende

utöfvat ett godt inflytande är otvifvelaktigt, och sedan numera närmare erfarenhet vunnits om lämpligaste sättet för föredragningen i regeringsrätten, torde utan olägenhet lätnader kunna beredas i promemorieskrifningen, särskildt i mindre omfattande mål. Så har också skett. För ledamöterna i regeringsrätten hafva dessa promemior icke någon större betydelse. Utom i kontroll-afsikt taga de, enligt hvad jag inhämtat, endast sällan vidare del af promemoriorna, än som erhålles vid föredragningen, under det att hittills handlingarna i hvarje mål lästs af minst en bland de i målets behandling deltagande regeringsråden.

Anmärkning har äfven framställts mot föreskriften, att föredragandena skola afgifva skriftligt *förslag till beslut*. Att märka är emellertid, att denna skyldighet åligger kansliråden, såsom föredragande i statsrådsberedningen, redan enligt den 1878 utfärdade, ännu gällande instruktionen för ämbets- och tjänstemännen i Kungl. Maj:ts kansli. Någon anledning att häri göra ändring beträffande de till regeringsrätten öfverflyttade besvärsmålen har så mycket mindre förefunnits, som de tvärtom för ernående af bästa möjliga resultat måste anses önskligt, att föredragandena blifva i tillfälle att använda den speciella sak- och författningskunskap, de böra förutsättas äga i de af dem handlagda målen. Den omständigheten, att vederbörande är pliktig afgifva förslag till beslut i målet, utgör dessutom en synnerlig god kontroll på att föredraganden ordentligt genomtänkt målet.

Skola förslagen till beslut lända till därmed afsedd nytta, måste de emellertid finnas uppsatta vid föredragningen, enär handlingarna i målet därefter måste finnas tillgängliga för regeringsrättens ledamöter. Flertalet mål afgöras nämligen preliminariter omedelbart efter föredragningen. Definitiva beslut fattas i regel påföljande måndag eller, i enstaka mål, någon af de närmast följande dagarna. Under mellantiden taga regeringsråden närmare del af handlingarna i målen, studera tillämpliga lagar och författningar, söka, där så erfordras, genom studier af kommittébetänkanden och annan litteratur utforska motiven därtill och den tidigare rättstillämpningen, kontrollera föredragandenas framställning af målet samt affatta vid behof nya förslag till beslut.

Interpellanten framhåller, att vid ordnandet af regeringsrättens arbete högsta domstolen tagits till förebild. Detta äger nog i hufvudsak sin riktighet och synes för öfrigt vara i väsentlig mån befogadt med hänsyn till likheten i de båda institutionernas organisation och verksamhet samt den där föreskrifna förhandlingsmetoden. I detaljer hafva emellertid inom regeringsrätten ej oväsentliga afvikelser skett i syfte att påskynda föredragningen och lätta arbetet för föredragande och protokollsförande.

Interpellantens uttalanden i allmänhet gifva anledning till uppställande af frågan om lämpligaste fördelningen af arbetet mellan regeringsråden och de biträdande tjänstemännen. Svaret

Svar & interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.

(Forts.)

härpå kan ej gärna blifva annat än det, att, såsom redan i lag är föreskrifvet, regeringsrådets arbete bör i möjligaste mån begränsas till målens pröfning och afgörande jämte hvad därmed äger oundvikligt sammanhang. Att å personer, som ansetts äga sådana kvalifikationer, att de kunnat ifrågakomma till medlemmar af regeringsrätten, lägga ett arbete, som kan utföras af andra, delvis yngre och ej så högt aflönade tjänstemän, måste betecknas såsom slöseri både med pengar och med arbetskraft. Enda försvärbara motivet för en sådan åtgärd skulle vara, att regeringsrättsledamöternas arbetsförmåga icke för närvarande tagas eller kan förutsättas komma att tagas fullt i anspråk för deras nyssberörda uppgifter. Spörsmålet härom belyses bäst af det sakförhållandet, att arbetsmaterialet i regeringsrätten redan från början ej oväsentligt öfverstigit det beräknade. Regeringsrättens organisation bestämdes med tanke på, att målens antal för år skulle komma att utgöra 900 å 1,000. Det har emellertid visat sig, att denna beräkning var väl låg, och redan under den gångna delen af regeringsrättens verksamhetstid — motsvarande drygt tre fjärdedelar af ett arbetsår — hafva inom regeringsrätten handlagts omkring 900 ärenden, således ej obetydligt mera än som beräknats. Att denna arbetskvantitet medhunnits, synes ingalunda peka på att arbetssättet varit olämpligt.

Med hänsyn till den myckenhet mål, som sålunda redan ankommer på regeringsrättens pröfning, och till den alltjämt fortgående stegringen i besvärsmålens antal, som framgår af den redan tidigare för Riksdagen framlagda utredningen i ämnet, finnes icke någon anledning att betvifla, att regeringsrådets arbetsförmåga kommer att, fortfarande såsom hittills, fullt tagas i anspråk. Ihågkommas bör äfven, att nya mindre grupper af besvärsmål kunna och helt visst efter hand äfven komma att öfverlämnas till handläggning af regeringsrätten.

I interpellantens motivering beröres äfven den ekonomiska frågan och framhålles faran af att regeringsrättens arbetssätt skulle i en närliggande framtid betinga anordnandet af ett stort ämbetsverk, motsvarande hvad nedre justitierevisionen är för högsta domstolen. På grund af hvad jag redan anført, lärers vara tydligt, att något sådant icke torde ifrågakomma. Väl är det så, att genom regeringsrättens tillkomst arbetsbördan för vissa tjänstemän i statsdepartementen i någon mån ökats, men å andra sidan hafva äfven därigenom lättnader beredts departementen, särskildt några af expeditiionscheferna. I de departement och byråer, där de till regeringsrätten öfverlämnade målen endast förekomma i ett mindre antal, kan gifvetvis den i så fall obetydliga ökningen i arbetet ej i och för sig motivera anställandet af någon ny tjänsteman. Genom en ändrad fördelning af arbetet inom departementet eller byrån torde den genom omorganisationen något rubbade jämnvikten lätt nog kunna återställas. Där åter regerings-

rättsmålen förekomma i stort antal, är förhållandet i viss mån annorlunda. Enbart för sig kan dock den af *omorganisationen* framkallade arbetsökningen inom ett departement ej motsvara en persons hela arbetskraft, men väl kan denna komma att tagas i anspråk till följd af samtidigt inträffad ökning af arbetsmaterialet inom departementet. De kostnader, som däraf kunna komma att uppstå, böra dock ej föras på regeringsrättens konto.

Af hvad sålunda anförts framgår, att jag icke kan instämma med interpellanten däri, att vid ordnandet af arbetssättet i regeringsrätten mera hänsyn tagits till regeringsrådets bekvämlighet än till omsorgen om enkelhet och praktisk anordning inom domstolen, samt att jag anser mig kunna besvara interpellantens fråga på det sätt, att, såvidt jag kunnat finna, regeringsrättens nuvarande arbetssätt icke är oändamålsenligt. På samma gång vill jag emellertid tillägga, att liksom säkerligen regeringsrätten kommer att såsom hittills tillse, att alla förenklingar, som äro möjliga, vidtagas, regeringen skall med hänsyn till vunnen erfarenhet inom Kungl. Maj:ts kansli ägna frågan all uppmärksamhet.

Härpå yttrade

Herr Rydén: Då om några dagar med all sannolikhet här i kammaren kommer att till behandling föreligga en fråga — nämligen frågan om en extra föredragande i ecklesiastikdepartementet af regeringsrättsärenden — där jag kommer att närmare utveckla min uppfattning i fråga om dessa saker, skall jag icke gå denna diskussion i förväg genom att nu gifva mig in på ett längre anförande i frågan.

Jag skall endast be att få uttala den uppfattningen, att min interpellation redan gjort stor nytta, och det bästa beviset därför är, att herr civilministern här kunnat meddela, att de skriftliga promemoriorna hålla på att försvinna ur regeringsrätten. Han sade, att detta redan i viss mån skett, och han skulle hafva kunnat tillägga, att det skett, sedan jag börjat röra i saken. Intill dess förekommo dessa skriftliga promemior, och jag har blifvit underrättad om att skriftliga promemior i en omfattning, som är alldeles otrolig, förekommit vid vissa föredragningar inför regeringsrätten. Vid det tillfälle, då frågan om den extra föredraganden i ecklesiastikdepartementet förekommer, torde det blifva tillfälle för mig att korrigera den uppgift, som herr statsrådet ansåg oriktig, nämligen beträffande det belopp, som verkligen äskats för en extra föredragande i ecklesiastikdepartementet.

Jag vill icke säga, att jag kan uttala någon tillfredsställelse med svaret. Däremot kan jag uttrycka min tillfredsställelse med att regeringsrätten själf synes hafva kommit till insikt om att det icke går an att anlägga dylika ofantligt tunga och byråkratiska

Svar d interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.) former som förut förekommit, och särskildt för statsutskottet torde det vara synnerligen angenämt, att herr statsrådet å regeringens vägnar utlofvat, att tillsättande af nya befattningar för föredragningen i regeringsrätten ej kommer att behöfvas, åtminstone icke i nämnvärd mån.

Med dessa erinringar ber jag att få tacka för det afgifna svaret.

§ 3.

Herr statsrådet *Nylander* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

angående tilläggspension åt kommissionslandtmätarna *Fredrik Theodor Petersson* och *Anders Wilhelm Sandberg*;

angående pension åt skrifbitrådet hos domänstyrelsen, änkan *Anna Katarina Matilda Zetterstén*, född *Löth*;

angående pension åt domänintendenten *M. F. Rodhe*;

angående beredande af pension åt snickaren *Jonas Westerlund*, snickaren *Anders Eriksson* och förre rättaren *Anders Petter Andersson*;

angående fördelning af medel till främjande af nykterhet och motarbetande af dryckenskapens följder;

angående pension åt trädgårdsdirektören vid statens järnvägar *C. A. L. Sundius*' änka *Johanna Amalia Sundius*, född *Rydstrand*, och makarnas son *Harald Herman Mathias*;

angående anvisande af särskildt rekryteringsbidrag för fyllande af 1911 års stater;

angående beredande af pension från allmänna indragningsstaten åt t. f. verkmästaren af första klassen vid fortifikationen *Johan Emil Wahlströms* änka, *Augusta Charlotta Wahlström*, född *Westberg*;

angående användande af öfverskott i den s. k. *Djurgårdskassan* till byggnads- och reparationsarbeten vid *Ulriksdals slott*;

med förslag till förordning angående vissa bestämmelser rörande gränstrafiken mellan Sverige och Norge;

med förslag till ändrad lydelse af 15 § i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning af brännvin; och

med förslag till förordning angående beviljning af fast egendom samt af inkomst.

Nämnda propositioner blefvo på begäran bordlagda.

§ 4.

Angående
en nyodlings-
lånefond för
kronotorpare
i Västerbot-
tens och Norr-
bottens län.

Till afgörande förelåg nu jordbruksutskottets utlåtande nr 44, i anledning af väckt motion om bildande af en nyodlingslånefond för kronotorpare i Västerbottens och Norrbottens län.

Uti en inom Andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 69, hade herr *Hellberg* hemställt, att Riks-

dagen ville besluta att bemyndiga riksgäldskontoret att under år 1911 i mån af behof tillhandahålla statskontoret ett belopp af högst 50,000 kronor för att utgöra en fond under benämning kronotorparnas nyodlingslånefond, hvarur lån finge utlämnas under af Kungl. Maj:t godkända villkor åt kronotorpare i Västerbottens och Norrbottens län.

Angående en nyodlingslånefond för kronotorpare i Västerbottens och Norrbottens län.

Utskottet hemställde, att Riksdagen icke måtte bifalla herr Hellbergs ifrågavarande motion.

(Forts.)

Vid utlåtet fanns emellertid fogad reservation af herrar Jansson i Krakerud, grefve R. Hamilton, Kronlund och Linders, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen, i anledning af herr Hellbergs förevarande motion, ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t tacktes låta utreda, huruvida och i hvilken form innehafvare af sådana odlingslägenheter, som afsåges i kungl. skrifvelsen till domänstyrelsen den 29 maj 1891 angående upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker i Norrbottens län, kungl. kungörelsen den 27 maj 1904 angående upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker i Västerbottens och Norrbottens län samt kungl. kungörelsen den 18 juni 1909 angående upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker och öfverloppsmarker i de sex nordligaste länen, skulle kunna komma i åtnjutande af lån af statsmedel för uppodling af lägenheterna, samt därefter för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen kunde föranleda.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, lämnades på begäran ordet till

Herr Hellberg, som yttrade: Herr talman! Jag måste be att få besvara kammaren med ett kortare anförande i denna fråga, då den är af mycket stort intresse för de små icke allenast i min vidsträckta valkrets, utan äfven annorstädes i Västerbotten och Norrbotten. För dessa är nämligen kronotorparnes nyodlingslånefråga af den allra största vikt och betydelse.

Norrlandskommittén tog initiativet och statsmakterna inrättade en fond, som afsåg att befrämja öfre Norrlands uppodling, en fond, som kallas norrländska nyodlingslånefonden. Den har funnits under några år nu och anlitats i afsevärd grad och, som man anser, verkat mycket godt. De, som därvid äro låneförmedlare, äro hushållningssällskapen, och det är ingalunda någon liten risk dessa ikläda sig, enär lånen utlämnas mot borgen, och den borgen, som presteras, icke alltid är af så prima kvalitet. Därför har Västerbottens läns hushållningssällskap förra året beslutat att icke utlämna lån till andra personer än sådana, som själfva äga den mark, som lånet afser, och därigenom äro ju kronotorparne eller skogstorparne, som de också kallas, uteslutna från delaktighet i denna fond, eftersom de endast äro arrenda-

Angående
en nyodlings-
lånefond för
kronotorpare
i Västerbot-
tens och Norr-
bottens län.
(Forts.)

torer och sålunda icke äga den mark lånet afser. Jag har gjort mig underrättad om att förhållandet är detsamma äfven inom Norrbottens län.

Att sådant är beklagligt, äro vi alla däruppe öfverens om. Men hvarje sak har två sidor, och så är det äfven med denna. Å ena sidan måste man medgifva, att det kan anses vara ganska mycket begärdt, att hushållningssällskapen och enskilda personer skola ansvara både för lånen och för att nyodlingen sker, i synnerhet då det är fråga om uppodling af statens egen mark. Å andra sidan är det väl alldeles säkert, att nog behöfde också dessa kronotorpare få tillgång till lån, så att de därigenom kunde skaffa sig något rörelsekapital. Som det nu är både i Norrbotten och i Västerbotten, så äro kronotorparne *i en sämre ställning* än andra jordbrukare, och det är därför min motion om en kronotorparnes nyodlingslånefond har tillkommit.

Denna motion har hänvisats till jordbruksutskottet, hvilket dock har ställt sig mycket afvisande och oförstående till denna sak och hemställt om afslag å motionen, men det lämnas för denna hemställan en motivering, som synes mig vara tämligen lätt att vederlägga.

Efter att ha refererat de kungliga skrivelserna från 1891, 1904 och 1909, som afse innehafvare af sådana här lägenheter, hvarom det nu är fråga, kommer utskottet till den uppfattningen, att skogstorparne icke kunna jämföras med de norrländska jordbrukare, som lefva på sitt jordbruk, och att de sålunda icke heller kunna vara i behof af någon nyodlingslånefond. De skola lefva af och deras flesta inkomster skola härflyta från skogsarbetet. Detta är emellertid icke möjligt eller åtminstone en sanning med modifikation. Med de förhållanden, som nu råda i Norrbotten och Västerbotten, och med det sätt, hvarpå skogens vård och bevakning där utföres, kunna de icke lefva endast af skogsarbete. Det bevisas äfven däraf, att de måste söka sig binäringar. Dit hör bland annat tjärbränning, någonting, åt hvilket en stor del af den fattiga befolkningen där uppe ägnar sig. Det är för öfrigt ett mycket ansträngande arbete och icke så mycket gifvande heller, enär det är förenadt med afsevärda omkostnader. Man skall icke tro, att kronotorparne få stubbar och rötter gratis. Nej, dem få de köpa af staten. Tunnorna kunna de icke köpa, då de äro för dyra, utan de få göra dem själfva, men materialet till dem få de köpa. De ha icke ens vidjorna, tunnbanden, fritt, utan äfven dem måste de betala med några öre. Riksdagen har också ansett, att kronotorparne icke kunna lefva endast af skogsarbete. Som bevis härför ber jag få hänvisa till hvad Riksdagen beslöt förra året i den här saken. Riksdagen sade, att den upplät här åt personer, som ägde förutsättning för att drifva ett mindre jordbruk, till odling och bebyggande tjänliga lägenheter, under förutsättning att sådana voro för skogens vård och bevakning gagne-

liga. Vi se däraf, att det är odlingen som sättes i första rummet och skogsvården i andra rummet. Ett ytterligare bevis för denna mening är den klausul, som infördes i den skrivelse till Kungl. Maj:t, som Riksdagen beslöt, hvilken lyder så: »Innan jordområden upplåtas till odlingslägenhet, skall genom undersökning af i landtbruk kunnig person visshet inhämtas, att å området finnes tillräcklig och för odling lämplig mark». Det visar ju, att mitt resonemang härutinnan är riktigt. Eller huru? Detta om detta.

Som vi erinra oss, beslöt Riksdagen, att dessa kronotorpare skulle få 750 kronor efter fullgörandet af vissa prestanda. De skulle uppföra ladugårdsbyggnader och boningshus, och de skulle häfda en viss areal åker. Nu anser jordbruksutskottet, att dessa 750 kronor äro tillräckliga icke allenast för uppförande af nämnda hus och byggnader utan äfven för utförande af så mycket odlingsarbete, att någon fond att särskildt få låna ur icke kan behövas. En ärad ledamot och gammal ledamot af denna kammare, herr Ström i Transtrand, yttrade sig då denna fråga här var före i fjol, på ett sätt som alldeles strider mot jordbruksutskottets uppfattning. Han ansåg nämligen för sin del, att dessa medel *icke* voro tillräckliga. Han sade nämligen så här: »För att en person skall kunna uppföra nödiga byggnader och vidtaga odling, fordras ovillkorligen större kontant belopp, än det han kan få af statsmedel. Antingen skall han upplåna dessa medel på andra håll, ifall han icke själf äger några kontanta tillgångar, eller också kan han icke fullgöra dessa här prestanda». Finge kronotorparen bygga, som han ville, så vore det ju icke omöjligt, att dessa medel skulle kunna räcka, men nu skola byggnaderna uppföras efter vissa af domänstyrelsen uppgjorda ritningar till såväl boningshus som ladugårdsbyggnader. Han kan naturligtvis icke utföra detta arbete ensam utan måste ha någon hjälp, och arbetshjälp är i Lappland som annorstädes mycket dyrbar. Han kan icke hålla på med detta arbete dagar och månader igenom: han måste också lefva, han har hustru och barn, som han under tiden skall försörja. Jag vill med detta ha sagt, att detta utskottets här ofvan angifna yttrande, eller att dessa penningar skola räcka både till uppförande af byggnader och till utförande af odling, icke alls håller streck.

Sedan kommer utskottet med sitt tredje och sista motiv, och därvid har det gjort som barn plåga, det har gömt det bästa till sist. Det säger nämligen, att »statsbidrag för utförande af odlingsföretag å lägenheter af nu ifrågavarande slag beviljats från norrländska afdikningsanslaget». Ja, jag har gjort mig under rättad om, hur det förhåller sig med den saken, och därvid funnit, att i Västerbottens län har, såvidt jag kunnat utröna, intet bidrag af detta slag lämnats, och i Norrbottens län ha 5 å 6 kronotorpare kommit i åtnjutande af detta anslag men att på så svaga skäl komma och säga, att en nyodlingslånefond för kronotorpare

*Angående
en nyodlings-
lånefond för
kronotorpare
i Västerbot-
tens och Norr-
bottens län
(Forts).*

Angående en nyodlingslånefond för kronotorpare i Västerbottens och Norrbottens län. är obehöflig, torde vara mindre välbetäckt, det påminner i hög grad om de obotfärdigas förhinder, så mycket mer som jag har blifvit upplyst om att det endast är i undantagsfall, som detta afdikningsanslag här kan komma till användning, att det icke är afsedt för skogstorparne och att det aldrig kan få någon större användning för dem.

(Forts.)

Ja, sedan jag nu reducerat utskottets motivering och yttrande till, såsom jag tror, dess rätta halt, kunde det ju ligga nära till hands att tro, att jag skulle vilja yrka bifall till motionen, men med tanke på den gamla satsen, att »det är bättre, att en man dör för folket, än att hela folket förgås», skall jag underlåta det och själf dö i hopp om att folket skall få lefva och ej förgås; därför kommer jag att sedan yrka bifall till den reservation, som är bifogad utskottsbetänkandet af fyra ärade medlemmar. Och de hemställa i denna reservation om aflåtande af en skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning, huruvida och i hvilken form dessa kronotorpare må kunna komma i åtnjutande af lån af statsmedel för uppodling af lägenheterna.

Men innan jag gör det, skall jag be att få säga, att det är förvånande och beklagligt, att den ärade ledamot af utskottet, som är specialist på det här området och som är hemma ifrån Norrbotten, icke har funnit sig föranlåten att gå med på denna reservation. Ty icke annat än jag vet, äro förhållandena i Västerbotten och Norrbotten alldeles desamma. I Västerbotten ha vi en helt annan åsikt i den här saken. Där ha vi till exempel ordföranden i hushållningssällskapets förvaltningsutskott — jag behöfver icke säga, hvem det är, det förstår ni ändå —, som enskildt har sagt, att han anser själfva saken önskvärd, ehuru han fruktar, att det icke vid den här riksdagen skall gå att föra den igenom. Detta är en åsikt att fästa sig vid, då man vet, att han är en person med synnerligen stora intressen för länet och i synnerhet för lappmarken, så stora att det synes mig, som om länet skulle blifvit hans andra fosterland, det vill jag här till tack och erkänsla offentligt ha sagdt. Och landtbruksingenjören i vårt län säger om den här saken, att kronotorparnes ställning och utsikt att skapa sig en framtid ligger honom synnerligen varmt om hjärtat. Han säger i ett annat meddelande, att han fortfarande anser det vara ett lifsvillkor för de stackars torparne, att de bli delaktiga af nyodlingslånefonden.

Äfven tidningspressen har sysselsatt sig något med den här saken. I lördags behandlades den i en uppsats i Svenska Dagbladet — jag vet icke, hvem det är som inspirerat den, eller om den ens är inspirerad, jag har i hvarje fall ingen del i densamma, det synes ha varit en redaktionsuppsats. I denna artikel betonas det, att på den här frågans utgång också till stor del beror möjligheten att sköta statsskogarna på ett rationellt sätt, och det framhålles, att de svenska statsskogarnas afkastning är synnerligen

klen. Orsakerna härtill äro flerahanda. Reviren äro för stora, och det råder brist på arbetskraft, så att skogen icke kan få den rationella vård, som erfordras, och för hvars ernående det är nödvändigt, att man anställer en fast arbetarstam. Det är gifvet, att enormt stora skogsvärden här stå på spel, hvarför staten bör offra någonting för att dessa skola komma till sin rätt. Man har genom beräkningar funnit, att en intensiv skötsel skulle kunna mångfaldiga den nuvarande afkastningen af statsskogarna. Tyskarna nedlägga kolossala summor på sina skogar. Om de gifva ut 33 å 34 mark per hektar, så nedlägga vi endast 47 öre på hvarje hektar; och greve Raoul Hamilton säger i sin skogsmotion, att vi skulle kunna bereda arbete för 200,000 skogsarbetare i alla våra revir. Hvad betyder det? Jo, det betyder, att vi behöfva många gånger flera, jag tror 33 gånger mera arbetare, än vi nu ha. Och skola vi få tillräckligt många och dugliga arbetare i Norrland och Lappland, måste vi vara beredda på att göra uppoffringar. Det är icke lockande att bosätta sig i dessa karga och ödsliga trakter, om hvilka — jag ber om ursäkt, att jag säger det — en stor del af kammarens ledamöter icke har någon aning, hur de te sig. Ni, mina herrar, äro vana att se odlade tegar och röda stugor intill hvarandra, men däruppe i Norr- och Västerbotten kan man fara många mil genom skogar och genom ödemarker utan att träffa på någon stuga alls. Men därför är det ock nödvändigt, att staten förser de norrländska nybyggarna med medel, så att de verkligen kunna både odla och bygga.

Man talar så mycket om att motarbeta emigrationen och skaffa folket egna hem. Ja, här i Norrland och i Lappland finnes det tillfälle till skogsarbete, och det finnes jord till odling för tusentals arbetare. Låt oss därför icke vara okloka nog att drifva — ja, jag säger drifva — ännu flera ut med den stora blodströmmen öfver Atlanten, utan låt oss söka behålla alla kraftiga armar. Vi behöfva dem, och jag tror, att vi kunna få behålla dem, åtminstone till viss grad, genom att bifalla reservationen. Folket där uppe är ett arbetsamt folk, det är sträfsamt och det är sparsamt och, framför allt, det är nyktert. Det är värdt all den hjälp det kan få, och som man kan ge. Och det får jag säga af fullt hjärta, att vore jag icke född sörmländing, så skulle jag vilja vara född i Västerbotten eller Norrbotten.

Herr talman, på grund af de skäl, jag här nu anfört, skall jag be att af varmaste hjärta få yrka bifall till den ofvan nämnda reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Lindhagen* och *Riström*.

Vidare yttrade:

*Angående
en nyodlings-
lånefond för
kronotorpare
i Västerbot-
tens och Norr-
bottens län.*

(Forts.)

Angående
en nyodlings-
lånefond för
kronotorpare
i Västerbot-
tens och Norr-
bottens län.
(Forts.)

Herr Mörtsell: Herr talman, mina herrar! Norrländingarna tyckas ha otur med sina motioner i jordbruksutskottet, som afstyrker dem undan för undan och bland andra äfven den nu förevarande. Som jag är hemma just i en trakt, där skogstorp-are i stor utsträckning slagit sig ned, vill jag samvetsgrant fästa kammarens uppmärksamhet på innebörden af denna fråga.

Jordbruksutskottet synes hufvudsakligen ha motiverat sitt afslagsyrkande därmed, att då man ville befrämja torparnas bosättning i kronoskogarna, man icke afsåg, att de hufvudsakligen skulle söka sin utkomst af jordbruket, utan att de skulle få sitt egentliga lefvebröd genom de förtjänster, som skogstjänstemännen gäfvade dem i och för skötsel och vård af kronoskogarna. Den föregående talaren har visat, att själfva stadgarna för upplåtelse af kronotorp äro af motsatt innebörd, då det nämligen är stadgadt, att det första huset kronotorparen skall bygga är en ladugård, hvilken skall vara så storstilad och ordentligt uppförd, att många själfägande bönder ha en säre. Visst är det meningen, att han skall ha kreatur i denna ladugård, och då det icke finnes själfväxande ängar, som han får afbärja — de äro disponerade af bönderna förut — är det själfklart meningen, att han skall odla gräs på sina marker för att få föda till kreaturen.

Dessutom stadgas det, att det skall företagas besiktning af sakkunnige, om jorden duger att odla, innan kronotorparen får kontrakt angående lägenhetens uppodlande och bebyggande.

Hur tro herrarna, att det är möjligt för en kronotorpare att lifnära sig och sin familj, om han icke har en ko att mjölka? Visserligen är det sant, att den förtjänst, som kronotorparne skulle få genom att arbeta på skogarnas förädling, vore mycket bra, och jag ville rekommendera detta arbete på det allra varmaste, men det är två ting, som man därvid har att besinna. Det första är, att staten måste anslå medel, som under skogspersonalens förvaltning stå till buds, för att dessa kronotorpare skola få sin aflöning. Jag känner till en församling, där omkring 50 eller 60 kronotorpare bosatt sig och där, enligt hvad en gammal kronojägare sagt mig, kronan hade skogar till ett värde af 20 millioner kronor. Men där har man ännu icke tagit ett spadtag för att afdika sumpmarkerna, som hindra skogsväxten. Den enda åtgärd man vidtagit i skogsvårdsafseende är skogssädd, hvilken delvis misslyckats. Man förstår, att den utsikten är fullkomligt tagen ur luften, att kronotorparne skola kunna få sitt lefvebröd genom att arbeta på skogarnas vård, då ingen betalar dem.

Men äfven om staten anslog så rikligt med medel, att de med sina familjer kunde lefva af sitt skogsvårdsarbete, måste vi ovillkorligen i detta fallet ha en begränsning. Ty skulle kronotorparna uppodla skogarna så, att de kunde lefva af det, skulle ovillkorligen till slut kronoskogarna äta upp sig själfva, där de

stå. Skulle vi slå in på den vägen, måste vi härvidlag sätta en gräns.

Sedan vill jag här något betona själfva frågans innebörd. Vi följa en kronotorpare ut i skogen, där han skall slå sig ned. Han har redan en stor familj med sig och skall börja sitt nya lif där. Väl får han kontant 750 kronor successivt, och det är ju utmärkt bra, ty de borge för, att han får den hjälp, han behöfver för att börja bygga och bo, men klart är, att de icke räcka till att uppföra två byggnader, ladugård och boningshus efter den ritning, som föreskrifves. Och så behöfver han ju lefva under den tid han bygger. Då är det det sorgliga med honom, att som han ingen utsikt har att någonsin få äganderätt till hvad han arbetar på, så har han ej heller möjlighet att skaffa sig borgen, så att han kan få låna så mycket som en krona för att få upp ett dike, köpa sig en gödselsäck eller på något sätt skyndsamt få gräset att växa för sin kossa. Och så ser han, hur alla de andra bönderna, som bo rundt omkring honom, få låna ur nyodlings-lånefonden och hur antalet af deras tegar tillväxer, men själf har han icke samma rättighet som dessa andra svenskar, midt ibland hvilka han bor. Då förstå vi, att han blir modlös. Han har det sannerligen svårt, vi få tänka oss in däri.

Men sedan blir här frågan: hur skola vi nu hjälpa dessa torpare att komma i gång? Motionären har gjort ett förslag, och jag har skrivit under hans motion, om att staten skulle inrätta en lånefond, som skulle stå till dessa torpares hjälp nu under frihetsåren. Högsta lånebeloppet skulle vara 500 kronor. Om vi skulle pruta ned beloppet till 250 kronor med skyldighet att amortera det under frihetsåren, då kronotorparen inga utskylder har, så skulle det bli ganska litet hvarje år, som sattes på hans debetsedel och följdén skulle bli, att om han får lånet ett år, så skulle han nästa år kunna få föda till en ko af den teg, som han uppodlat, och sedan vore det till fromma för hela hans lif, och staten kunde hafva hopp att få igen de utlånade 250 kronorna.

Ett annat förslag har jag hört dryftas, nämligen att öka den där anslagssumman från 750 till 1,000 kronor. Men det är två skäl, som tala däremot: det ena, att det dröjer så länge innan han får ut bidraget. Om det skall utgå efter samma princip som de nuvarande 750 kronorna, så får han icke ut det, förrän han byggt upp sin ladugård, men han behöfver det genast för att börja dika genast under sommaren. Det andra skälet är, att staten icke har någon garanti att få igen de 1,000 kronorna, icke ens räntan därå, och det vore då ett mera riskabelt försök att sätta i gång.

Efter mitt sätt att se finnes det här två utvägar: den ena, att staten skulle anslå medel till att genom jägeribetjäningens försorg ge kronotorparna dagsverken i viss utsträckning på kronomarken för utdikningar för skogsvård och möjligen för vägan-

*Angående
en nyodlings-
lånefond för
kronotorpare
i Västerbot-
tens och Norr-
bottens län.*

(Forts.)

Angående en nyodlingslånefond för kronatorpare i Västerbottens och Norrbottens län. läggningar, men något sådant kan icke yrkas nu. Den andra utvägen är motionärens förslag, att staten skulle utlåna medel till dem för att hjälpa dem att få sin första teg, när så oerhört mycket arbete ligger öfver dem att bygga, odla och lifnära sig under tiden.

(Forts.)

Jag skulle efter dessa samvetsgranna iakttagelser gärna yrka bifall till motionen, men som motionären icke själf gjort det, så vill jag, herr talman, förena mig i hans yrkande om bifall till reservationen.

Grefve R. Hamilton: Herr talman! Ja, jag hade verkligen väntat, att någon af utskottets ledamöter, som icke reserverat sig, skulle försvarat utskottet, men då detta ej skett, så ber jag endast med några ord få understryka hvad reservanterna, till hvilka jag hör, uttalat och hvad de önskat.

Genom åtskilliga riksdagsbeslut har tillfälle beredts för arbetare att bosätta sig såsom torpare på kronoskogarna, och enligt beslutet förlidet år erhåller en sådan torpare förutom jord, som för närvarande icke är af något vidare värde, timmer för byggnader och 750 kronor kontant. Dessa 750 kronor utgå med en tredjedel, eller 250 kronor, då uthusbyggnaderna äro färdiga, den andra tredjedelen, när boningshuset är fullbordadt, och slutligen den sista tredjedelen när två tunnland af jorden äro uppodlade. Det är tydligt och klart, att dessa medel, som endast motsvara ett års lefnadskostnader, kanske något mera i en vanlig arbetarebudget, icke räcka till för att utföra dessa arbeten, så att torparen måste sätta sig i skuld. Han behöfver emellertid större odlingsareal än två tunnland, om han skall kunna lefva däruppe, äfven om han får arbete i skogarna. Och hvarifrån skall han då, skuldsatt som han är, få medel att lefva på under den tid, han odlar? Medel af nyodlingslånefonden förvägras honom, emedan hushållningssällskapen icke utlämna lån för nyodlingar till andra än sådana, som själfva äga den mark, lånet afser, och icke vilja ikläda sig risk för kronans egna torpare.

Utskottet säger emellertid, att dessa 750 kronor äro fullt tillräckliga. Ja, det är mycket egendomligt: alltid när det gäller småfolket på vår landsbygd, så äro de allra minsta medel tillräckliga. Jag vill erinra herrarna om, huru för några veckor sedan på fjärde hufvudtiteln beviljades medel för en annan norrlandsfråga, nämligen för beredande af bostadslägenheter åt verkstadsarbetare vid Bodens befästningsarbeten. Då beviljade man för hvarje eldstad 2,000 kronor, för kök och rum således 4,000 kronor och för 2 rum och kök 6,000 kronor, och icke en röst höjdes däremot, men då det är fråga om att lämna dessa småbrukare, som skola odla Sveriges jord, någon hjälp, ja, då räcker det med 750 kronor! Jag hemställer till eder, mina herrar, finnes det någon jämförelsepunkt härutinnan?

Det finnes äfven ett annat skäl, som talar för att staten skall hjälpa sina egna arrendatorer, och det är, att då det gäller de stora arrendatorerna, som erlægga i arrende, enligt hvad man kan finna af domänstyrelsens berättelser, ett par millioner kronor om året, så gå ungefär 20 % däraf tillbaka till arrendatorerna i ersättning för utförda byggnads-, dränerings- och odlingsföretag. Vore det icke då skäl i att staten såge till, att äfven de små arrendatorerna finge några förmåner?

Angående en nyodlingslänfond för kronotorpare i Västerbottens och Norrbottens län.

(Forts.)

Hvad är det man önskar? Jo, man önskar få ordentliga torpare, dugligt folk i Norrlands skogar. Men vill man ha dugligt folk, så måste man bjuda dem sådana villkor, att de kunna lifnära sig, ty annars går det ej att få dugligt folk.

Och hvad vill man vidare? Jo, man vill hindra emigrationen och hålla kvar i landet Sveriges egna söner. Men då böra vi erbjuda dem lika goda villkor, som de kunna få i Amerika. Jag kan icke se annat än att det är af behovet påkalladt, att staten lämnar lån åt sina egna arrendatorer, och därför hafva vi reservanter hemställt om en utredning, huruvida och på hvad sätt dessa kronotorpare kunna komma i åtnjutande af lån af statsmedel för uppodling af lägenheter i norra Sverige, och ber jag, herr talman, att få yrka bifall till denna vid jordbruksutskottets utlåtande fogade reservation.

Häruti instämde herrar Öberg, Jonsson i Gumboda, Berglund, Åslund och Camitz.

Herr Andersson i Grimbo: Det finnes ingen inom utskottsmajoriteten, utan att de så mycket som någon velat hjälpa och stödja såväl kronotorparne som andra småbrukare, så långt nämligen som det kan anses klokt och behöfligt. Men då ej något af dessa skäl här tycks förefinnas, har utskottet ej kunnat gå med på motionen.

Herr Mörtsell har här mycket varmt talat för dessa kronotorpare, och det kan ju låta som det vore billigt det han här framhållit. Men hvad som gjort, att utskottet icke velat gå med på motionen är det, att representanterna från Norrland här i kammaren icke själfva äro ense om den mening, hvartill han till slut kom.

Jag skall be att få erinra om de villkor, som äro bestämda för kronotorparne. Det är icke fullt ett år, som de hafva tillämpats. Man har således ingen erfarenhet om, hur dessa villkor, som nu sist blifvit bestämda, komma att verka. Upplåtelsen sker på 50 år. De första 15 åren äro torparna fria från afgälder. De hafva ingen afgäld förrän efter det 16:de året, och då är deras arrende räntan på jordvärdet i ouppodladt skick efter 3.6 %. De få virke till byggnader och till husbehof samt bränsle hela tiden. Vidare få de bete för sina kreatur på kronans skogs-

Angående en nyodlingslånefond för kronotorpare i Västerbottens och Norrbottens län.
(Forts.)

marker, och när de äfven få 750 kronor utan återbetalningsskyldighet, så måtte väl detta vara villkor, som åtminstone en utomstående kan tycka vara ganska fördelaktiga, om man jämför dem med öfriga småbrukares och torparens förhållanden i Norrland eller annorstädes i landet. Åtminstone kan man väl vänta litet och låta de villkor, som nu äro bestämda, få tillämpas någon tid, så att man får någon erfarenhet om dem.

Herr Mörtsell nämnde, att dessa kronotorpare »icke kunna få lån till ett dike ens», men förhållandet är, att det lämnats bidrag ur det norrländska dikningsanslaget till kronotorpare. Detta upplystes inom utskottet, och vi togo det som ett faktum, att så är förhållandet.

Herr Mörtsell sade vidare, att villkoren för dessa kronotorpare äro så omständliga. Jag tror icke man kan säga det, för det är ju alldeles tydligt, att när staten lämnar pengar utan återbetalningsskyldighet för ett bestämdt ändamål, så måste den ju göra några villkor, så att den försäkrar sig om att de bli använda till det afsedda ändamålet. Dessa 750 kronor, som staten lämnat ut utan återbetalningsskyldighet, kunde ju annars af mottagarne förslösas utan någon nytta på ena eller andra sättet.

Det har talats mycket vackert både af herr Hellberg och andra, som ömmat för dessa kronotorpare och småbrukare, men man skall väl icke gå längre än hvad som är behöfligt. Det är icke sagdt, att det alltid är till lycka för småbrukarne och torparne, att det är lätt för dem att få låna pengar. Om det skulle komma att visa sig nödvändigt att få en sådan lånefond till stånd, så tror jag, att utskottet skulle komma att gå in därpå.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Kronlund: Herr talman, mina herrar! Det är rätt egendomligt att se, huru många invändningar och huru många betänkligheter, som resa sig, när det gäller att hjälpa landets söner till en torfva. Det var för åtskilliga år sedan jag väckte den motion, som närmast föranledde Riksdagens beslut förra året. Jag hade då inhämtat upplysningar från kommunalnämnderna, pastorsämbetena och länsmännen i de nordliga lappmarkssocknarna. Alla intygade, som jag visste förut — att det fanns och finnes ännu en stor hemlös befolkning, en obesutten befolkning i Lapplands socknar, som bara väntar på möjligheten att få en torfva däruppe för egna hem. Då det gäller skapandet af ett eget hem på dessa kronans vidsträckta, odlingsbara marker långt ifrån centrala punkter, långt ifrån den jord, som med lätthet kan odlas, då säger den siste ärade talaren: ja, det är tillräckligt att slänga åt dem 750 kronor och säga till dem: ni få ta det virke, som behöfves för att bygga stugan, och sedan få ni odla jorden och sköta er själfva bäst ni kunna. Man bör dock härvidlag besinna, att det gäller jord i ödemarken, ouppodlad och

otillgänglig, och för kronan betyda dessa marker ett kapital, som är räntelöst. Hvad betyder det däremot för kronan att få dessa marker bebyggda? Jo, det betyder, att man därmed skapar ett bättre värn för Norrland än någonsin Boden kan bli, och detta därigenom, att man skapar ett släkte, som blir bosatt där under tryggade förhållanden, och att man skapar skatteobjekt och skaffar starka, friska händer för arbetet däruppe, händer, som verkligen kunna möjliggöra åstadkommandet af en rationell skogsvård i Norrland, något som man aldrig i lifvet kan tänka sig, om ej dessa trakter blifva befolkade med friska, kraftiga, duktiga män.

*Angående
en nyodlings-
lånefond för
kronotorpare
i Västerbot-
tens och Norr-
bottens län.*

(Forts.)

Nu har jag icke hört någon mer än den sista ärade talaren, som säger, att dessa 750 kronor jämte det virke, som är erforderligt, äro tillräckliga för ändamålet. Jag frågar eder nu, mina herrar: kan man tänka, att däruppe i Norrbotten, i dessa aflägsna trakter en person, som kommer till en torfva med två tomma händer, skall kunna bygga åbyggnader, bygga boningshus och ladugård, kunna uppodla sin jord med dessa 750 kronor plus det nödiga skogsvirket? Jag tror icke en enda, som vill se saken reellt, kan påstå, att så är förhållandet. Då frågar jag: finnes det icke för staten en skyldighet, finnes det icke något, som talar för, att staten verkligen befordrar en möjlighet för dessa personer att icke blott bebygga utan äfven odla denna jord, och detta desto mer, om man besinnar, att det också är afsedt, att dessa nyodlingar skola vara belägna intill odlade bygder och kommunikationer? Det är således afsikten, att man skall skapa ordentliga jordbrukare, ungefär på liknande sätt situerade som andra jordbrukare däromkring, med det undantaget blott, att de icke äga jorden. Kan det då här vara rimligt att säga till dessa nyodlare: vi kunna ej lämna er lån ur nyodlingslånefonden, ty ni äger ej jorden, och vi kunna ej heller lämna er något annat lån! Hvad innebär icke en dylik förklaring, särskildt då dessa nyodlare se omkringboende jordbrukare få lån ur denna fond? Man skall väl ändock skapa rättvisa härvidlag och härigenom icke sätta den ena, den besuttne, i bättre ställning än den obesuttne; man skall väl göra allt däremot för att låta den obesuttne, nybyggaren, komma åtminstone i samma rättvisa ställning gentemot den öfriga jordbrukarebefolkningen däruppe.

Det säges nu vidare, att kronotorparna kunna få lån ur afdikningsfonden. Men, mina herrar, det är icke all jord, som är sank. En stor del af jorden kan äfven vara utan vidare odlingsbar, det finnes stora sträckor, som icke behöfva uppdikas eller dräneras, och i fråga om hvilka alltså lån ur nyodlingsfonden skulle vara de enda tillgängliga. Det är också detta, som dessa kronotorpare begära och ingenting annat. Och jag tycker verkligen, att rättvisa och billighet tala för att man bör tillmötesgå dem. Jag har själf på många håll talat vid dessa kronotorpare, och jag vet huru de säga. De resonera som så, att de få visser-

Angående
en nyodlings-
lånefond för
kronotorpare
i Västerbot-
tens och Norr-
bottens län.

(Forts.)

ligen detta odlingsbidrag, men att det är otillräckligt, och detta desto mer, som de ej få det i dess helhet, förrän de fullgjort vissa byggnadsskyldigheter. Följden blir under sådana omständigheter den, att de nödgas skuldsätta sig hos landthandlande och andra personer, och när de äntligen få upp sin lilla stuga, så äro de skyldiga mångdubbla beloppet. Är det ej bättre, att staten då åtminstone i någon mån tillgodoser deras behof och hjälper dem, så att de ej bli skuldsatta till den grad, att de kanske aldrig kunna reda sig?

Jag ber, herr talman, på det allra varmaste att få yrka bifall till reservationen. Denna innebär ju nämligen en utväg att bereda dem möjlighet att till ett kommande år få rättelse i de olägenheter och svårigheter, i hvilka de nu befinna sig.

Med herr Kronlund förenade sig herrar *Wiklund, Olsson* i Älfvalsåsen, *Bystrom* och *Mogren*.

Herr Lundell: Den siste ärade talaren tycktes mig röra upp denna fråga till alltför stora dimensioner och anse, att på dess afgörande hängde den norrländska befolkningens väl och ve, att hela Norrlands kolonisation vore beroende häraf. Detta är emellertid nog ej förhållandet. Här är nämligen egentligen frågan om att skapa arbetskrafter i de norrländska kronoskogarna och kronoparkerna och att fördenskull göra det möjligt för en del folk att slå sig ned där, visserligen som idkare af jordbruk men dock så, att jordbruket icke blir hufvudsaken. Ty hufvudsaken för ifrågavarande personer blir ju att få ett väl betaldt, jämnt och stadigt arbete på kronoskogarna. Det blir dem dock möjligt att under en viss tid ägna sig åt jordbruket, och därför har man ansett det lämpligt, att de bli i tillfälle att åtminstone i någon mån grunda sin ställning därpå. Sålunda har man först och främst ansett, att de skola erhålla boningshus och därigenom möjlighet att slå sig ned på dessa skogsmarker, och man har därför anvisat ett statsbidrag, som förut uppgått till 500 kronor och sedermera höjts till 750 kronor. Ja, det må nu vara så, att dessa 750 kronor ej äro tillräckliga för dem, som förut icke hafva några besparingar eller något kapital. Man kan ju dock förutsätta, att de, som söka få sig en bostad och söka slå sig ned i egna hem, förut haft anställning, det må nu ha varit med skogsarbete eller annat arbete, och därigenom kunnat spara ett litet kapital, som de för ändamålet kunna nedlägga. Så är det ju öfverallt i fråga om personer, som vilja skapa sig egna hem; man förutsätter då, att de genom sparsamhet eller på annat sätt, t. ex. genom arf, fått ett penningebelopp, som de kunna disponera för sin utkomst. Är det nu så, att de ej alls hafva något, så äro naturligtvis utsikterna små, att de kunna reda sig, när det gäller byggandet af en dylik lägenhet. Men om det nu för-

håller sig så, att i allmänhet de 750 kronorna ej äro tillräckliga, så må man då anslå högre belopp, t. ex. som motionären Mörtzell föreslog 1,000 kronor eller möjligen gå ännu längre.

*Angående
en nyodlings-
lånefond för
kronotorpare
i Västerbot-
tens och Norr-
bottens län.
(Forts.)*

I utskottet funnos ett par personer, norrländingar, som speciellt voro inne i de förhållanden, som angå kronotorparna, och de uppgåfvo, att det ej mötte svårigheter att få kronotorpen bebyggda äfven med nuvarande villkor; och skulle en förbättring af dessa villkor visa sig erforderlig för att erhålla ett tillräckligt antal, så vore det enligt deras mening med visshet att antaga, att domänstyrelsen skulle vidtaga åtgärder för att göra villkoren sådana, att ett tillräckligt antal kunde få sin näring däruppe. Att leda in dem på lånevägen är under sådana omständigheter knappast lämpligt. Det är nog bäst, att ett tillräckligt anslag för den första kolonisationen däruppe utgår, och att detta tages till så omfattande, att det kan räcka äfven till en viss uppodling. Man kan ju således bestämma, att det icke skall vara ett fast anslag af 750 kronor för hvar och en, utan att anslaget skall kunna utgå något högre då behof förefinnes. Att efter någon tid gifva dem en större hjälp för odling och bebyggande torde icke vara lämpligt, utan lämpligast torde vara, att de själfva göra så mycket de kunna och så småningom uppodla sin jord utan att sätta sig i skulder, som kunna bli alltför stora och göra, att de ej kunna reda sig. Därför är det, som jag förut sagt, bäst, att de få tillräckligt anslag från första början, och att de sedan få försöka utvidga sina odlingar och förbättra sin ställning genom eget arbete. Det yttrades också af nyssnämnda norrlandsrepresentanter, att det bästa rörelsekapitalet låge i här ifrågavarande personers armar, flit, sparsamhet och omtanke, och använde de detta kapital rätt, vore det ej att befara, att de skulle råka i några svårigheter.

På grund af de skäl, jag här anfört, och de skäl, utskottet angifvit i sitt utlåtande, skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Söderberg i Hobbarn: Herr talman, mina herrar! Jag begärde ordet, då jag hörde herr Kronlund tala, som han alltid brukar göra, så varmt för den norrländska befolkningen. Jag har alltid beundrat honom för hans stora intresse för Norrland. Men när man hör honom, kan man ej annat än få det intrycket, att han icke är lika mycket praktisk som teoretisk i dessa frågor.

Hvad är det här fråga om? Det är fråga om att bereda folk, som bor däruppe och vill skaffa sig egna hem å kronojorden, ytterligare lån utöfver de förmåner, som staten redan beredt dem. Om man nu tänker praktiskt på saken, så är det så, att här finnas möjligheter för arbetare att slå sig ned på kronans jord. Man har nämligen beredt dem vissa förmåner, de få t. ex. en

Angående en nyodlingslånefond för kronotorpare i Västerbottens och Norrbottens län. viss areal upplåten åt sig, där de få börja på att reda till sitt egna hem själfva, och för ändamålet få de 750 kronor af staten utan återbetalningsskyldighet. De få vidare betesrätt för sina kreatur, virke för uppförande af sina hus och virke för öfrigt till husbehof.

(Forts.) Nu vilja motionären och reservanterna, att de utöfver dessa förmåner också skola erhålla lån af statsmedel.

Men i praktiken ställer sig saken åtminstone för mig så, att jag måste fråga mig: hvilken garanti har då staten för att de skola kunna återbetala dessa lån? Det kan ju förhålla sig med de här nybyggarna som med många af dem, hvilka nu skaffat sig egna hem, att de komma på obestånd — och det kan ju för öfrigt hvilken människa som helst göra — men de äga icke sin jord, och för hvad de nedlagt exempelvis i nybyggnads- och odlingsföretag, torde de vara skyldiga på annat håll. Jag tror icke, att man hjälper folk på det sättet genom att blott inbjuda dem till skuldsättning. Om motionären föreslagit en höjning af det nu utgående beloppet å 750 kronor till 1,000, 1,200 eller 1,500 kronor, att utdelas utan återbetalningsskyldighet, hade det varit ett praktiskt förslag, men att inbjuda dessa nybyggare till att bereda sig utkomstmöjlighet och en lycklig framtid genom skuldsättning, som helt och hållet äfventyrar just denna deras framtida lycka, det tycker jag är mycket opraktiskt.

Jag skall icke tillåta mig att göra något yrkande. Jag är mycket intresserad för att de mindre bemedlade och obemedlade må kunna skaffa sig ett eget hem, och jag har mer än en gång också lagt detta mitt intresse i dagen, men att slå in på den här vägen, som motionären anvisat, anser jag åtminstone vara af tvifvelaktig nytta, hvilket jag, herr talman, med dessa erinringar velat framhålla.

Grefve R. Hamilton: Herr talman! Om den senaste ärade talaren verkligen vore intresserad för den förevarande frågan, förefaller det mig, att han bort biträda reservationen.

Han har i likhet med en föregående talare sagt, att det vore orätt att inbjuda småbrukarne till skuldsättning, men jag hemställer till dessa talare, om det finnes någon möjlighet för en småbrukare, som endast har två starka armar att lita till, att kunna bygga uthus och boningshus och odla två tunnland jord för de 750 kronor, han erhåller i odlingshjälp? Nu erkänna norrländingarna själfva, åtminstone enskildt, att två tunnland odlad jord, icke räcker till för en småbrukare att lefva af, äfven om han får arbete i skogarna om vintern. Han behöfver större areal odlad jord, och det fordras tid för att odla upp en jordbit så, att den ger några skördar, och under den tiden skall nybyggaren kunna lefva och föda sin familj. Därför behöfver han lån för att verkställa odlingar. Han är hänvisad, som herr

Kronlund påpekade, till andra enskilda personer, men det är vida bättre, att han får lån af staten med lägre ränta och slipper bli utsatt för de trakasserier, som småbrukarne mången gång bli föremål för från enskilda långifvares sida.

En enskild jordägare, om han såge sin arrendator bryta bygd, skulle säkerligen lämna honom lån eller gå i borgen för honom. Det är icke fråga om annat här för staten, och det kan icke bli någon risk för staten. Det gäller blott att öka värdet på statens egen jord, att bereda bättre utkomstmöjligheter för dess egna torpare och att sätta dem i samma ställning som statens större arrendatorer.

Herr Lundell framhöll, att de personer, som bosätta sig såsom kronotorpare, borde ha något att börja med, borde ha sparat. Men de, som sparat, skaffa sig eget hem på annat håll. Fara torde äfven finnas för, att om arbetarne i fråga, dessa Norrlands hårdiga söner, gifva sig in i industriens tjänst för att för tjäna och spara ihop pengar, så komma de aldrig någonsin tillbaka till Norrland. Ha de väl en gång kommit därifrån, fruktar jag för, att de icke mera återvända.

Herr Lundell gjorde gällande, att det fanns så många där uppe i Norrland, som ville ha torp, och han framhöll alla de fördelar, som de därigenom skulle få af staten. Ja, herr Lundell, det är möjligt att de få några fördelar, men villkoren äro ändå sämre än andra länder erbjuda dem. Ty vore de icke så, skulle ej så många just från de nordligare trakterna fara öfver Atlanten till och med till Brasilien.

Jag ber, herr talman, att vördsamt få hemställa om bifall till reservationen.

Herr Kronlund: Herr talman! En föregående talare sade, att jag icke är praktisk. Han har måhända rätt, men jag anser emellertid, att man i denna fråga äfven måste låta hjärtat tala, och gör man det, får man kanske en något förändrad syn på tingen.

Herr Söderberg frågade, hvad staten hade för säkerhet, om den lämnade ut lån åt dessa nybyggare. Ja, mina herrar, jag tror, att vi alla få göra den erfarenheten i denna egnahemsfråga, att man har större säkerhet uti personligheten än i den jord, som belånas. Säkerheten är större, om man lånar ut till arbetsamma och duktiga karlar med kanske dålig jord, än om man har att göra med dåligt folk och god jord. Om man här uppe skaffar sig duktigt, ordentligt och arbetsamt folk, tror jag bestämdt, att man skall ha en god borgen just i personligheten.

Herr Lundell sade, att de här egnahemsbyggarna ju kunde ha en sparad styfver för att göra det första arbetet med. Men, mina herrar, dessa backstugusittare i öfre Norrland äro i allmänhet ytterligt fattiga och ha under vanliga förhållanden icke någon

*Angående
en nyodlings-
lånefond för
kronotorpare
i Västerbot-
tens och Norr-
bottens län.
(Forts.)*

Angående en nyodlingslånefond för kronotorpare i Västerbottens och Norrbottens län.

(Forts.)

sparad styfver. I de föreskrifter, som äro utfärdade angående upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker, är det, bland annat, förutsatt »att sökanden är mindre bemedlad eller obemedlad, att han icke äger fast egendom af den storlek, att därå kan födas en familj, att icke till honom förut upplåtits liknande lägenhet samt att han äger god frejd och gjort sig känd för arbetsamhet och hederlig vandel äfvensom äger förutsättningar för drifvande af ett mindre jordbruk.» Har man gjort ett ordentligt urval i sådant hänseende där uppe, kan man vara säker på, att dessa frågor föras framåt.

Så sade herr Lundell tillika, att man med de här upplåtelseerna afsåge en förbättrad skogsvård i de norrländska kronoparkerna. Detta är icke förhållandet nu. Det har varit så förut, men genom Riksdagens beslut i fjol fastställdes, att sådana upplåtelser skola ske icke allenast på de trakter, där skogens vård fordrar sådant, utan äfven i närheten af odlad bygd och i närheten af kommunikationer just för odlingsbara traktors försättande i odladt skick och för skapandet af en jordbrukande befolkning af ungefär samma kvalitet som den öfriga jordbrukande befolkningen rundt omkring. Om man håller fast vid detta, kan man å andra sidan icke fasthålla vid den stora olikhet, som råder mellan den ene jordbrukaren och den andre, och som gör, att den ene får odlingslån och den andre icke får. Kronotorparna erhålla ju endast i odlingshjälp ett belopp af 750 kronor, hvilket ostridigt icke förslår för skapande af ett eget hem och uppodlande af en jordbrukslägenhet, och de få icke något odlingslån.

Jag är af den bestämda öfvertygelsen, att vi endast skulle skipa rättvisa genom att bifalla reservationen, till hvilken jag därför, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Lundell: Herr talman! Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att hvarken jag eller talaren på dalabänken har velat göra villkoren för de här kronotorparne sämre, än att de kunna erhålla sin nödiga bärgning. Vi ha tvärtom velat göra deras ställning bättre genom att icke införa dem på skuldsättningens väg. Vi anse att staten bör lämna dem sådana villkor från början, att de själfva kunna uppodla jorden och att det blir dem möjligt att lefva därpå jämte arbetsförtjänst, och det sker bäst därigenom, att staten beviljar tillräckliga anslag vid den första kolonisationen.

Hvad vidare beträffar frågan om bebyggande af kronoparkerna, så är detta icke lämpligt annat än i viss utsträckning, nämligen i den mån som det finns arbete för dessa kronotorpare.

Det är domänstyrelsens skyldighet att tillse, att det blir ett lagom stort antal sådana och att anslagen bli tillmätta så, att det från första början beredes sådana villkor för kronotorparna,

att de kunna föra en dräglig existens. Jag tror icke, att det sker genom att föra dem in på skuldsättningens väg, utan genom att låta dem omedelbart komma i åtnjutande af ett så pass stort odlingsanslag, som de äro i behof af.

Angående en nyodlingslånefond för kronotorpare i Västerbottens och Norrbottens län.

Liksom förut ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

(Forts.)

Herr Riström: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke underlåta att vid detta tillfälle framdraga de erfarenheter jag haft i denna fråga från de trakter, där jag hör hemma.

Det har af en del talare framhållits, att man bör taga frågan praktiskt. Ja, det är just ur praktisk synpunkt jag ser den, och jag tänker icke komma med några teoretiska spekulationer.

Man har sagt, att detta system med jordupplåtelser åt kronotorpare befinner sig i ett öfvergångsstadium, och att man vill se, hur det kan komma att te sig. Jag ber emellertid att få upplysa om, att vi inom den socken, som jag känner bäst till, haft kronotorpare i öfver 30—40 år. Kronotorparen har tillkommit på det sättet, att hemman, hvilkas ägare försummat sin odlings- och byggnadsskyldighet, blifvit frändömda dem och tilldömda Kungl. Maj:t och kronan. Dessa hemman, å hvilka funnos åbyggnader och någon odling, upplåtos sedan åt torpare. Dessa ha, som jag känner, fört ett mycket mödosamt och sträfsamt lif under sin tillvaro. Bostäderna ha under tiden blifvit försämrade eller nedruttnade. De ha visserligen för åtskilliga år sedan kommit i åtnjutande af 500 kronor, som Riksdagen beviljade dem, och sedan ha de också kommit i åtnjutande af detta högre anslag på 750 kronor, men jag vill påstå, att dessa 750 kronor — som redan är framhållet — räcka icke till. Hvar och en, som aldrig så litet är inne i denna fråga, förstår, att för uppförande af byggnader enl. statens ritningar och föreskrifter kan man icke tänka sig, att 750 kronor skola förslå; äfven om man får fritt virke, så går det icke i alla fall. Hvad jag vet är, att de redan för dessa byggnaders skull fått skuldsätta sig. Det blir sålunda ingenting öfver. Då uppstår frågan: huru skola de kunna uppodla den mark, som de behöfva, om de slå sig ned i skogen? Huru åstadkomma penningar, om de redan äro skuldsatta? De ha kanske odlat något litet under den tid, de höllo på med bygandet, men de måste skuldsätta sig för att komma in i huset, som det heter, de ha kanske odlat litet, mest för potatis och plöjt upp något i de myrar, som de kunnat få taga hand om. Men just för att få kreatur, t. ex. en eller två kor, behöfves penningar. Sådana ha de då erhållit på det sättet, att de lånat af enskilda, af sparbanker och s. k. folkkassor mot borgen af bönder, som tyckt, att det varit synd om dem och hjälpt dem, så att de kommit fram och sluppit att svälta ihjäl på dessa

Angående ödehemman, som de innehafva. På detta sätt har under de sista 20 eller 30 åren lånevägen anlåtats. Nu får man besinna, att det varit ganska hårda villkor för dessa lån. Lånetiden har varit kort: 3 till 6 månader, högst ett år. I sparbankerna har det varit ett år, men då har fordrats särskildt god borgen, och det har varit svårt att få sådan. Dessutom få de nu betala ganska

(Forts.)

hög ränta, och så skola lånen skötas och omsättas. De ha fört ett ofantligt tungt lif. Sloge man däremot nu in på den vägen, att de finge lån på längre tid och på bättre villkor, som ju meningen är med denna motion, så skulle naturligtvis detta förbättra deras ställning.

Jag vet, att kommunen fått draga försorg om flera af dessa människor, som bo i ödemarker utan utfartsvägar, i vilda skogen.

På sommartiden t. ex., då de skolat komma i åtnjutande af den bästa arbetsförtjänsten, har deras tid upptagits mycket med att bära hem mjölpåsar för sitt uppehälle, så att deras axlar varit blodiga, då de kommit hem; och ofta med ringa kassa på resa till provianteringen. Och äfven fattigvården har måst träda emellan för att lämna dem bidrag. Deras barn ha flyttats och inackorderats hos personer i byarna för att erhålla någon sorts skolundervisning — det har icke kunnat gå på annat sätt — annars hade de väl växt upp i skogen som vildar och hedningar. Allt detta har varit ganska betungande för de kommuner, som ganska länge hyst dem inom sina landamären. Detta visar, att hjälp är nödvändig; blir det snar hjälp, så är det så mycket bättre.

Man kan icke vänta, att staten skulle lämna utan återbetalningsskyldighet öfver 750 kronor. Ätminstone är det min öfvertygelse, att det kommer att dröja länge, innan staten skulle kunna höja detta belopp. Under sådana omständigheter, då någon sådan utsikt icke förefinnes, vore det godt, om dessa människor kunde erhålla lån på längre tid. Jag tror, att de i så fall skulle kunna existera där uppe, men annars är därtill föga utsikt. Man bör ju söka ställa det så, att dessa 750 kronor icke blifva bortkastade utan någon nytta. Man ser också, huru fordringarna hos dessa arbetare börja att blifva större. Så snart barnen till dessa kronotorpare hunnit öfver 18 eller 20 år, så gifva de sig från hemmen. De ha sett, huru mödosamt deras föräldrar haft för att draga sig fram; och så snart de blifvit vuxna, gifva de sig öfver till Amerika. Det förhållandet existerar allmänt, att barnen till kronotorpare vid 18 eller 20 års ålder resa öfver Atlanten. De säga till sin far: vi kunna icke existera här, men om vi komma öfver till Amerika och få en sparad skilling, så skicka vi den hem. Det finns emellertid många, som fara och som knappt låta höra af sig, hvarför de kvarvarande ha mycket liten hjälp af dem. Men skulle torpen kunna skötas under drägligare förhållanden, så skulle barnen kunna stanna

kvar och fortsätta detta mödosamma arbete, men, sådana förhållandena nu äro, finnes ingen utsikt därtill.

I det läge, saken nu befinner sig, ber jag få yrka bifall till reservanternas förslag.

*Angående
en nyodlings-
lånefond för
kronotorpare
i Västerbot-
tens och Norr-
bottens län.*

(Forts.)

Herr Jansson i Krakerud: Herr talman! Jag begärde ordet endast för att fästa uppmärksamheten på, att det finnes åtskilliga af de ärade talarne, som icke tyckas ha läst något annat än motionen. Det var en ärad talare från Dalarne, som talade mycket skarpt mot motionen och som sedan yrkade afslag å densamma; men icke ens motionären själf har yrkat bifall till motionen, följaktligen var det väl opåkalladt af denne talare att framställa ett sådant yrkande, som han gjorde. En annan ärad talare, en ledamot af utskottet, har riktat båda sina anföranden mot motionären. Äfven hans motiv och yrkande synas mig vara förfelade, därför att han uteslutande fäst afseende vid hvad motionären föreslagit.

Sedan jag nämnt detta, skall jag be att få läsa upp hvad reservanterna föreslagit. De föreslå, »att Riksdagen, i anledning af herr E. F. Hellbergs förevarande motion, ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och i hvilken form innehafvare af sådana odlingslägenheter, som afses i kungl. skrifvelsen till domänstyrelsen den 29 maj 1891 angående upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker i Norrbottens län, kungl. kungörelsen den 27 maj 1904 angående upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker i Västerbottens och Norrbottens län samt kungl. kungörelsen den 18 juni 1909 angående upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker och öfverloppsmarker i de sex nordligaste länen, må kunna komma i åtnjutande af lån af statsmedel för uppodling af lägenheterna, samt därefter för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen må föranleda.»

Jag kan icke finna annat än att, om reservationen bifalles, man lämnar frågan i händerna på Kungl. Maj:t, och följden blir, att det kommer att bero på utredningen hvad som kommer att fastställas. Däri synes mig icke ligga någon fara, utan detta synes mig tvärtom vara af behovet påkalladt. Det kan ju hända, att sådana förhållanden inträffa, att säkerhet skulle kunna åstadkommas för dessa lån till jordtorparne och att Kungl. Maj:t skulle kunna utfinna sådana möjligheter, att hvad som begäres i skrifvelsen skulle kunna villfaras och att Kungl. Maj:t sålunda framkomme med förslag i sådant syfte, hvarom reservanterna anhålla.

Jag tror sålunda, att om såväl den ärade talaren från Dalarne som den ärade utskottsledamoten ville se saken, som den verkligen är, de icke skulle opponera sig så skarpt mot reservationen. Följaktligen skall jag med fästadt afseende därå, att jag

Angående en nyodlingslånefond för kronotorpare i Västerbottens och Norrbottens län. hoppas att vinna äfven dem för reservationen, be att få yrka bifall till densamma.

(Forts.) Herr Söderberg i Hobborn: Herr talman! Jag skall endast be att offentligen få upplysa den ärade föregående talaren, att jag icke yrkat afslag å motionen. Jag gjorde icke något yrkande utan endast några små erinringar. Men på samma gång jag påpekade den risk, som förefanns för staten genom att den lånade ut penningar till sådana personer, som kanske icke kunde återbetala sina lån, tillade jag, att staten torde vara den, som löpte den minsta risken, medan däremot för låntagarne, de fattiga kronoarrendatorerna, risken är mycket stor, om man inbjuder dem att gräfvä ned sig i skulder. Kanske lägga de ned åratals arbete på odlings- och byggnadsföretag för lånta pengar och få sedan gå ifrån alltsammans.

Jag har fortfarande intet yrkande att göra, men har velat göra dessa erinringar.

Herr Zimdahl: Herr talman! Jag skall icke onödigt förlänga denna diskussion, som kanske varit allt för lång. Jag vädjar endast till kammaren, att den måtte bifalla reservationen. Jag gör det under den lifliga känslan, att kammaren därmed skulle visa sig vilja göra en god gärning. Någon skada kan därmed icke vara skedd.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Härmed var öfverläggningen slutad. I öfverensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på afslag därå och bifall i stället till den af herr Jansson i Krakerud m. fl. afgifna, vid utlåandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren med afslag å jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 44, bifaller den af herr Jansson i Krakerud m. fl. afgifna, vid utlålandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställen.

Angående en nyodlingslänfond för kronotorpare i Västerbottens och Norrbottens län.
(Forts.)

Voteringen utvisade 134 ja mot 72 nej, hvadan kammaren, med afslag å utskottets hemställen, bifallit den af herr Jansson i Krakerud m. fl. afgifna, vid utlåandet fogade reservationen.

§ 5.

Å föredragningslistan fanns härpå upptaget jordbruksutskottets utlåtande nr 45, i anledning af väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ordnande af kreditförhållandena för det mindre och medelstora jordbruket m. m.

Angående ordnande af kreditförhållandena för det mindre och medelstora jordbruket m. m.

Efter föredragning af utskottets hemställen gaf herr talmannen på begäran ordet till motionären

Herr Karlsson i Mo, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Ehuru jordbruksutskottet icke direkt tillstyrkt min motion, har den dock rönt en välvillig behandling, för hvilken jag är utskottet tacksam. Den utredning, som utskottet påvisar, har för mig ingalunda varit obekant. Dock har jag icke varit alldeles viss på, att bestämmelserna varit »så affattade, att däri inbegripes jämväl jordbruk af storlek, motsvarande hvad i allmänhet torde afses med medelstort jordbruk». Utskottet har dock den uppfattningen, hvilket jag nu vill taga fasta på.

Vidare ber jag att få instämma i hvad utskottet här säger i slutet af sitt anförande, »att det är att hoppas, att Kungl. Maj:t, som allt fortfarande har frågan under pröfning, så fort ske kan kommer att förelägga Riksdagen det förslag, som kan föranledas af den utredning i ämnet, som sålunda redan verkställts eller må komma att ytterligare föranstaltas».

Under förlitande på att de synpunkter och de olägenheter, som jag tillåtit mig påvisa i min motion, därvid skola vinna beaktande och undanröjas, skall jag nu, herr talman, icke göra något yrkande.

Härpå anförde

Grefve R. Hamilton: Herr talman! Jag ber blott att med ett par ord få understryka ett uttalande i motiveringen.

Redan år 1903 har af landbruksriksdagen eller ombuden för hushållningssällskapen hemställts att få ett förslag om ordnandet af kreditförhållandena i Sverige för det mindre och medelstora jordbruket. Denna utredning inkom förlidet år till Kungl. Maj:t. Jag skulle, som sagdt, vilja understryka den förhoppning, som utskottet uttalat, att utredningen icke må alltför länge hvilat

Angående ordnande af kreditförhållandena för det midre och medelstora jordbruket m. m. på regeringens bord, utan att Riksdagen snart må få emotse ett förslag från regeringen till ordnandet af kreditförhållandena i fråga.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

(Forts.)

§ 6.

Angående utredning om tidningspressen i landet m. m. Härefter företogs till behandling Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 26, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning om tidningspressen i landet m. m.

Till utskottets behandling hade blifvit hänvisad en inom Andra kammaren af herr *Lindhagen* väckt motion, nr 203, däri yrkats bland annat, att Riksdagen måtte dels hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa och publicera en utredning om tidningspressen i vårt land särskildt beträffande de olika tidningarnas ägare och, där tidning vore grundad på aktier, aktieägarne, och dels uttala till Kungl. Maj:t sin uppfattning om önskvärdheten af att genom en allsidigt sammansatt kommission eller på annat sätt toges i öfvervägande, hvilka åtgärder kunde vidtagas för att i de uti motionen angifna afseenden höja pressens själfständighet och bereda den bättre förutsättningar att leda folkets politiska uppföstran.

Utskottet, som beträffande annat i motionen framställt yrkande tidigare afgifvit särskildt yttrande, hemställde, att motionen i nu förevarande delar icke måtte till någon Andra kammarens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter

Herr *Lindhagen* yttrade: Såsom var att befara, har utskottet icke kommit till något positivt resultat rörande den ifrågavarande motionen. Och jag måste för min del erkänna, att det är ganska svårt att i denna hopplösa fråga verkligen veta, hvad man skall taga sig till. Emellertid måste jag nu i alla fall säga några ord i ämnet.

När denna fråga var före i publicistklubben — jag var inbjuden att där inledningsvis yttra några ord om motionen — uppstod en diskussion, där meningarna bröto sig åt olika håll. Det var vissa talare, som gäfvö motionären i hufvudsak eller i väsentliga delar rätt. Men andra talare, och det var nog flertalet, gjorde gällande, att motionären hade i hufvudsak orätt. I de referat, som publicistklubben sedan utsläppte, talades endast om de talare, som sagt, att motionären hade orätt, men med den brukliga kutymen talades naturligtvis föga om, att äfven sympatier för motionärens uppfattning förekommit. Redan detta är be-

lysande för tidningspressens tillämpade grundsatser. Jag vill här understryka detta.

Af dem, som vid nämnda tillfälle uppträdde skarpast mot motionen, var en talare, för hvilken jag hyser den största högaktning, men som emellertid hade ett yttrande, som gjorde mig mycket bedröfvad. Han framhöll, att i hela motionen röjdes ett stort förakt för pressmännen och för deras uppgifter; och det betonade han oupphörligt. Men det är verkligen ej alls förhållandet och i hvarje fall icke min mening. Jag utgår från den synpunkten, att alla medborgare å olika områden tota till så godt vi kunna, hvar och en i sin stad. Men det blir heller icke mer. Och därför få vi också alla, enskilda personer såväl som institutioner, underkasta oss kritik, granskning af våra fel och våra brister. Men hittills har det framstått, som om pressen, hvilken främst sköter denna kritik, ej alls behöfde någon kritik själf. Det är just detta missförhållande, som jag velat fästa uppmärksamheten på.

Det är i all synnerhet såsom massföreteelse, som pressen likaväl som andra massföreteelser i samhället är i behof af uppmärksamhet. Om man därvid måste med skarpa rikta sig emot pressens utsväfningar och själförgudning, så drabbar det icke egentligen pressmännens personliga förmåga och karaktär, lika litet som de skarpa omdömen, som kunna riktas mot andra institutioner, såsom Riksdagen och en mängd andra organ för samhällelig verksamhet, rättvisligen drabba själfva individerna såsom sådana. Vi äro ändå allesamman produkter af de förhållanden, under hvilka vi lefva, vi ha i stort sedt oförskyldt blifvit inplanterade i en viss jordmån. Kritiken bör icke gå ut på att brännmärka personerna för att de blifvit inplanterade i en dålig jordmån, utan den bör snarare gå ut på att omplantera dem i en bättre jordmån.

Alltså finnes icke ett spår till påstående från min sida, att pressmännen äro sämre än vi andra, eller att de äro på något sätt mer okunniga eller mer benägna för att handla klandervärdt i utöfningen af sitt kall än andra. Men hvad som måste framhållas, är det, att pressen får vara så god och börja tänka på att icke blott kritisera allting, utan att till följd särskildt af sin oerhörda makt den också behöfver kritik själf och allrahelst naturligtvis själfkritik, om detta vore upphinneligt. Med andra ord, det är ett stort fel i samhällsuppfattningen, som har de ödesdigraste följder, om man föreställer sig, att pressen är en ljusbringare och ingenting annat. Detta är så långt ifrån fallet, att man verkligen kan uppställa den frågan, om tidningspressen på en mängd områden varit mera till skada än till gagn för samhällsutvecklingen, såsom den blifvit organiserad af de bestående samhällsförhållandena. Man måste nu dock vara optimist; annars kan man egentligen icke existera, och därför är jag be-

*Angående
utredning om
tidningspres-
sen i landet
m. m.
(Forts.)*

*Angående
utredning om
tidningspres-
sen i landet
m. m.*

(Forts.)

någen att tro, att pressen gjort mera gagn än skada och kommer, i den mån den får inför sig själf och allmänheten framstå såsom den syndiga företeelse den är, också säkerligen att göra mera nytta, än den hittills gjort. Men man kan blifva pessimistisk, och jag vet äfven pressmän, som anse, att pressen gjort mera skada än nytta på det sätt, som den nu är organiserad.

Nu gläder det mig i hög grad, att ett enhälligt utskott i själfva verket har godkänt min fundamentala uppfattning i detta ämne. Och blir denna det enhälliga utskottets uppfattning Andra kammarens beslut, hafva vi verkligen fått ett värdefullt uppslag till en opinion, att äfven pressen, liksom alla andra samhällsinstitutioner, icke är af den så alldeles yppersta beskaffenhet, att den icke behöfver synas i sömmarna äfven den.

Utskottet fastslår nämligen för det första, att det till fullo delar min uppfattning om tidningspressens utomordentliga betydelse i det nutida samhällslifvet. Den är faktiskt den tredje statsmakten. Det sätt, hvarpå ett lands tidningspress fullgör sin uppgift, är utan tvifvel i mycket hög grad bestämmande å folkets uppföstran i etiskt och politiskt afseende, tillägger utskottet. Pressen är den makt, som egentligen leder folkets politiska uppföstran. Och jag tror, att vid sidan af pressen äro de två andra statsmakterna jämförelsevis maktlösa.

Vidare fastslår utskottet, att den nuvarande pressen har djupgående brister. Det är påfallande, säger utskottet, huru obenägna tidningar i allmänhet äro att gent emot motsatta åskådningar visa tillbörlig rättvisa. Förvrängningar och förvanskningar af gjorda uttalanden förekomma i stor utsträckning, och exempel saknas icke, att inkommande genmälen undertryckas. Bevekeelsegrunderna hos företrädarna för en motsatt åskådning misstänkliggöras och smutskastas ofta på ett ansvarslost sätt, och polemiken mellan skilda pressorgan föres ej sällan i en ton, som verkar demoraliserande och förråande å läsekretsen. Synnerligast vid tiden för politiska val framträda dessa missförhållanden i bjärt dager, anmärker utskottet till sist. Man kan härom säga, att vid val finnes, som bekant, icke någon gräns för den lögnaktighet och samvetslöshet, som pressorgan kunna göra sig skyldiga till.

Utskottet konstaterar ytterligare, att det är ganska klart, att under sådana förhållanden partimotsatserna allt mera tillspetsas, och att utsikterna till samförstånd i politiska spörsmål mer och mer försvåras. Detta bör icke väcka förvåning, säger utskottet, och därför tycker utskottet, att det är riktigt, såsom motionären säger, att stridsmetoderna inom pressen måste humaniseras, samt ärlighet och sanningskärlek mera komma till sin rätt än nu på många håll är fallet. Må man besinna den stora uppfostrande betydelse, som pressen har, det stora ansvar pressen har att leda folkets politiska uppföstran. De flesta människor hafva icke tillfälle att skaffa sig sin samhälleliga undervisning annat än af den

tidning, som de läsa för dagen, och därefter bildas i regel deras egen uppfattning i samhällsfrågorna. Om nu denna tidning kanske i mångt och mycket vanställer fakta och förvränger sakförhållandena, så kan man förstå, hvilken skörd skall spira upp i folkets djupa led ur en sådan sådd.

*Angående
utredning om
tidningspres-
sen i landet
m. m.*

(Forts.)

Jag har för min del uttryckt detta i motionen på följande sätt: »Man skall vara blind för att icke kunna förstå, hvilken fruktansvärd kräftskada ett sådant tillstånd innebär, hvilken förvildning därigenom uppammas inom det politiska lifvet och hur hopplöst det sålunda ställer sig att på något sätt komma ut ur detta slagsmålssamhälle.»

Jag har fått mig tillsänt ett urklipp ur en östgötatidning, där en hufvudstadskorrespondent på sitt vis färglägger motionen och därvid med anledning af nämnda omdöme frågar: »Hvad menar karlen?» Jo, karlen menar precis hvad han sagt och hvad utskottet här sagt. Och för att denne korrespondent och äfven andra, som låtsas icke begripa, hvad karlen menar, skola få saken för sig ytterligare klargjord, skall jag läsa upp ett par versioner på samma sak, jämte min och utskottets, nämligen uttalanden i ämnet af Ferdinand Lasalle, den berömde socialdemokratiska organisatören, samt af Rösiö, jordbruksaposteln här i Sverige.

Om Lasalles yttrande vill jag dock säga, att han synes be-
gagnat mycket starka ord om de personer, som tillhöra pressen. För min del vill jag som sagdt icke göra detta, då jag tror, att personerna icke rå för den jordmån, i hvilken de äro inplanterade, och jag tror ej heller, att så starka ord äro tillämpliga på svenska förhållanden. Däremot vill jag nu säga, att jag tror, att i tidningsreferat angående denna debatt kommer trots detta att stå, att herr Lindhagen betonade, att alla svenska tidningsmän äro omöjliga, som Lasalle skrifver. Jag är till och med öfvertygad om, att det kommer att refereras så, men vill i alla fall på förhand reservera mig mot detta omdöme.

De pressförhållanden, under hvilka Lasalle lefde, känner jag icke, men jag kan förstå, att de i mångt och mycket likna dem vi nu hafva. Hans yttrande är hämtadt ur en flygskrift, återgifven i Georg Brandes biografi öfver Lasalle. Det lyder sålunda:

»Om någon vill förtjäna penningar, så låt honom tillverka bomull eller kläde eller göra börsspekulationer. Men om någon för snöd vinnings skull dagligen på tusen olika vägar tillför folket andlig död, det är den största förbrytelse, jag är i stånd att fatta. — — — Jag tvekar ej att med själen uppfylld af sorg säga er: om icke en fullständig ombildning af vår press kommer till stånd, om denna tidningspest får lof att rasa ännu ett halft århundrade, skall vårt folk i grund fördärfvas och ödeläggas. Ni måste förstå, att, när tusende tidningsskrifvare, dessa vårt folks nutida lärare, med hundratusen stämmor dagligen inpränta hos folket sin dumma okunnighet, sin samvetslöshet, sitt

Angående
utredning om
tidningspres-
sen i landet
m. m.
(Forts.)

eunuckhat till allt sant och stort i politik, konst och vetenskap, så verkar detta gift på folket, som griper därefter med tillit och hopp att däraf vinna andlig styrka, och då måste denna folkanda gå under, vore den än tre gånger så härlig, som den är. Icke jordens mest begåfvade folk, icke grekerna, skulle ha öfverlevvat en sådan press! — — Jag har redan visat, att pressens urartande blir en nödvändig följd, då den under sken af att förfäktat andliga intressen genom annonsväsendet blifvit en ifrig penningspekulation. Det gäller då blott att skilja på dessa två ting, som icke ha något som helst med hvarandra att göra. Då pressen är målsman för andliga intressen, kan den liknas vid folkskolläraren eller prästen, då den kringsprider annonser, är den en offentlig utropare, en utbasunare, som med hundratusen stämmor meddelar publiken, hvar en urkedja borttappades, hvar den bästa tobaken och hvar Hoff's maltextrakt kunna erhållas. Hvad har prästen att göra med utbasunaren? Och uppstår icke ett missförhållande, när dessa två uppgifter skola förenas? I en socialdemokratisk stat skulle det finnas en lag, som förbjöde en tidning att intaga någon som helst annons och som uteslutande hänvisade dessa till de af staten och kommunen utgifna tidningarna. — — Hållen då med glödande själ fast vid den lösen, jag tillropade er: hat och förakt, död och undergång åt våra dagars press! Det är en djärf lösen, gifven af en ensam man mot tidningarnas tusenarmade institution, med hvilken till och med kungar förgäfves kämpat. Men så sant som ni ifrigt och begärligt lyssna till mina ord, och så sant min själ nu skälfver af den renaste hänförelse, i det den strömmar öfver i eder, likaså öfvertygad är jag om, att det ögonblick skall komma, då vi utslunga den blix, som skall begrafva denna press i evig natt!»

Jag öfvergår härefter till Rösiös uttalande. Eftersom ingen är profet i sitt eget fädernesland, har i pressen gycklats öfver, att jag i publicistklubben åberopade också Rösiö, ty han är endast jordbrukare, sade man särskildt högerpressen, så att han kan icke vara någon auktoritet i detta ämne. Då det emellertid gällde att inpränta, hvilka som »taga jorden från bönderna», då ville man, att bönderna skulle förstå pressen helt och hållet. Jag åberopar nu icke Rösiö, därför att han har mera auktoritet än vi andra att bedöma pressen, utan därför, att hvad han sagt synes mig särdeles beaktansvärdt. Lasalle riktade sig mot pressens utsväfningar, men Rösiö riktar sig mot ett öfverskattande af pressens kulturuppgift. Det är nämligen ett misstag att tro, hvilket jag nu upprepar, att pressen är endast ljusbringare, den som föder de nya tankarna och för utvecklingen framåt. Rösiö yttrar i sin bok *Revolt*:

»Pressen är en af vår tids märkligaste företeelser. Den har en jättes makt och ett barns svaghet. Den har icke rent bröd i påsen. Den återgifver, har inga initiativ, nyskapar icke, den

drifves icke främst af besjälighet, är icke äkta nog i sin mening, icke stor nog i sin syn. Därför blir dess väldiga makt icke till full välsignelse. Pressen följer alltid slafviskt principer, som råkat tränga sig fram till bestämmandet öfver kulturarbetet och civilisationsriktningen och drifver alltfört dessa allt fastare in såsom hela folkets begrepp. Den är icke nog vaken för kritik, som gisslar allfarvägarna, icke nog rask och säker resonansbotten för idéer, som födas här och där, då eller då, och verkar därför så ofta förkväfvande på hvad stort, som vill bryta sig fram ur dunklet. Endels reser den sig tvärtemot, endels kryssar den försiktigt omkring, endast refererande. Först långt sedan nya krafter kämpat sin blodskamp ensamma och lyckats slå allmän vaneåskådning under fötterna, resa sitt hufvud under en makt, som verkligen visar sig obetvinglig, först då kommer pressen bitvis med. Den kommer nästan alltid efter. Endast om det är från mycket auktoritativt håll, som nya trumpeter höjas, bugar den sig redan i förstone, oberoende af om det är något vidare innehåll i tonerna. Ty den är synnerligen auktoritetssjuk. Och när nya läror, trots dess hjälp, segra, är det också alltför ofta blott af hänsyn till den nyuppståndna solens auktoritet i stället för af verklig inre känsla eller öfvertygelse, som den går med. Det underliga är rådande, att pressen reglerar människorna, men ändå nästan alltid själf kommer efter. Den reglerar tiden genom sina stöpningar eller på sin höjd ompackningar af det som är, vare sig det nu gäller stort eller smått. Men nya riktningar måste födas utanför dess byråer, nya viljor måste blöda och dö och åter lefva och blöda för att så slutligen äfven besegra det offentliga ordet, allstyret. När något är gjort, är pressen afgjort framme med sin axel. Pressen kommer nästan alltid efter. När den omsider fått hand om de nya nödvändigheterna, drifver den dessa och endast dessa i gifvet spår, och först efter gränslösa strider är den mogen att bestiga ännu ett nytt trappsteg och följa med. Pressen är främst en press, en pression, ett tryck, ett tvång genom att hålla folket kvar där den själf är. Den är icke främst en pådrifvare i stort. Detta gäller pressen af ena som andra färgen. Men undantag gifvas här som öfverallt, utan jämförelse minst på den svarta och grå sidan.»

Mot detta påstående, att pressen söker hålla folket kvar, där den själf är, kan nog invändas, att pressen i själfva verket är ett uttryck för folkets egen ståndpunkt. Det är också riktigt, som sagts i en tidning här i hufvudstaden: sådant folk, sådan press. Men då pressen sålunda i hvarje fall har sina fruktansvärda skuggsidor, så uppstår frågan: hur skall man få något ljus dit, eller med andra ord: hur skall man kunna reformera pressen. I detta afseende har jag i min motion ärligen sagt ifrån, att jag tror, att det icke finnes någon möjlighet att åstad-

*Angående
utredning om
tidningspres-
sen i landet
m. m.
(Forts.)*

Angående
utredning om
tidningspres-
sen i lande!
m. m.
(Forts.)

komma något väsentligt med den nuvarande samhällsbyggnaden. Någon verklig omdaning kan icke heller på detta område förväntas, förrän förmögenhetsklasserna med stridiga intressen komma väsentligen bort, och det blir ett folk. Men under den tusenåriga vandrigen mot sådana mål måste man ju ändå alltid göra något för att lindra missförhållandena. Oaktadt jag i min motion nödgats redan från början kapitulera, så att säga, inför uppgiftens omöjlighet, har jag i alla fall framkastat några småsaker, som man kunde tänka på för att få en uppslagsända, efter hvilken man sedan skulle kunna gå vidare.

Utskottet har i likhet med motionären framhållit, att en utbredd opinion och en omfattande pressorganisation skulle kunna råda bot på åtskilligt, och jag tror också, att det är egentligen vid denna själfförnyelse, som man borde fästa de största förhoppningarna. Men det är nog med pressen alldeles som med andra institutioner, nämligen att de sällan reformera sig själfva. Det är undantag, att reformerna komma annat än utifrån, och den enstämmiga, rörande tystnad, kan jag säga, som inom pressen rådt gentemot utskottets sanningsenliga uttalanden, tyder på att man icke alls är betänkt på att lägga dessa så djupt på sinnet. Den enda tidning, som brutit denna tystnad, är, såvidt jag vet, Dagens Nyheter, som här om dagen hade en ledare, hvilken dock äfven var lagd på att bagatellisera saken.

Ja, det var sant, pressen hade verkligen här om dagen ett samfäldt och gladt uttalande om saken. Det var vid en publicistfest å Grand hotell, där det utdelades och sjöngs en bordsvisa, som anspelade just på denna fråga. Enligt referatet tilldrog sig detta, när man gick öfver »från hochheimern till champagnen-delbeck, crémant sec», och då voro alla de olika meningarna endräftiga, såsom alltid vid sådana tillfällen — det vet nog en del af herrarna särskildt från de politiska middagarna, hvad det är, som där verkar denna fadda medgörlighet, som gör folk färdiga att svika sina ideal. Bordsvisan i fråga är för öfrigt verkligen rolig, och jag skulle ha skrattat kolossalt, om jag varit närvarande. Slutversen löd sålunda:

»I kväll här röks fredspipans bloss — fallera,
och enighet och samsja rår bland oss — fallera.
Hejsan, liberaler,
högermän och radikaler!
Men — i morgon vi börja åter slåss — fallera.»

Det är alldeles säkert, att de komma att göra det. De komma att slåss på det gamla sättet, som utskottet och motionären beskrifvit, och som i viss mån Lasalle och Rösiö uttalat sig om. De enskilda rå icke för det — jag upprepar det — därför att de äro slafvar under förhållandena. Men pressmännen borde dock försöka komma öfverens om att verkligen tänka på, att här föreligger ett missförhållande.

Utskottet har emellertid också något ingått på de speciella små förslag, som jag antydningsskyldigheten framkastat och delvis äfven själf förkastat. Det är ju ett mera trivialt och hopplöst ämne. Men då utskottet ej kom med något positivt yrkande och i en och annan detalj synes äfven ha en annan mening än motionären, måste jag inlåta mig något litet på utskottets yttrande om dessa förslag.

*Angående
utredning om
tidningspres-
sen i landet
m. m.
(Forts.)*

För min del har jag indelat ämnet så, att jag skiljer mellan beroendet af kapitalet, publikationsskyldigheten och sanningsplikten. Utskottet har en annan indelningsgrund, och jag vill nu följa den.

För det första ha vi *publikationsskyldigheten*, såsom jag kallat det. Att det bör finnas en tryckfrihet, en tryckningsrätt, det äro alla eniga om, men att det bör finnas en mot densamma svarande publikationsskyldighet, det är något man mycket litet tänker på. Tryckfrihetsförordningen har redan för ett visst fall föreskrifvit en dylik publikationsskyldighet. Om någon vill genom tryck kungöra egna inlagor i ett rättegångsmål, är han skyldig att publicera äfven motpartens förklaringar m. m., för att allmänheten skall få en fullständig upplysning om själfva saken.

Det är behöfligt, att publikationsskyldigheten utsträcker, och detta i två afseenden. För det första skulle det vara pressens skyldighet att taga in genmälen, naturligtvis med rimlig begränsning. För det andra skulle pressen, när den kritiserar yttranden, också vara skyldig att återgifva dessa; åtminstone borde den utan förvanskningar återge det hufvudsakliga af de yttranden, som äro föremål för kritik, så att läsekretsen får något begrepp om hvad tidningen kritiserar. Det förekommer, man kunde nästan säga oftast, oerhörda försyndelser mot denna fordran. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att i den franska lagen lärers finnas stadgadt något som kallas *droit du réponse*, d. v. s. en rätt att få infördt svaromål på angrepp pressen, och en liknande bestämmelse finnes ock i den tyska presslagstiftningen. Något motsvarande kunde ju påbjudas äfven hos oss, med den utvidgning, som ofvan framhållits. Men då vill jag på samma gång säga, att man icke får lägga något band på pressens rörelsefrihet eller på något sätt inskränka den verkliga tryckfriheten. Jag tager alltså bestämdt afstånd från en lagstiftning, som kan vara ägnad att med snärjande band komma tryckfriheten till lifs.

Utskottet medgifver, att denna sak måste på något sätt ordnas. Man kunde ju då med anledning af motionen göra en framställning till Kungl. Maj:t i denna punkt. Men utskottet har emellertid ansett tillräckligt att hänvisa till att sannolikt kommer denna fråga att tagas i öfvervägande vid det pågående arbetet inom justitiedepartementet för en revision af tryckfrihetsförordningen.

Angående
utredning om
tidningspres-
sen i landet
m. m.
(Forts.)

Vidare ha vi frågan om bland annat insändares anonymitet, och därom säger utskottet, att det är saker att tänka på och att äfven dessa sidor af frågan komma under öfvervägande i den utredning af ämnet i dess helhet, som nu pågår hos regeringen.

Så har i motionen vidare anmärkts, att om pressen skall kunna fylla sin uppgift som folkuppföstrare, bör ett tidningsorgan meddela sin läsekrets allt det hufvudsakliga, som händer i tiden och är af betydelse för det allmänna i stat eller kommun. Men nu har pressen inrättat sig på det sättet, att i konkurrenskampen jakten gäller icke blott att få det största möjliga antal snabba notiser utan någon djupare känsla af ansvar för att de också äro riktiga eller återgifvas korrekt. Det gäller också att vara den förste att hitta på en nyhet, eller framträda som tolk för ett nytt spörsmål. Den som här kommer först har äfven förstfödslo-rätten, och då vill ingen annan tidning intressera sig för den saken. Den må vara i sitt slag hur viktig som helst, så förtiga eller bagatellisera de andra tidningarna helst frågan för sin läse-krets. En af mina skarpaste vedersakare vid publicistklubbens om-nämnda sammankomst medgaf dock, att i denna punkt hade motionären obetingadt rätt, och utskottet säger också, att motionärens anmärkning i detta afseende är i hög grad befogad. Utskottet åberopar härvid särskildt erfarenheterna från landsortspressen. Den, som yttrade sig på publicistklubben, talade tydligen om sin erfarenhet från hufvudstadspressen.

Det är dock icke godt att veta, hvad man skall göra åt en sådan sak. Jag har ibland nästan önskat att få åtminstone för någon kortare tid agera redaktör för en tidning och bestämma om ett och annat. I min prenumerationsanmälan skulle då, det har jag föresatt mig, stå ungefär följande: Tidningen skall till gagn för sin ärade läsekrets låta sig synnerligen angeläget vara att med angifvande af källan upptaga och behandla alla värdefulla uppslag och upplysningar, som framkomma i konkurre-rande tidningsföretag, på det att den ärade läsekretsen till skillnad från dessa tidningars läsare må få en fyllig uppfattning om allt hvad som händer och är af betydelse i samtiden. Det tror jag, att läsekretsen icke har något emot.

Innan jag lämnar frågan om publikationsskyldigheten, må det tillåtas mig återkomma något till den ledare i Dagens Nyheter, hvilken härom dagen som sagdt gjorde ett undantag från den tystnad, som tidningarna i allmänhet iakttagit angående utskottets utlåtande. Denna ledare är ganska karakteristisk för tidnings-mannauppfattning i detta ämne; den söker dölja grundligt hufvudsaken med bisaker och förevändningar. Där framhålles bland annat svårigheterna att tillmötesgå utskottets önskan, att kritiserade uttalanden bli »i rimlig omfattning ordagrant publi-cerade». Jag tror, att detta är sant, ty det erbjuder gifvetvis svårigheter, men dessa svårigheter kunna dock när som eljest

öfvervinnas väsentligen, om blott den goda viljan finnes. Tidningen framhåller vidare, hvad Riksdagens utskottsutlåtande angår, att dessa äro i regel så odrägliga, särskildt de, som komma från utskott med kanslier, att man icke kan begära, att tidningarna skola publicera dem. I den saken kan jag verkligen också hålla med tidningen. Men sedan läser man i samma ledare: »hvaremot det femte tillfälliga utskottets nu omhandlade utlåtande om pressreformen är mycket läsbart och njutbart, hvilket dock icke kan beveka Dagens Nyheter att offra de två spalter som erfordras för dess aftryckande in extenso». I stället har tidningen skrivit tre spalter — inklusive naturligtvis annonstaflor, kring hvilka texten ömt slingrar sig — med egna reflexioner, utan att allmänheten af tidningsartikeln får reda på, hvad saken egentligen rör sig om. Allt mänskligt behöfver förbättras och således äfven pressen, medger tidningen, men tidningen anger icke, hvori pressens fruktansvärda ofullkomligheter bestå. Däremot hugger den in på detaljer i mitt och utskottets förslag, om hvilka jag själf sagt, att de icke äro så verksamma eller mycket att göra af under nuvarande förhållanden. Då tidningen själf anser detta utskottsutlåtande så läsbart och njutbart, borde väl läsekretsen ha kunnat genom ett återgifvande särskildt af inledningen fått reda på hvad saken främst gällde, och tidningen kunde i stället ha nöjt sig med en spalt för sin kritik öfver utlåtandet, och den kritiken hade de icke förlorat något, då man ju kunnat skilja mellan det som är ostridigt och det som är stridigt. Emellertid är artikeln i öfrigt hygglig och skriven med en viss kringgående elegans, hvilket rättvisligen måste medgifvas.

Vidare ha vi den väckta frågan om afskaffandet af *tidningarnas söndagsnummer*. Därom har utskottet förklarat, att söndagsnumren böra efter utskottets uppfattning »hufvudsakligen bedömas icke från synpunkten af konkurrensen mellan de olika tidningarna utan med hänsyn till önskvärdheten af att redaktions- och sätteripersonalen i görligaste mån beredes hvila från arbetet å söndagarna». Det kan jag icke alls gå med på, att denna sak endast skulle ha den nu angifna betydelsen. Det är visserligen det främsta uppslaget för att få saken fram officiellt, och Riksdagen har ju i år beslutat en skrifvelse om, att söndagsarbete bör förhindras och söndagen blifva en verklig hvilodag. Men man får icke glömma, att utgifvandet af de söndagsnummer, som nu utkomma, är ett af annan anledning framkalladt brytande mot gammal god press-sed här i landet. Att söndagsnumren tagit en sådan fart, som skett, beror därpå, att tidningarna söka på allt sätt konkurrera ihjäl hvarandra. Då en tidning började att utgifva söndagsnummer, måste de andra om möjligt följa efter. Men det är då endast de kapitalstarka tidningarna, som få öfvertaget, medan däremot pressorganen för kapitalfattiga samhällsåskådningar aldrig kunna gifva ut dylika söndagsnummer utan de

*Angående
utredning om
tidningspres-
sen i landet
m. m.*

(Forts.)

Angående
utredning om
tidningspres-
sen i landet
m. m.
(Forts.)

största uppföringar och på det sättet komma att få sitta emellan. Slutligen måste jag vidhålla, att allmänheten jämväl behöfver söndagshvila från tidningsläsandet. De stora tidningarna ha urartat till verkliga »magasin» för all möjlig läsning, och allmänheten kan verkligen behöfva ett andrum från dessa dagliga lockelser. Det är ganska betecknande att i ett i utskottets betänkande intaget utdrag af en befallningshafvandes femårsberättelse står följande: »Tidningsläsningen har tilltagit högst betydligt och mer och mer undanträngt sockenbibliotekens verksamhet.»

Allmänheten behöfver som sagdt åtminstone en veckodag på sig för att hvila ut från den politiska inpiskningen och allt detta mångläseri. Jag tror också, att dylikt tidningsläsande beröfvar allmänheten tid, lust och krafter att läsa gedigna böcker, som från andra synpunkter än de rent politiska behandla de stora frågorna. Om utskottet verkligen behjärtat denna angelägenhet och sett saken litet mångsidigare, skulle utskottet nog gärna varit med på ett skrifvelseförslag i denna ganska viktiga fråga. På en kongress rörande söndagshvila, som hölls i Bruxelles år 1907 och där jag var med, uttalades skarpt klander, understödt af representanter för olika länder, öfver den alltmäta öfverhandtagande benägenheten hos tidningarna att i konkurrenssyfte utgifva söndagsnummer.

Sedan komma vi till frågan om *annonserna*. Enligt min uppfattning har utskottet tagit den saken alldeles för lätt. Utskottet har förklarat, att motionären underskattat annonsernas betydelse för den stora allmänheten. Detta har jag emellertid icke alls gjort, utan endast framhållit, att annonsväsendet i sin nuvarande form är och äfven alltid ansetts vara en kräftskada för en sund tidningspress på samma gång jag jämväl betonat, att öfverstigliga hinder för närvarande syntes resa sig mot en bättre sakernas ordning. Detta annonsväsende innefattar ett oerhördt öfvertag för den kapitalstarka tidningspressen, som äfven med detsamma undertrycker de kapitalfattiga tidningsorganen och de kapitalfattiga samhällsåskådningarna. Jag har visst icke underskattat allmänhetens behof af annonser, men jag anser, att detta behof bör tillgodoses på annat sätt, helst genom att för en, flera eller alla särskilda branscher utgifvas särskilda annonstidningar hälst af staten eller kommunerna. Nu får allmänheten icke veta, hvad den vill, ty en annons om en sak står i en tidning och en annan annons om samma sak i en annan tidning o. s. v. För öfrigt läsa vi bra litet annonser blott af nyfikenhet; vi läsa förstås annonserna om offentliga nöjen eller giftermålsannonserna och dylikt; i öfrigt studeras annonserna endast vid förefallande behof såsom när hyran blir höjd, så läser man alla annonserna om lediga lägenheter. Det skulle som sagdt vara ett riktigare sätt att ordna denna sak genom att utgifva särskilda annonsorgan.

Ur allmänhetens synpunkt kan man alltså icke heller säga, att annonsväsendet för närvarande är bra ordnad.

Utskottet anser äfven, att det ligger öfverdrift i talet om annonsväsendets demoraliserande verkningar, och det kan ju vara möjligt, att utskottet på sätt och vis har rätt därutinnan. Jag vill emellertid berätta en händelse, som tyder på ett motsatt förhållande. Jag fick för kort tid sedan mig tillsänd en bok författad af professor Thunberg i Uppsala rörande striden om apoteksvarustadgan. Ett särskildt kapitel däri heter »Gyllene bojor», och där berättas om en stor engelsk läkarsammanslutning, som utgaf ett arbete för att upptaga kampen emot de alltmer utbredda patentmedicinerna. Läkarsammanslutningen i fråga beslöt att annonsera boken i tidningarna men — har man sett på maken — en stor del tidningar, äfven några af de mera ansedda vägrade att taga in en dylik annons. Och hvarför? Jo, tidningarna hade så stora intäkter på annonseringen om patentmedicin, att de icke ville medverka till att denna till äfventyrs råkade i misskredit. Professor Thunberg tillägger i en notis, att han hänvänt sig till en stor Stockholmstidning och begärt, med utsatt namn, att ett hans inlägg i ämnet måtte intagas. Tidningen i fråga hade emellertid utan vidare sändt tillbaka uppsatsen. Eljest bruka ju dylika tidningar vara glada öfver att i aktuella frågor få spaltfyllnad af en auktoritet, helst när namnet utsättes under inlägget, men i detta fall dugde icke detta.

Sedan kommer utskottet till den stora frågan om *pressens beroende af kapitalet*. Det är ett mycket stort och vidlyftigt ämne, och jag kan för min del icke finna annat, än att utskottet alltför litet beaktat, hvad som verkligen ligger under denna fråga. Jag tror, att äfven pressmännen själfva missuppfattat saken, då de framhållit, att våra tidningsredaktioner ju i alla fall äro mycket själfständiga. Det kan dock icke hjälpas, att den, som är ägare af en tidning, har att bestämma tidningens färg och anställa personal, för att tidningen skall gå i den färgen. Det är vidare upprörande, att t. ex. en stor tidning, som lockar en stor kundkrets på grund af sin digra text, sina vackra bilagor o. s. v., utan vidare skall kunna byta om ägare genom köp eller arf. Endast på grund af en sådan omständighet får den nye ägaren rättighet att politiskt uppfostra den omfattande kundkrets, som tidningen redan har. Man kan icke tänka sig något värre missförhållande i samhället än ett sådant monopol för penningen. Jag skall emellertid nu icke närmare inlåta mig på dessa frågor, ty det blefve alldeles för vidlyftigt. Jag vill endast erinra, att jag i detta sammanhang såsom ett särskildt önskemål ifrågasatt en utredning om, hvilka som äro ägare af tidningarna i vårt land, och en sådan utredning — som man kan få genom att gå till de olika aktiebolagsregistren — tror jag vore en särdeles både nyttig och intressant läsning. Jag tror, att den läsningen skulle

*Angående
utredning om
tidningspres
sen i landet
m. m.
(Forts.)*

Angående
utredning om
tidningspres-
sen i landet
m. m.
(Forts.)

ge en ganska belysande bild öfver, hur det verkligen förhåller sig med tryck- och pressfriheten här i landet. Det är nog icke så mycket bevändt med denna, ty därtill fordras mycket penningar. Och därför är det kapitalet, som företrädesvis sitter inne äfven med nämnda så kallade frihet. Utskottet har nu sagt, att den angifna utredningen saknar betydelse, och att den, som vill, ju kan gå och själf se efter i aktiebolagsregistren angående denna sak. Men det är ett mycket klenkt skäl af utskottet. Icke har jag t. ex. tillfälle att gå omkring öfverallt i norrlandsstäderna för att rannsaka om bolagspressens hemligheter ur aktieregistren och icke heller kan någon annan enskild göra det. Detta är, uppriktigt sagdt, att bara med ett talesätt afspisa motionen äfven i den punkten, och jag anser därför, att utskottet hade bort tillstyrka en skrifvelse i den riktning, som i motionen här åsyftas.

Slutligen har jag framhållit, att hvarje tidning borde på något sätt offentligen gifva till känna, hvilka ägares ärenden den egentligen går. Utskottet säger härom, att den saken torde komma att tagas under öfvervägande i sammanhang med den omarbetning af tryckfrihetsförordningen, som för närvarande pågår hos regeringen.

Såsom ett slutresultat och en sammanfattning af det sagda får jag tillägga, att ifall jag suttit i utskottet, skulle jag — på samma gång jag naturligtvis tacksamt hade instämt i utskottets gillande af motionens utgångspunkter — dock för att äfven komma till några praktiska resultat ha dragit ut vissa hållpunkter, som man kunnat redan nu taga på och om hvilka därför en framställning skulle kunnat ske till Kungl. Maj:t. Den ena af dessa punkter gäller publikationsskyldighetens stadfästande i lag med skäliga begränsningar, den andra förbud i lag mot söndagsnummer och den tredje en utredning om, hvilka som äro ägare af tidningarna. Då det emellertid icke finnes ens någon reservant därför inom utskottet, vill jag icke göra någon framställning i sådan riktning, utan skall, för att icke störa totalintrycket af utskottets godkännande i stort sedt af motionärens åsikter, underlåta åtminstone vid detta tillfälle att göra något yrkande.

Vidare anförde:

Herr Petré: De uttalanden, som motionären här gjort, föranleder mig att yttra ett par ord i denna fråga.

Vid behandlingen af motionen har utskottet verkligen försökt att, om jag så får säga, skifta dagar och skuggor på ett rättvist sätt. Motionären har, enligt mitt förmenande, fått understöd i de delar af sin framställning, där han har rätt att erhålla sådant, men icke heller mera. Jag kan icke heller säga, att det anförande, som han nu hållit, är i någon mån ägnadt att i de af honom kritiserade delarna af utskottets betänkande rubba den uppfattning, åt hvilken utskottet därutinnan gifvit uttryck.

Motionären har klandrat utskottet, för att det icke föreslagit en skrifvelse till Kungl. Maj:t angående publikationsskyldigheten. I den delen står emellertid utskottet på alldeles samma grund, som denna kammare för några veckor sedan ställde sig, när det var fråga om herr Zimdahls motion angående önskliga kvalifikationer för pressens män. Genom att då godkänna i den delen enstämmiga uttalanden från vederbörande utskott gaf Andra kammaren för sin del till känna, att den icke ansåg det vara lämpligt att nu afgifva något yttrande i den frågan, då den gifvetvis komme under bedömande i samband med det arbete för revision af tryckfrihetsförordningen, som nu pågår inom justitiedepartementet. Det är således i full konsekvens med den uppfattning, som låg till grund för detta kammarens beslut, som utskottet i nu förevarande del handlat.

Jag ber äfven att få yttra några ord till gendrifvande af den uppfattning angående de s. k. söndagsnumren, som herr Lindhagen nyss utvecklade. Han sade, att utskottet icke sett denna fråga nog mångsidigt. Jag tror tvärtom, att det är en viss brist i mångsidigheten uti motionärens bedömande i denna del. Det är nog så, att man, djupare sedt, icke med fog kan se denna fråga om söndagsnummers utgifvande från synpunkten af tidningarnas konkurrens med hvarandra, ty då skulle man gifvetvis med alldeles samma rätt kunna förbjuda utgifvande af två nummer om dagen af samma tidning eller af mer än tre nummer i veckan o. s. v. Hufvudsaken är här tydligen att söka på annat håll eller i önskvärdheten af att söka få söndagshvila för redaktions- och tryckeripersonalen. Ifall man har någon blick för de faktiska förhållandena ute i landet, skall man nog nödgas medgifva, att det är just på söndagarna, som folkets breda lager mest läsa sina tidningar; då har man nämligen mera tid till det, än hvad fallet ofta är om hvardagarna. Att således uttala några önskemål om, att befolkningen ute i landet icke skulle få använda söndagen till läsning af tidningar, är efter mitt förmenande en bakvänd syn på tingen. Man har utomlands på sina ställen så ordnad, att ingen tidning kommer ut på måndagsmorgonen, just därför att personalen på tryckeriet och redaktionen skall hafva tillfälle till hvila under söndagen. Men de pressalster, som skickas ut från Stockholm till landsorten dateerade för söndagen gå härifrån vanligen redan på lördagen, de läsas på söndagen ute i landsorten, men arbetet med deras iordningställande faller på de närmast föregående hvardagarna. Efter min tro har motionären icke tillräckligt grundligt satt sig in i denna sida af frågan.

En annan punkt, däri motionären riktade sig mot utskottet, var frågan om annonsväsendet, hvarom han yttrade, att utskottets behandling af den saken vore för legere. Jag tror, att man i denna del kan med mera rätt säga något dylikt beträffande

*Angående
utredning om
tidningspres-
sen i landet
m. m.
(Forts.)*

Angående
utredning om
tidningspres-
sen i landet
m. m.
(Forts.)

motionärens framställning. Man skall verkligen hafva bra liten kännning af de verkliga förhållandena, om man tror, att annonsväsendet i tidningarna icke fyller ett verkligt behof för folkets breda lager. Det är alldeles visst, att ett mycket starkt behof af offentliggöranden för den stora allmänheten tillgodoses just genom tidningarnas annonser. Jag skall emellertid icke vidare ingå på den saken, ty för hvar och en, som har kännning med det lefvande lifvet, står det nog klart, att annonsväsendet fyller en uppgift, som icke på annat sätt kan lämpligen tillgodoses. I äldre tider hade man ju särskilda annonsblad och särskilda nyhetsblad, men jag tror icke, att den förening af text och annonser, som nu förekommer, bör öfvergifvas.

Motionären klandrade vidare utskottet för att det icke skulle hafva tillräckligt understödt motionärens framställning i fråga om behofvet af självständighet för pressen. Jag vill icke säga mera om den saken, än att af de tre utvägar, som motionären därutinnan anvisat, ingen synes vara ägnad att stärka denna självständighet. Hvarken den utvägen, att de politiska partierna själfva skulle gifva ut sina tidningar, eller att en tidnings abonnenter skulle bilda ett slags kontrahentförsamling, hvars medlemmar gemensamt skulle träffa anstalter för tidningens skötsel, eller beviljandet af statslån vore i något afseende ägnadt att stärka det behof af självständighet, som förefinnes för tidningarnas redaktioner. Jag tror för öfrigt, att det är en viss öfverdrift i talet om bristande självständighet hos pressens män. Hvarje pressman söker sig nämligen gifvetvis åt det håll, dit han på grund af sin allmänna åskådning närmast hör.

Hvad beträffar motionärens yttrande om lämpligheten af att anslå statsmedel för utgifvande af en publikation, som upptog en förteckning å dem, som äro ägare af de särskilda tidningarna eller aktieägare i dylika företag, tror jag för min del, att det icke är lämpligt, att Riksdagen anslår medel till något dylikt. Utgifvandet af en sådan förteckning bör, om den nu skall komma till stånd, ske på det enskilda initiativets väg. Känner man rätt den sensationslystnad, som hos oss är så allmänt rådande, tror jag, att det skulle blifva ett gifvande företag att samla ihop dessa uppgifter och sprida dem på samma sätt, som våra taxeringslängder nu hållas till salu på hufvudstadens gator.

Min uppfattning är sålunda den, att motionären icke har någon anledning att känna sig mindre väl behandlad i fråga om utskottets värdesättande af de positiva uppslag, som motionen innehåller. Det är nämligen min tro, att de äro mer eller mindre omöjliga att föra ut i praktiken. Utskottet har däremot, och som jag tror med fullt fog, gifvit motionären rätt i åtskilliga af de grundsanningar, han i motionen uttalat.

Jag ber, herr talman, att efter dessa uttalanden få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Det var kanske oförsiktigt af mig att framställa anmärkning mot några smärre delar af utskottets betänkande, då utskottet behandlat motionen i dess helhet så ytterligt välvilligt och i hufvudsak instämt i densamma. Ty genom den diskussion, som nu kommit upp rörande några småsaker, som röra sig på de yttre konturerna af ämnet, kan en ytlig åhörare få den uppfattningen, att utskottet och motionären också i hufvudsak vore af olika meningar. Det skulle icke förvåna mig, om i morgondagens tidningsreferat komme att stå, att herr Petrén gendref med grundlighet och kraft allt, hvad motionären sagt i sin motion. Nu vill jag ej äfventyra det, och får därför ånyo betona, att jag med tacksamhet och förtjusning läst detta betänkande, som i allt väsentligt gått motionären till mötes. Det var dock en del punkter, som jag tillåtit mig i viss mån uttala en annan mening om, och jag skall be att med anledning af, hvad herr Petrén därutinnan yttrat, få säga ytterligare några ord.

Han framhöll för det första, att söndagsnumren kanske icke böra tagas bort, därför att det är endast på söndagarna, som den stora allmänheten läser tidningarna. Det vore verkligen bedröfligt, ifall det vore på det sättet, att massan af människor endast läste söndagsnumren, men lämnade veckans nummer för öfrigt utan beaktande. Det blefve en ytterligt ensidig kännedom om veckans tilldragelser, allmänheten då skulle få. Men jag tror icke, att det i verkligheten förhåller sig så. Ser man på det lefvande lifvet, tror jag, att man skall finna exempelvis arbetaren alla dagar i veckan med en tidning i hand, när han har en ledig stund därtill. Jag tror icke, att det ur den synpunkten finnes någon betänklighet mot motionen.

Hvad annonsväsendet angår, ville jag icke förringa dess betydelse för allmänheten, men jag höll före, att det borde annonseras på ett annat sätt än nu. Jag har också tillagt att under nuvarande förhållanden det icke finns någon möjlighet att afskaffa annonserna för tidningarna.

Slutligen, hvad angår redaktionernas själfständighet, ansåg herr Petrén, att motionären gjort sig skyldig till öfverdrifter, ty de olika pressmännen söka sig nog, menade herr Petrén, åt det håll, där deras egna åsikter kände sig hemma. Det är icke detta, jag talat om, utan det är just dessa håll, jag riktat min kritik mot, de håll till hvilka tidningsmännen måste vända sig. Dessa håll äro i regeln för oresonliga och för ensidiga på grund af kapitalets organisation, och de anordna sig i främsta rummet som de själfva vilja och därefter få tidningsmännen sedan rätta sig. Så förhåller det sig nog i själfva verket med den saken.

För resten har jag i fråga om ifrågasatta statslån, hvarom herr Petrén också yttrade sig, sagt ifrån, att det finnes väl ingen möjlighet att tänka sig något sådant under nuvarande förhållanden.

*Angående
utredning om
tidningspres-
sen i landet
m. m.
(Forts.)*

Efter härmed slutad öfverläggning blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

§ 7.

Vid föredragning här efter af Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 27, angående väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående publicerande uti den officiella statistiken af uppgifter rörande administration, folkmängd och ekonomisk förvaltning uti municipalsamhällen och köpingar, som icke utgöra egen kommun, biföll kammaren utskottets hemställan; och skulle jämlikt 63 § riksdagsordningen detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första kammaren.

§ 8.

Angående bildande af en lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfva bostäder.

Vidare förelåg till afgörande Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 28, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående bildandet af en lånefond, afsedd att för mindre bemedlade personer bereda tillfälle att inom städernas områden förvärfva bostäder.

I en inom Andra kammaren väckt och till dess femte tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 201 hade herr Lindhagen jämte fem andra af kammarens ledamöter hemställt, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen af förslag till bildande af en lånefond, afsedd att genom utlämnande af lån bereda mindre bemedlade personer tillfälle att inom städernas områden förvärfva bostäder.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Andra kammarens åtgärd föranleda.

Reservation häremot hade dock afgifvits af herrar *Leander, Pålsson* och *Svensson* i Nyköping, som ansett, att utskottet bort hemställa, att Andra kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t tacktes, efter verkställd utredning, till Riksdagen afgifva förslag om bildandet af en lånefond, afsedd att genom utlämnande af lån bereda mindre bemedlade personer tillfälle att inom städernas områden förvärfva bostäder.

Sedan utskottets hemställan föredragits, erhöles ordet af

Herr *Leander*, som anförde: Herr talman, mina herrar! Som bekant har kammarens femte tillfälliga utskott såväl 1908 som 1909 hemställt om bildande af en lånefond afsedd att för den mindre bemedlade stadsbefolkningen bereda tillfälle att inom städernas områden förvärfva bostäder.

Det var för mig en fullständig öfverraskning, att utskottet i år ändrat åsikt i denna fråga. Jag visste egentligen icke något

därom förr än samma dag, utskottsbetänkandet uppsattes och justerades. Då jag emellertid ansett, att utskottet bort vidhålla sin förut intagna ståndpunkt i denna fråga, ber jag att med några få ord få angifva skälet därför.

Utskottet säger, att denna fråga bör ses från mer än stads- synpunkt. Man måste tänka på hvad som kan gagna hela landet. Härutinnan är jag fullt ense med utskottet, men skall man nu tänka på det helas välfärd, får man icke heller se frågan enbart ur landtmannasynpunkt, som utskottet här tydligen gjort. Såvidt jag kan upptäcka, är hufvudtanken i utskottets betänkande — hvilket jag, sorgligt nog för resten, min plikt likmätigt nödgats vara med om att affatta — låt oss ställa det så dåligt som möjligt för städernas innevånare; därigenom tvingas de att återigen begifva sig till landsbygden, och så få vi armar för jordbruket.

Såsom framhölls i fjol, när denna fråga förelåg i kammaren, kan man icke kalla en sådan politik mycket vidsynt. Här sades för någon tid sedan, när frågan om omläggning af länsindelningen förevar i kammaren, att kärleken mellan blekingar och kronobergare var alldeles gränslös. Ur fosterländsk synpunkt vore det fördelaktigt, om kärleken mellan stadsbor och landtbor blefve om icke gränslös dock större, än hvad den är, eller med andra ord om gränserna mellan stad och landsbygd icke alltför skarpt markerades. Det är ju så, att både stadsbor och landtbor äro lemmar i samma kropp, och då den ena parten lider, lider också den andra, båda behöfva hvarandra. Det är visserligen sant, att stadsborna skulle få svårt, om de icke hade landtborna, men å andra sidan skulle landtborna stå sig mycket slätt, om de icke ägde stadsborna, som köpa och konsumera de produkter, som landtbruket framkallar. I alla fall kunna vi vara ense om, att kroppsarbetarna icke blott på landsbygden utan äfven i städerna äro i behof af sunda och goda bostäder. Landtarbetaren har åtminstone det företrädet, att han om dagarna kan vistas ute på åker och äng och insupa den friska luften, under det att stadsarbetaren åter nödgas stå instängd i en fabrik, där han icke har samma förmån att få inandas frisk luft. Skall han sedan, när han kommer hem, krypa in i ett litet kyffe, förstår man, att detta lefnadssätt har en högst skadlig såväl fysisk som moralisk inverkan på honom.

Emellertid vill nu utskottet hindra rusningen till städerna, såsom det säger; men orsaken till, att landsbygdens befolkning söker sig in till städerna, är naturligtvis utsikten till arbetsförtjänst. Sådan har under de senare decennierna erbjudit sig i städerna på grund af industriens uppsving. Men ingen af oss tänker väl eller ens önskar, att industrien skall läggas ned. Då skulle verkligen landsbygden få mera folk, än önskligt vore; men skall industrien i fortsättningen drifvas, måste det finnas armar

Angående bildande af en lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfva bostäder.
(Forts.)

*Angående
bildande af
en lånefond
för att bereda
mindre bemed-
lade tillfälle
att inom
stadsområden
förvärfa
bostäder.
(Forts.)*

för den, och därför kommer det städse att finnas en talrik arbetarebefolkning i städerna. Utskottet påstår visserligen, att industrien börjar att i någon mån flytta ut på landsbygden, men man kan väl å andra sidan visa ännu flera exempel på, att förut befintliga fabriker i städerna utvidgats, och att äfven nya komma till. På grund däraf är det nu nödvändigt, att man sörjer för stadsbefolkningens bostadsfråga på allra bästa sätt. Men, säger utskottet, stadsarbetarna kunna ju begifva sig utanför det planlagda området; där få de mera solsken, där få de friskare luft, där äro icke tomterna så dyra, och där kunna de också få lån för bostäders uppförande ur den redan befintliga lånefonden. Det framhölls dock mot detta i föl i Första kammaren, då frågan där diskuterades, att det visat sig vara en ren olägenhet för städerna att få sådana där arbetareförstäder. Efter hand måste nämligen dessa förstäder regleras och dräneras, hvilket ju förorsakar städerna mycket stora utgifter. Vi ha ju alla sett sådana där förstäder och funnit, att de icke alls äro tilltalande. Man bygger där huller om buller. Det är för öfrigt ej stadens bästa barn, som flytta dit ut, utan sådana, som icke gärna kunna få bostäder inom det planlagda området eller inom själfva stadsamhället. En ordentlig arbetare, som möjligen tänkt på att skaffa sig ett eget hem, drar sig därför säkerligen i det längsta för att bege sig till en sådan där utkant och slå sig ned i en dylik förstad. Äfven inom det planlagda området kan ju en sådan arbetare få både solsken och luft; dess bättre skiner solen äfven på städerna, och luften strömmar också dit; man måste blott se till, att man icke bygger alltför tätt, utan att det blir nödigt utrymme mellan husen, hvarigenom luften blir bättre. Därigenom blir det äfven, som sagdt, lättare för solen att skina på dessa små hus, som man tänkt sig uppföra i städerna.

Nu hänvisar också utskottet till stadshypoteksföreningarna och menar, att genom dessas tillhjälp det skall lyckas arbetare att få egna hem, hvarför en lånefond af här omhandladt slag icke behöfver komma till stånd. Vi ha i reservationen visat, att icke dessa stadshypoteksföreningar kunna i nämnvärd mån främja egnahemsrörelsen i städerna. De utlämna ju lån endast mot säkerhet af inteckning i bebyggd och mot brandskada försäkrad fastighet. Därför nödgas den arbetare, som vill skaffa sig eget hem, först vända sig åt annat håll för att skaffa penningar till husets uppförande, ty han kan icke få lån ur stadshypotekskassan, förrän hans hus står alldeles färdigt. Och att det måste möta stor svårighet för en arbetare att från annat håll skaffa penningar till husets uppförande, förstår hvar och en. Dessutom bevilja icke dessa stadshypoteksföreningar lån mot inteckning i tomträtt, och detta anser jag nu, såsom angifves i reservationen, vara ett betydligt försvagande af deras betydelse för lösningen af här omhandlade fråga.

Utskottet förmenar vidare, att motionärernas önskan går mera ut på att få en teoretisk princip fastslagen än att vinna ett ekonomiskt resultat. Nåväl, skulle det vara så orätt att få en sådan teoretisk princip fastslagen; har icke staten vissa förpliktelser och skyldigheter äfven gentemot stadsbefolkningen? För min del anser jag, att den ifrågasatta lånefondens största betydelse skulle ligga däri, att den skulle bli en sporre för städerna själfva att medverka och göra mera för den mindre bemedlade befolkningens bostadsfråga, än hvad hittills gjorts.

Angående bildande af en lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfa bostäder.
(Forts.)

På grund häraf tillåter jag mig, herr talman, yrka afslag å utskottets hemställan och i stället bifall till den af mig och herrar Pålsson och Svensson i Nyköping vid betänkandet fogade reservationen, eller att Andra kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes, efter verkställd utredning, till Riksdagen afgifva förslag om bildandet af en lånefond, afsedd att genom utlämnande af lån bereda mindre bemedlade personer tillfälle att inom städernas områden förvärfa sig bostäder.

Det är nu precis hvad Andra kammaren i fjol beslöt med 70 rösters majoritet, och oaktadt utskottet ändrat mening, hoppas jag dock, att kammaren ej skall visa sig vacklande i sin åsikt, utan att den skall vidblifva sitt beslut från i fjol.

Härefter yttrade:

Herr Lindgren i Skog: Herr talman, mina herrar! De motiv, som utskottet anfört för sin hemställan om afslag å motionen, har utskottet ansett fullt bärande. Ty att nu, då vi redan hafva en egnahemslånefond, som lämnar byggnadslån äfven för byggnader inom städernas icke planlagda områden, inrätta en fond till med liknande syfte, det har utskottet ansett både öfverflödigt och mindre välbetänkt, enär vi ännu sakna erfarenhet om, huru denna första fond verkar, i huru vidsträckt omfattning den kommer att tagas i anspråk, samt huruvida de respektive låntagarna äro i tillfälle att i rätt tid honorera sina amorteringar; och skulle det till äfventyrs visa sig vara så lyckligt, att fondens kapital skulle anses otillräckligt, men fonden verkade i god riktning, så går det väl an att framlägga förslag om ökning af fondens kapital. Därmed skulle åtminstone ej skapas några nya administrationskostnader.

Den föregående talaren betonade, att utskottet ändrat ställning sedan i fjol. Ja, det har utskottet i viss mån gjort; och det kommer sig däraf, att, sedan vid förra årets riksdag beslut fattats om inrättande af Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, denna nu finnes att tillgå för dem, som så hafva kunna och ämna att bygga inom städernas planlagda område. Skillnaden mellan utskottets mening och reservanternas är denna:

Angående
bildande af
en lånefond
för att bereda
mindre bemed-
lade tillfälle
att inom
stadsområden
förvärfa
bostäder.
(Forts.)

utskottet har icke varit blindt för motionärernas välvilliga afsikt att afhjälpa bostadsbristen och trångboddheten inom städerna i allmänhet och storstäderna i synnerhet; men utskottet har ansett, att det af motionärerna framlagda förslaget icke leder till målet och står i diametral motsats mot egnahemslånefondens princip, som är att bereda mindre bemedlade arbetare möjlighet att skaffa sig egna och billiga bostäder. Vi torde icke hafva olika meningar därom, att utanför städernas planlagda områden tomterna äro rymligare och billigare och äfven byggnadsmaterialerna billigare. I fråga om husets uppförande får ägaren där följa sina egna önsknningar och inrätta sig efter sina egna ringa anspråk och efter sitt eget behof och får sålunda en billig bostad, som han också får begagna för sig och sin familj. Enligt reservanternas förslag, hvilket ju afser städernas planlagda områden, äro tomterna och byggnadsmaterialierna dyrare, och vid uppförandet af sitt hus har arbetaren byggnadsordningen för rikets städer och de i de särskilda städerna fastställda byggnadsföreskrifterna att följa. Sålunda är det sannolikt, att när han har sitt hus färdigt, det är så dyrt, att han först och främst får uthyra allt, som är afsedt att uthyra, och sedan får göra intrång på de lägenheter, som äro afsedda för hans eget behof, och kanske i många fall, för att få debet och kredit att gå ihop, till och med får anlita det gamla inneboendesystemet; och saken varder icke bättre.

Sålunda, skillnaden mellan utskottets åsikt och reservanternas åsikt är den, att utskottet vill bereda tillfälle för den mindre bemedlade att förskaffa sig egna bostäder, som de ha råd att begagna, under det att reservanternas vilja bereda arbetarna möjlighet att skaffa sig ett hus, som är så dyrt, att de icke ha råd att använda det. Ett sådant experiment har utskottet icke kunnat förordna med det starkt varnande exempel för ögonen, som vi hafva af erfarenheten från Norrbottensbanken, hvilken stöp just på de lån, som den hade placerat i nybyggnader inom Luleå stads planlagda område, och detta trots det uppsving, denna stad hade vunnit till följd af Luleå—Gellivarabanan med ty åtföljande malmtransport och malmskeppning.

Af dessa skäl tror jag, att Riksdagen skall finna, att utskottet haft fog för sitt afslagsyrkande, till hvilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Friherre Palmstierna: Herr talman! Det ärade utskottet har vid denna frågas behandling upptagit det utomordentligt stora spørsmålet om regleringen af proportionen mellan städernas och landsbygdens befolkning på ett *normalt* sätt. Jag ber att uppriktigt få säga, att jag i fråga om denna sak icke vet, hvad som menas med reglering på ett *normalt* sätt. Men själfva den omständigheten, att utskottet upptagit denna fråga, anser jag vara en anledning att nu något närmare beröra densamma. För

öfrigt har jag flera gånger under Riksdagen märkt, att den tankegång, som här besjälats utskottet, kommit till synes; och jag tror därför, som sagdt, att det vore lämpligt, om man i detta sammanhang ginge litet närmare in på denna fråga om befolkningens fördelning mellan stad och land.

Nu har det ärade utskottet haft den uppfattningen, att om man skulle söka göra det litet mera lockande i städerna, hvad hemmen beträffar, det skulle bli en rusning från landsbygden till städerna. Men, mina herrar, allt detta ligger oändligt mycket djupare. Befolkningens rörelse har varit föremål för mycket ingående studier; och vare sig det gäller strömmen utöfver hafven eller flyttningen inom landet, så beror detta på *ekonomiska* orsaker. Förhållandet är nämligen det, att det industriella produktions sättet kräfver en hopslutning af befolkningen, således en stadsbefolkning i och för sig, därför att produktionssättet betingar det. Vidare, industrien slår sig ned, där det finnes råvaror eller drifkraft nära till hands, eller där det finnes lätta afsättningsmöjligheter. Detta är det grundväsentliga för hela det nya produktions sättet. Det är detta, som skapar sådana hopslutningar af befolkningen, en sådan befolkningsrörelse, som vi under de senaste årtiondena bevitnat. Detta är den *grundsyn* på tingen, som man måste hafva, då man faller omdömen i dessa frågor.

Angående bildande af en lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfa bostäder.
(Forts.)

Antag nu emellertid, att det ärade utskottet — enligt min åsikt, alldeles oriktigt — likväl skulle hafva den uppfattningen, att sträfvandena efter bättre lefnadsförhållanden i städerna icke böra gynnas, därför att många därigenom skulle lockas från landsbygden till städerna, så vill jag fråga utskottet: är det riktigt, att man uppställer den tesen, att *hemmen* i städerna icke skola göras lika lockande som hemmen på landsbygden, ty då kan allt folk ge sig dit. Nej, mina herrar, det är en uppfattning, som jag tror vi böra afvisa och i stället komma öfverens om att, vare sig det gäller städerna eller landsbygden, måste vi gemensamt sträffa efter att åt det uppväxande släktet skaffa gynnsammast möjliga hem.

Nu är förhållandet det, att utskottet äfven i ett annat afseende tar fel i fråga om befolkningsrörelsen. Utskottet tror nämligen, att våra städers befolkningstillväxt nästan uteslutande skulle bero på att folk söker sig från landsbygden in till städerna. Det är då anledning att närmare belysa, hurudant förhållandet i verkligheten är. Förhållandet är det, att vi i städerna söka att vidtaga sådana hygieniska åtgärder, att folket är friskare och lefver längre där än på landsbygden. Enligt hvad statistiken visar, är det nämligen så, att 1902, 1903, 1904, och 1907 var det lägre dödstal i samtliga våra städer än ute på landsbygden. Nu vet jag, att det finnes en sak, som härvid bör tagas i betraktande, och det är immigrationen till städerna af det friskaste folket, hvilket förhållande kan göra, att dödsfallssumman blir större på

Angående
bildande af
en lånefond
för att bereda
mindre bemed-
lade tillfälle
att inom
stadsområden
förvärfva
bostäder.

(Forts.)

landsbygden. Men själfva faktum böra väl landsbygdens represen-
tanter i alla fall något tänka på; och jag tror, att det vore önsk-
värdt, att det mellan stad och land etablerades en ädel täflan
om att skapa goda hygieniska förhållanden och att bringa ned
dödstalen.

Låt mig gifva eder, mina herrar, ett exempel: om förhållan-
dena i städerna varit likadana under femårsperioden 1896—1900,
som de voro under åren 1861—1875, så skulle 50,000 personer
mer varit borta från detta land. Nu har emellertid dödstalens
nedgång, i förening med nativitetsöfverskottet i städerna, med-
fört följande verkningar: åren 1897—1906 var i hela landet öfver-
skottstalet — skillnaden mellan födda och döda — 10,17 per
mille, och inflyttningen till städerna 12,53 per mille; sålunda var
skillnaden mellan öfverskottet och inflyttningen allenast 2,36 per
mille. Tager jag nu förhållandena i Stockholm, så har jag ett
öfverskott af 7,40 per mille, samt en inflyttning af 9,83, alltså en
skillnad af 2,43, allt per mille. Följaktligen menar jag, att i
nästan lika hög grad som inflyttningen är det öfverskottet af an-
talet födda utöfver döda i städerna, som gör, att städerna fyllas
af människor; och det är endast till viss del, som inflyttningen
från landsbygden till städerna medverkar till detta resultat. Jag
tror, att man måste hafva detta i minnet, när man berör dessa
förhållanden, ty, utan denna grundsyn på tingen tror jag, att
man resonerar felaktigt och kan taga upp den större eller mindre
lockelsen till städerna såsom ett afgörande moment, under det att
i själfva verket det är de ekonomiska orsakerna och förhållandet
mellan nativitet och dödlighet, som äro de bestämmande.

Men, mina herrar, äfven fränsetadt att *grunduppfattningen* i
den här frågan är oriktig, såsom utskottet framlägger densamma,
så är det i den föregående talarens anförande en hel del *enskild-
heter*, som jag ber att få beröra. Den siste ärade talaren fram-
höll, liksom äfven utskottet har gjort, att utanför städernas plan-
lagda område, där skulle arbetarna slå sig ned, där ha de sol-
sken och frisk luft, och trefna hem, med mera dylikt. Ja, jag
försäkrar herrarna, att den uppfattning, som besjalar oss här i
städerna, är den, att arbetarna *icke* skola slå sig ned på dessa
oplanerade områden, där det hvarken finnes kloaker eller vatten-
ledning eller några andra dylika anordningar. Den nya stads-
planelagen har ju också delvis tillkommit, just för att folk icke
skall bo på oplanerade områden intill stadsgränsen, utan för att
städerna skola planera de kringliggande områdena och ordna så,
att helst *ingen* bor på ett område, som *ej* är planerat. Således
är det en alldeles oriktig föreställning, som det ärade utskottet
här ger sig till tolk för.

Jag ber också att få framhålla, att då utskottet talar om,
att industrien redan börjat i någon ringa mån flytta ut på lands-
bygden, verkliga förhållandet är, att ungefär två tredjedelar af

vår industri redan är förlagd till landsbygden. Det är endast i några af de större städerna, som man kan finna, att utflyttning sker, men denna kommer under de allra närmaste åren med den nya stadsplanelagens möjligheter att ske just till planlagda områden. Jag kan således ej heller finna riktigt motiveradt hvad som framlägges i denna del.

Vidare yttrar utskottet: »Motionärerna tyckas icke själfva vänta stort ekonomiskt gagn af sitt förslag, om det blefve upphöjdt till lag.» Ja, här är det icke fråga om, att det skall bli *lagstiftning* i ämnet, utan endast att en egnahemslånefond skall ställas till förfogande för här ifrågasvarande ändamål.

Så har, som jag också tänkte mig, den nya stadshypotekskassan förts fram såsom motiv för afslag. Jag har talat vid direktören i stadshypotekskassan, och han hade samma uppfattning som reservanterna i denna fråga, nämligen att det knappast är tänkbart att stadshypotekskassan kan utöfva någon verksamhet på detta område. Redan nu är för många, många år framåt hvad som af kassan är upplånadt och under den närmare tiden kan upplånas engageradt, och för öfrigt kommer med den nuvarande sammansättningen af hypoteksföreningarna stadshypotekskassans lån utslutande att utlämnas till de större fastigheterna. För öfrigt är det blott på fastigheter, som innehafvas med *ägarerätt*, som stadshypotekskassan får meddela lån. Den siste ärade talaren nämnde icke ett ord om hvad Riksdagen beslutat om tomträtten, tomträtten, som är det lämpligaste institut på städernas planerade område. Under tomträtt innehafd fastighet kan som sagdt i stadshypotekskassan icke belånas, men att få fram tomträtten, hindra spekulation och skaffa trefna bostäder är ett önskemål, som säkerligen borde besjåla oss alla. Då detta icke kan fyllas af stadshypotekskassan, är det lämpligt att bereda möjlighet antingen åt egnahemslånefonden eller åt en särskild för ändamålet inrättad fond att utöfva denna verksamhet.

Den sista ärade talaren sade, att reservanterna tydligen gå på den linjen, att det är fråga om att bygga stora och dyrbara hus, som småfolket knappast kan komma åt utan att bostädernas dyrbarhet vålla inneboendesystem med mera dylikt. Jag kan icke finna annat, än att reservanterna vilja åstadkomma att man med hjälp af statens förmedling, hvarigenom de nödiga medlen kunna anskaffas mot lägre ränta, skall kunna bygga de billigaste möjliga bostäderna. Det är det reservationen går ut på. Följaktligen förstår jag icke den siste talarens resonemang. I själfva verket är det ju afsikten att genom statens förmedling kunna få billigare pengar och däraf billigare hus, billigare hyror och billigare och bättre mark, nämligen inom städernas planerade områden. Följaktligen menar jag, att utskottet resonerat felaktigt från början till slut.

Låt oss för öfrigt icke gå in på talet om den bjärta mot-

Angående bildande af en lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfva bostäder.
(Forts.)

Angående
bildande af
en lånefond
för att bereda
mindre bemed-
lade tillfälle
att inom
stadsområden
förvärfva
bostäder.

(Forts.)

satsen mellan stad och land och att den ena skall gå hit och den andra dit. Låt oss komma ihåg, att vi höra ihop alla, och att det är nödvändigt att skapa de ljusaste betingelser för alla att lefva i trefna hem. Jag tror, att utskottsmajoriteten vid närmare betänkande dock skall finna, att den riktigare vägen är den, på hvilken reservanterna här slagit in. Jag ber att varmt få hemställa till kammaren att bifalla reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Kvarnzelius, Eriksson i Grängsberg, Stårner, Lundgren i Varberg och Waldén.*

Herr Räf: Herr talman, mina herrar! Till hvad utskottsmajoritetens förespråkare här har anført och som också finnes uttaladt i motiveringen ber jag att få lägga en liten erinran, nämligen den, att med nuvarande bestämmelser stadsborna redan ha en möjlighet att erhålla egnahemslån, nämligen på de icke planlagda områdena. Landtborna äga också en möjlighet att erhålla egnahemslån. Landtbor och stadsbor stå således för närvarande alldeles jämnställda med hvarandra. Skulle däremot kammaren besluta i öfverensstämmelse med reservanternas förslag, komme stadsborna att få två möjligheter att erhålla dylika lån för egna hem, nämligen dels på det planlagda och dels på det icke planlagda området, under det att landtborna fortfarande hade blott en möjlighet. På grund häraf och på de skäl, som för öfrigt blifvit anförda af utskottets majoritet, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Pålsson: Herr talman, mina herrar! För dem af kammarens ledamöter, som följt denna frågas historia inom Riksdagen under de två föregående år, då den varit uppe, förefaller det nog ganska egendomligt, att femte tillfälliga utskottet nu yrkat afslag efter att två föregående år ha yrkat bifall till motionen. Efter hvad jag kan finna i utskottets utlåtande, framlägges icke ett enda bärande skäl för detta afslagsyrkande. I femte tillfälliga utskottets historia blir väl detta utlåtande alltid en mörk fläck, därför att detta utskotts utlåtanden annars anses såsom mönster för alla utskottsutlåtanden hvad sakrikhet, tolerans och annat öfrigt vidkommer. Men förklaringen — ty det måste ju finnas en förklaring — till denna ombytlighet är nog, för att tala i bild, att i ordinarie säningsmannens frånvaro ovännen passat på att så ogräs bland hvetet. Därför är utlåtandet fullt af oförståndets och obarmhärtighetens tistel och törnen.

Utskottsmajoriteten frambär såsom skäl emot bildande af en lånefond, afsedd att för mindre bemedlade personer bereda tillfälle att inom stads område förvärfva bostäder, att då fonder till lån för bildande af egna hem på landsbygden redan finnas, skulle denna landsbygdens fördel framför städerna motverkas och

upphävas, därest föreliggande motion skulle af Riksdagen bifallas. Det är således utskottsmajoritetens kristliga åsikt, att trångboddheten och inneboendesystemet i städerna med där af följande faror för sundhet och hälsa äro nödvändiga villkor för att landsbygdens innevånare skulle få tillräckligt med arbetskrafter för jordens skötsel. Kan verkligen så vara förhållandet? Jag vågar tvifla. Min tro är, att härvidlag andra faktorer spela in, nämligen arbetspriset på land och i stad. Är detta arbetspris så mycket högre i städerna än på landsbygden, som motsvarar de högre hyrorna och de högre lefnadsomkostnaderna i städerna, så sker en strömning af arbetskraft till städerna. Betalas däremot arbetskraften bra på landsbygden, såsom nu tyckes vara fallet, åtminstone i södra Skåne, sker en återströmning tillbaka till landsbygden. Detta förhållande mellan städerna och landsbygden regleras icke genom att stadsbefolkningen bor aldrig så uselt. Städerna äro ju förbränningshårdar. Det vore således bättre, om vi genom att ordna bostadsförhållandena för arbetare i städerna kunde minska dödligheten där, i synnerhet bland barnen, hvilken väl i allmänhet är större än dödligheten bland barnen på landsbygden, ty i och med detsamma sluppe landsbygden att årligen gifva ett så stort tillskott i människomaterial, som under nuvarande förhållanden erfordras. Nå, priset i denna kamp om bostadsförhållandena i städerna är i hufvudsak barnhälsan, men äfven denna tyckes utskottsmajoriteten anse böra offras för landsbygdens skull, såsom utskottet kallar det. Det är upprörande att bakom utskottets utlåtande skymta dylika krassa teorier, och jag vill varmt hoppas, att sådana tysk-agrariska blomster icke passa i vår jordmån.

Utskottsmajoriteten har här använt några ganska starka ord: »Denna fråga bör enligt utskottets mening ses från mer än stadssynpunkt. Man måste tänka på hvad som kan gagna hela landet.» Jag undrar dock, om utskottsmajoriteten bakom sig har en enig opinion från landsbygden. Jag tviflar. Tvärtom ligger väl bakom utlåtandet ett slags jordbrukareintresse, som jag emellertid finner absolut malplaceradt härvidlag. Men har utskottsmajoriteten tänkt på, att detta utlåtande faktiskt ställer jordbrukarne i detta land utom det öfriga samhället? Hvad som skulle gagna det öfriga samhället skulle i detta fall enligt utskottsmajoritetens åsikt skada jordbrukarnes intressen. Är då utskottet beredt att taga konsekvenserna af detta afståndstagande från det öfriga samhället? Om då det öfriga Sverige en vacker dag skulle finna, att vi jordbrukare genom denna och liknande handlingar betyga vår oförmåga att kunna lefva under samma lifsbetingelser som öfriga samhällsmedlemmar och om vi då af dem ställas utanför såsom obehöfliga, hvad sker då? Jo, då, men kanske för sent, få vi insikt om att det dock varit bäst, om vi lojalt tagit plats inom samhällets ram och tillsammans med öfriga samhälls-

Angående bildande af en lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfa bostäder.
(Forts.)

*Angående
bildande af
en lånefond
för att bereda
mindre bemed-
lade tillfälle
att inom
stadsområden
förvärfva
bostäder.
(Forts.)*

medlemmar i nationell enighet sökt bygga upp ett kommande, som vi hoppas, lyckligt Sverige. Jag måste således som jordbrukare taga afstånd från alla försök att ställa jordbrukets intressen så vidt skilda från det öfriga landets intressen, att icke ens vi jordbrukare med landets öfriga invånare skulle kunna enas om att försöka bättra bostadsförhållandena för våra fattigaste bröder.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Rune: Herr talman, mina herrar! För närvarande finnes, som bekant, möjlighet för mindre bemedlade att erhålla egnahemslån på den rena landsbygden, i köpingar, municipal-samhällen och i städernas förstäder, men någon motsvarande förmån gifves icke för städernas innevånare inom dess planlagda område.

Den talare, som för utskottets talan, säger, att det icke är meningen att främja anskaffandet af bostäder inom städernas planlagda område, ty där äro tomterna dyra, där är det litet sol och därför är det icke lämpligt att där uppmuntra egnahemsrörelsen. Jag vill svara, att det är märkvärdigt, att den talaren och öfver hufvud landtmännen vilja stå här och bestämma, hur städernas invånare skola ordna sina bostadsförhållanden. Det vore kanske lämpligare, att vi stadsbor, som ha erfarenhet och insikter på detta område, själfva finge uttala oss om, huruvida vi anse det lämpligare att drifva folk ut i oreglerade förstäder än att låta dem bo i ordnade stadssamhällen. Jag vill därför påstå, att dessa uttalanden af den ärade ledamot, som här uppträdt å utskottets vägnar, icke böra tillmätas vitsord.

Vidare säger han, att på dessa områden finnes möjlighet att erhålla lån i stadshypoteksföreningen. Ja, den är visserligen utmärkt bra att ha, men där får man icke låna mer än halfva taxeringsvärdet. Men hela idén med egnahemslånerörelsen är att man skall kunna till de mindre bemedlade, som vilja skaffa sig ett eget hem, lämna lån till vida högre procent af taxeringsvärdet än hvad som kan erhållas vare sig i hypoteksföreningen eller i en bank. För den, som har en sådan ekonomisk ställning, att han icke behöfver låna mer än halfva taxeringsvärdet, är det ingen fara, ty han skaffar sig nog alltid lån, utan meningen är att få möjlighet att bevilja lån till högre belopp och på så sätt underlätta anskaffandet af egna hem.

Ytterligare sade den ärade talaren, att om man skulle förfara såsom föreslagits, så skulle detta strida mot egna-hemsidéns princip. Ja, jag undrar det. Egnahemsidéns princip är väl att skaffa folk egna hem och därigenom bättre bostäder, och att på ett kraftigare sätt binda dem vid fosterlandet och samhället. Därmed skulle då äfven deras sparsamhet befordras, och de skulle

få lust och förmåga att så småningom afbetala den skuld, de ådragit sig vid anskaffandet af sitt egna hem. Jag vågar påstå, att allt detta i förening skulle långt mera bidraga till att väcka fosterlandskärlek och i vida högre grad väcka de sedliga och moraliska känslorna än hvad någonsin kan vara fallet med dem, som sakna eget hem eller bostad. Detta är väl egnahemsidéns mening. Jag tycker det vore märkvärdigt, om landsbygden icke skulle vilja bidraga till, att städernas invånare i detta fall finge bättre villkor och kunde nå en bättre ställning såväl i sedligt och moraliskt som i ekonomiskt afseende.

Angående bildande af en lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfa bostäder.
(Forts.)

Då jag sålunda, herr talman, anser, att det icke finnes den ringaste grund för landsbygdens representanter att nu motsätta sig det förslag, som innefattas i reservationen, skall äfven jag be att få yrka bifall till densamma.

Med herr Rune förenade sig herr *Pettersson* i Södertälje.

Herr Schotte: Herr talman, mina herrar! Det kunde visserligen synas vara öfverflödigt att vidare orda i denna fråga, då ett par af de föregående talare, som yttrat sig, i hufvudsak intagit den ståndpunkt, som jag själf vill förfäktas, och angifvit de ungefärliga skäl, som härför kunna åberopas, men jag skulle dock önska att här få understryka några synpunkter.

Det är tydligt, att i denna fråga en viss motsättning synes förefinnas mellan land och stad, eller rättare uttryckt: landsbygdens representanter tyckas befara, att de, genom att biträda förslaget om ifrågavarande lånefond, skulle riskera, att en ökad tillströmning af folk från landsbygden till städerna skulle komma att äga rum. De känna och hafva berättigad orsak att vara på sin vakt mot farorna och olägenheterna af, att landsbygdens befolkning i allt för hög grad drages till städerna; och vore det så, att de bättre bostadsförhållandena i städerna för de mindre bemedlade skulle kunna medföra en ytterligare affolkning af landsbygden, så skulle man också ha skäl i att visa en viss betänksamhet mot en dylik lånefond. Men jag tror, — och det är för öfrigt belyst af friherre Palmstierna, — att man vid närmare eftertanke skall finna, att något egentligt samband icke finnes och icke heller har funnits mellan bostadsförhållandena i städernas och landtbefolkningens inflyttning till städerna. Vi veta alla, att bostadsförhållandena här i stockholm sedan långa tider tillbaka varit mycket dåliga, att det rådt stor trångboddhet, att bostäderna ofta varit ohälsosamma och att framförallt hyrespriserna varit oskäligt uppdrifna. Men allt detta har dock icke i någon mån hindrat inströmningen af folk till Stockholm. Arbetskraften har dragit sig dit, tack vare att industrien i så hög grad, åtminstone förut, dragit sig till Stockholm. Jag tror således, att man måste säga, att det är alldeles oberoende af om bostads-

Angående
bildande af
en lånefond
för att bereda
mindre bemed-
lade tillfälle
att inom
stadsområden
förvärfa
bostäder.
(Forts.)

förhållandena äro goda eller dåliga, som arbetarklassen drager sig till städerna, och att denna inflyttning väsentligen beror af industriens inflyttning. Visserligen är det så, att om industrien sedermera drager sig tillbaka från städerna till landsbygden, så följer arbetskraften med; men det är naturligt, att denna växelverkan icke kan ske tillräckligt hastigt och icke heller tillräckligt anpassa sig efter alla förhållanden, som göra sig gällande i det speciella fallet, hvarför ibland arbetslöshet uppstår. Det bör uppmärksammas, att det i allmänhet icke är för den allra minst bemedlade delen af arbetareklassen, för den mera lösa befolkningen, den som lefver ur hand i mun, som en egnahemslånefond har sin betydelse. Den är nog först och främst afsedd att bli till gagn för de mera fasta arbetarna och de små befattningshafvorna, för hvilka svårigheterna att anskaffa skäliga bostäder äro störst och hvilka dock ha sådana anspråk på lifvet, att de vilja ha en liten smula mer af bekvämlighet, än den som kan bjudas dem i de hittills vanliga kyffena i städerna eller genom att anlita inneboendesystemet.

Att försöka, där förhållandena framförallt kräfvat det, ordna stadsarbetarnas bostadsförhållanden mera tillfredsställande, det är en sak, som måste anses vara ett viktigt statsintresse. Alldeles otvifvelaktigt är, att mycket af missnöje af otrefnad och osedlighet växer upp just med bostadseländet i städerna, och sannerligen allt detta är ondt, som mycket lätt sprider sig till landsbygden.

Nu har en talare, herr Räf, sökt med en liten löjlig afundsjuka se så att säga dubbelt på denna fråga och därvid funnit, att stadsborna med bifall till motionen skulle få två möjligheter af lån till egna hem, under det landtborna endast hade en. Jag behöfver ej närmare bemöta detta, men vill allenast säga, att om vi se på åtskilliga af de speciella landsbygdsintressen, som kammaren enhälligt och ofta med bistånd af representanterna från städerna tillgodosett, så skall man se, att det finnes många dylika specifika landsbygdsintressen, af hvilka städernas invånare icke kunnat draga någon som helst fördel. Jag tror ej heller, att synpunkten af gagn för landet allena skulle blifvit framhållen från stadsrepresentanternas sida, då det gällt en fråga, som speciellt intresserat och berört landsbygden. Den fond, hvarom här är fråga, kan naturligtvis icke bli af den storlek eller den omfattning, att icke städerna själfva måste lämna bidrag för ändamålet, men det är tydligt, att städernas ansträngningar i och deras intresse för denna sak understödjas och uppmuntras genom att äfven staten räcker dem en hjälpande hand. Den utredning, som här begäres, äsyftar just att visa, huruvida det icke kan finnas någon lämplig utväg att vinna samverkan mellan staten och städerna på detta område. — Jag tror, att åtskilliga garantier mot befarade missbruk kunna vinnas vid denna utredning, garantier, som skulle kunna göra att de intressen, som man nu

anser sig med ett afslag på denna framställning böra bevaka, skola kunna tillgodoses och det hela visa sig vara en för staten ganska säker kapitalplacering. Det är nog icke så, som här förut yttrats eller att de synnerligen höga priserna å mark inom stadsplaneområdet skulle lägga hinder för den byggnadsverksamhet, som förevarande lånefond skulle främja. I Stockholm, med dess uppjagade tomtpris inom stadsplanen lämpar sig måhända icke en sådan fond som denna att i större utsträckning tagas i anspråk för egna hem åt arbetare. Men det finnes stadskommuner i landsorten, som kunna på ganska billiga villkor tillhandahålla jord inom det planerade området. Det är också, såsom förut påpekats, en sträfvän hos städerna att utsträcka stadsplanen så långt som möjligt, för att hindra uppkomsten af dessa kåkstäder, som varit till mycket stort besvär för städerna, när det sedermera gällt att få någon ordning och rättsida på dem — en sträfvän, som ju inskränker möjligheterna för arbetarna att med begagnande af förefintlig lånefond utanför stadsplanen bygga egna hem. Det är enligt min mening just genom städernas och statens samfälliga medverkan, som afhjälpan det af den värsta bostadsnöden i åtskilliga af våra städer kan inom rimlig tid komma till stånd.

Då den lånefond, som här ifrågasatts, är i hög grad af behovet påkallad, då den är en gärd af rättvisa och billighet, och då kammaren förut visat sig behjärta detta genom den stora enhällighet, med hvilken kammaren biföll ett förslag i liknande riktning i fjol, vågar jag, herr talman, hemställa om bifall till reservationen.

Herr Erlansson: Herr talman! Utskottet förutsåg nog, att det beslut, hvartill det kommit, skulle komma att ses med oblida ögon. Men detta beslut har också blifvit oriktigt uppfattadt, då man har fått för sig, att det skulle råda en viss fiendskap eller åtminstone icke det intresse från jordbrukarnas sida gent emot städerna, som man helst önskat finna. Jag tror icke, att detta är förhållandet. Jag ber få säga, att vore det så, hade jag icke velat biträda utskottets beslut. Utskottet har försökt se denna fråga mera i stort och icke velat skärskåda den enbart från vare sig landsbygds- eller stadssynpunkt.

Det kan ju icke nekas till, att städernas folkmängd vuxit oproporportionerligt under de senare åren, och att detta skett på landsbygdens bekostnad. Vi veta, att i städerna gå stora massor af människor arbetslösa och fordra, att staten skall träda emellan med nödhjälpsarbeten, samtidigt som det är brist på arbetare ute på landsbygden. Stora fält, som kunde odlas, få nu ligga ouppodlade, och på många platser har det gått så långt, att åkrarna få läggas igen af brist på nödig arbetskraft till deras skötsel. Under sådana förhållanden kan man icke gärna vara

Angående bildande af en lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfa bostäder.
(Forts.)

Angående
bildande af
en lånefond
för att bereda
mindre bemed-
lade tillfälle
att inom
stadsområden
förvärfa
bostäder.
(Forts.)

blind för att ställningen icke är sådan, som den borde vara. Om nu denna motions afslag eller beviljande af Riksdagen betyder så synnerligen mycket härvidlag kan ju vara svårt att säga, men alldeles utan någon inverkan kan den inte blifva. Vi veta, att såväl regeringen som Riksdagen haft ögonen öppna för att något behöfver göras för att hålla kvar folket ute på landsbygden. Det är för egnahemsrörelsens uppmuntrande där, som den lånefond, vi redan ha, blifvit bildad. Nu begära motionärerna, att samma stöd, som gifvits åt landsbygden för att bistå egnahemsrörelsen, också skulle gifvas åt städerna. Man vill sålunda genom att få en sådan lånefond till stånd för städerna göra nyttan af landsbygdens lånefond illusorisk, hämma den inflytelse denna fond kan ha på egnahemsrörelsens utveckling, man vill så att säga skapa en motvikt mot landsbygdens lånefond. Men om vi betänka, hvarför egnahemslånefonden på landsbygden kommit till, så måste vi medgifva, att det är för att behålla folket där, i den mån detta kan ske. Men i det afseendet kan man väl icke behöfva någon lånefond för städerna. Där behöfver man icke arbeta för att draga dit folk, och icke heller behöfver man anstränga sig för att hålla befolkningen kvar, ty folkströmmen till städerna har varit mer än tillräcklig, den har varit alltför stor, och därför behöfva städerna enligt min åsikt icke samma stöd i detta afseende som landsbygden. När motionärerna i denna del tala om, att städerna böra få samma stöd som landsbygden, så är det något oegentligt. Ty egnahemslånefonden för landsbygden har sin hufvudsakliga uppgift i att stödja sträfvet att bilda småbruk. Det är sålunda i främsta rummet icke frågan om att hjälpa personer till bättre bostäder utan mera att hjälpa dem till en kallelse eller ett yrke, där de kunna försörja sig och sin familj. Däraf framgår, att lånefonden för landsbygden har en jämförelsevis långt större betydelse än den i motionen ifrågasatta kunde hafva för städerna. Hvad egnahemslånefonden på landet beträffar, så har den enligt min mening till hufvudsaklig uppgift att först och främst söka hålla folket kvar på landet och sedan om möjligt locka ut folk från städerna till landsbygden.

Se vi sedan på frågan ur ren stadssynpunkt, så finna vi, att motionärerna själfva icke vänta sig synnerligen mycket af den, ty som redan förut betonats hålla de före, att det framför allt gäller att få fram en princip, nämligen den, att staten också borde gripa in i städernas bostadsfrågor, och då är det ekonomiska icke af så synnerligen stor betydelse. Eljest söker man ju lägga frågan så, att det blir den ekonomiska sidan af saken, som blir den mest framskjutna, men här ha motionärerna själfva sagt, att i den delen kan man icke vänta mycket. Det är en princip man vill ha fram, ingenting annat. Det har också särskildt betonats, huru nödvändigt det är att i någon mån af-

hjälpa den trångboddhet, som förekommer. Därför skulle man hafva en lånefond för egna hem i städerna. Men man finner i motionen den tanken, att det skulle blifva stora byggnader, s. k. hyreskaserner. I sådant fall blefve förhållandena tämligen lika de nuvarande med stora byggnader och trångboddhet, och då vunnnes ju ingenting. Är det å andra sidan så, att man tänker sig små egnahem, kan det väl icke gärna låta sig göra att på städernas dyra tomter bygga små hus, ty de skulle ovillkorligen blifva allt för dyra. Det kan äfven hända, att de personer, hvilka komme att bygga dessa egna hem, blefvo, för att kunna betala räntan på det kapital de nödgats nedlägga, tvungna att taga kanske lika mycket inhyses människor i sina bostäder, som de nu måste göra, och det är därför icke säkert, att trångboddheten därmed blefve afhjälpt.

Angående bildande af en lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfa bostäder.
(Forts.)

Det anfördes här särskildt af friherre Palmstierna, att befolkningsrörelsen regleras af ekonomien, och att det sålunda endast skulle vara den ekonomiska frågan, som gjorde, att folket strömmade till städerna eller åt motsatt håll. Det kan väl dock icke förnekas, att äfven bostadsfrågan i någon mån har med ekonomien att göra.

Jag ber vidare att få säga något om den sats, som af samme talare framfördes, att folket lefver längre i städerna än på landsbygden. Det var nästan något nytt, och skulle det visa sig vara sanning, fruktar jag, att detta blefve en ännu större dragningskraft till städerna än något annat, ty hvem vill icke lefva länge? Dessutom tyckes den satsen strida mot den sida af trångboddheten, som man söker peka på, då man vill afhjälpa densamma, nämligen, att den åstadkommer så ömkansvärda förhållanden, hvarvid man särskildt tänker på de fattiga barnen med bleka, utmagrade och aftärda ansikten, hvilket jag har trott vara sant. Men är det så, att stadslifvet för det goda med sig, att människan lefver längre, då tyckes trångboddheten icke vara så farlig, utan tvärtom, och jag tycker, att friherre Palmstierna med detta påstående har ryckt undan den egentliga grunden hvarpå motionen hvilar. Det starkaste skälet för motionen har därmed förfallit, och intet trängande behof förefinnes, så att något särskildt behöfver göras för att afhjälpa olägenheterna.

Det har här förut påpekats, att det är möjligt att erhålla lån af egnahemslånefonden för landsbygden för dem, som önska bygga utom stads planlagda område. För dem, som önska bygga inom det planlagda området, finnes ju hypotekskassan att tillgå. Man försöker nu på många sätt påstå, att det ej är möjligt att hafva nytta af hypotekskassan för sådana bostäder, som här är tal om, och då har här framhållits, att hypotekskassorna icke hafva penningar att undvara. Men skulle så verkligen vara förhållandet, så är det väl lika lätt för landet att skaffa penningartill hypotekskassan, som att bilda nya lånefonder. Dessutom tror jag, att det är lyckligare för vårt land om utveck-

Angående
bildande af
en lånefond
för att bereda
mindre bemed-
lade tillfälle
att inom
stadsområden
förvärfa
bostäder.
(Forts.)

lingen alltmåra går i den riktningen, att de lånefonder eller penninginstitutioner, som finnas, utvidgas så, att de kunna utsträcka sin verksamhet längre, än fallet nu är. Detta blir ovillkorligen billigare, än om många små kassor eller lånefonder af ett eller annat slag bildas.

Beträffande ett yttrande af herr Pålsson, får jag säga, att jag icke riktigt förstår honom, då han talar om ogräset och hvetet. Jag vet icke, om han ville hafva sagdt, att städerna och sympatierna för en lånefond för städerna skulle vara hvetet, och de, som hafva större sympatier för landsbygden, skulle vara ogräset. Jag vet icke, hvad han menar med detta yttrande, men jag hoppas i allt fall, att landsbygden och sympatierna för densamma kunna vara ett lika ädelt hvet, som sympatierna för städerna och städernas bostadsfråga.

Jag tror för öfrigt som friherre Palmstierna, att stad och land behöfva hvarandra, och jag önskar icke, att vare sig denna eller någon annan fråga skulle föra det med sig, att någon schism skulle uppstå mellan städerna och landsbygden, ty de behöfva hvarandras stöd. Men då hoppas jag äfven, att friherre Palmstierna medgifver detta, då det blir fråga om vägunderhållet på landsbygden, så att han då instämmer med oss landtmän och säger: städer och landsbygd behöfva hvarandra, därför böra städerna hjälpa landsbygden med dess bördor.

Med det jag här har sagt, vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Erlansson instämde herr *Månsson*.

Herr Petré: Herr talman! Jag har begärt ordet närmast för att till dagens protokoll säga ifrån, att, om jag haft tillfälle att taga del i detta ärendes behandling inom det utskott, jag tillhör, min röst skulle hafva fallit till förmån för reservanternas ståndpunkt. Jag är icke i stånd att följa utskottsmajoriteten i fråga om dess hemställan; och ännu mindre kan jag instämma i den motivering, hvarpå densamma är stödd.

Det kan visserligen förefalla, som om tillräckligt vore taladt i denna fråga, då ju talemän för de olika åskådningarna framlagt sina synpunkter i långa anföranden, men jag tror, att frågan verkligen är af den vikt, att det är skäl, att man sysslar med den något mera ingående, synnerligast med hänsyn till den svängning, som, enligt hvad utskottets betänkande ju visar, däri skett sedan i fjol. Jag hade tillfälle att då yttra mig i frågan och skall därför söka att fatta mig kort, när jag nu går att beröra några synpunkter, hvilka äro för mig bestämmande i frågan.

Jag gifver utskottsmajoriteten rätt däruti, att denna fråga icke bör bedömas ensidigt utan ur synpunkten af det allmännas

väl, hela landets väl. Vidare gifver jag utskottsmajoriteten rätt däruti, att den i betänkandet omnämnda affolkningen på landsbygden är ett beklagligt missförhållande, som från statsmakternas sida kräfver ett allvarligt öfvervägande i syfte att kunna undanröjas. Och än vidare gifver jag majoriteten rätt i det uttalandet, att det vore önskligt, om landsorten i högre grad, än nu är fallet, och städerna i mindre grad kunde blifva lockande för folket.

Angående bildande af en lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfva bostäder.

(Forts.)

Bland de skäl, på hvilka utskottets majoritet grundat sin uppfattning i frågan, framstår gifvetvis i första hand spörsmålet om affolkningen på landsbygden. Det är en brännande fråga, som man i detta samband icke kan komma ifrån. Mig synes det emellertid gifvet, att man måste känna de faktorer, som inverka å affolkningen, innan man kan våga att med talet därom motsätta sig det förslag, som här föreligger. Jag vågar säga, att af de faktorer, som verkat denna affolkning, har, synnerligast tidigare, industriens utveckling betydt mest och vidare den emigrationsström, som i aldrig sinande flöden dragit så många kraftiga armar från landsbygden. Vidare har den nöjeslystnad, som lockar folket till de stora städerna, varit en drifvande kraft härvidlag. Som bekant pågår hos oss för närvarande en utredning om hufvudorsakerna till emigrationen. För dem, som haft tillfälle att taga del af detta arbete, för såvidt det ännu är publiceradt, har det erbjudit ett synnerligt intresse att se de resultat, till hvilka man därvid kommit. Jag skulle vilja be herrar landtmän att vid tillfälle närmare studera dessa utredningar, som under de sista två åren offentliggjorts, och herrarna skola då finna, på hvilka faktorer emigrationen berott.

Nu gäller det ju att klargöra för sig, huru mycket det kommer att inverka å affolkningen på landsbygden, om vissa obemedlade personer i våra städer skulle få bidrag af det allmänna till grundandet af egna hem. Huru mycket tro herrarna väl denna omständighet komme att verka på den befolkning, som söker sig från landet? Till att börja med är det ju fullt känt, att emigrationsströmmen till väsentlig del gått just från de län, där vi hafva en talrik jordbruksbefolkning, och är det således andra orsaker än städernas lockelser, som dragit folket från denna landsbygd. Det är nödvändigt, att rent positiva åtgärder vidtagas för att hålla folket kvar å landsbygden. Jag har här i min hand en promemoria, afgifven till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet i december 1909 af särskilda sakkunniga personer, som tillkallats för att öfverlägga om egnahemsrörelsens ytterligare utveckling. De sluta sin framställning med följande tankvärda ord: »Då en betydande kategori landtarbetare, och därtill de som egnahemsbrukare i stort sedt lämpligaste, nämligen hemmasönerna, endast i ringa utsträckning kunna tillgodogöra sig de

*Angående
bildande af
en lånefond
för att bereda
mindre bemed-
lade tillfälle
att inom
stadsområden
förvärfa
bostäder.*

(Forts.)

nuvarande lånemöjligheterna, bör en grundlig undersökning företagas, på hvilka vägar staten skall kunna verksammare bidraga till beredande af utkomstmöjligheter som egnahemsbrukare åt dessa landtarbetare.» Detta är enligt min tro en af de allra bästa vägarne till förebyggande af affolkningen å landet. Gifvet är också, att den arbetsförmedling, hvars utveckling alltmera främjas och stödjdes, i detta hänseende är en faktor att räkna med. Men framför allt behöfves det, såsom nämnt, positiva åtgärder för ändamålet, och någon sorts, om jag så må säga, krokbenpolitik för i detta fall förvisso icke till målet. Förhållandet är tvifvelsutan det, att så länge det finnes arbetstillfälle i städerna, söker sig folk dit, men icke en dag längre. Det är ytterst på denna sak strömningen från landet till städerna beror.

Man får vidare, enligt min uppfattning, icke glömma, att det här icke endast är fråga om industriarbetare utan äfven, såsom jag hade tillfälle att säga i fjol, om stora skaror af smärre befattningshafvare af skilda slag, hvilka på grund af sin verksamhet ovillkorligen äro bundna vid våra stadssamhällen. Om jag t. ex. ville se efter, hvilka som i min hemstad hafva kommit i åtnjutande af hjälp för egna hems byggande, är det till stor del sådana personer som lokomotivförare, stationskarlar, vaktmästare, brefbärare och vaktkonstaplar m. fl. Det är icke möjligt för dessa små befattningshafvare att med egen hjälp bilda sig hem, utan de behöfva nödvändigtvis hjälp därtill.

Den egnahemslånefond, som hos oss finnes, hade ju redan från början tvenne syften, nämligen dels bildandet af egna hem med jordbruk och dels åstadkommandet af endast bostadsegnahem. För hvarje år, som gått, har det emellertid blifvit allt klarare för dem, som syssla med dessa frågor, att den nuvarande sammanblandningen är olämplig. Egnahemslånefondens ena syfte är ju att direkt stödja bildandet af nya mindre jordbruk och det andra att tillgodose egnahemsbehovet utan samband med jordbruk. Medan jordbruksnäringens utöfvande är begränsadt till landet, är ju åter behovet af bostadsegnahem gemensamt för invånarna i stad och på land. Att i fråga om egnahemslånerörelsen uppställa en skarp gränslinje mellan stad och land är därför näppeligen befogadt. Jordbruksnäringens målsmän skola ej tro, att man därmed drager en gräns mellan jordbruk och industri. Industri finnes ju både i stad och på land, och numera i öfvervägande grad å landet. Af de lån, som beviljats af egnahemslånefonden, har också en ej ringa procent kommit våra industriarbetare på landsbygden till godo, till en del genom förmedling af bostadsaktiebolag å industricentra. Jag menar, att denna fond ju förr desto hellre bör uppdelas så, att den mera kommer att sluta sig till de verkliga förhållandena, än hvad nu är fallet. I den promemoria, jag omnämnde, står ock såsom ett första önske-

mål, att det måtte blifva en särskild lånefond för bostadsegnahem, under det att den nuvarande lånefonden borde helt och hållet få disponeras för jordbruksegnahem. De gränser, som hos oss numera finnas mellan stad och land, äro icke desamma som i äldre tider. Det finnes icke nu samma skarpt begränsade åtskillnad mellan stads- och landtförhållandena som för i tiden, ty det har ju uppstått municipalsamhällen och stationssamhällen m. fl. dylika samhällen, som utjämna dessa förhållanden. Nu är det ju så, att egnahemslånefonden får anlitas och äfven mångenstädes anlitas för bildandet af egna hem förutom å rena landsbygden jämväl i dessa stadsliknande samhällen. Tro herrarna, att det i fråga om behovet af länshjälp för grundandet af bostadsegnahem finnes någon större skillnad mellan våra smärre stadssamhällen, å ena, samt de stadsliknande samhällena och de större industricentra å landsbygden, å andra sidan? Jag vågar för min del bestrida, att så är fallet.

Angående bildande af en lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfva bostäder.
(Forts.)

De invändningar, som vid sidan af spörsmålet om affolkningen å landsbygden framställts af utskottets majoritet, äro närmast trenne.

Det säges, att, om man lämnar lån för bildandet af bostadsegnahem åt industriarbetarna i städerna, löper man den risken, att, ifall industrien går tillbaka eller utflyttar, kunna innehafvarna af bostadsegnahemmen icke fullgöra sina åtagna förpliktelser, och herr Lindgren i Skog har i sitt anförande ock vidrört denna fråga. Men industriarbetarna på landet hafva ju redan mångenstädes fått hjälp i detta hänseende, och i stadssamhällena, där flera möjligheter finnas att räkna med, är dock risken tydligtvis väsentligt mindre i detta fallet än å landsbygden.

Vidare har det talats om stadshypotekskassan. Jag får säga, att detta icke är något skäl, som med fog kan anföras emot förslaget. Tro herrarna, att vår jordbruksegnahemsrörelse skulle varit tillräckligt tillgodosedd med en hänvisning till våra hypoteksföreningar, som lämna lån å jordbruksfastigheter? Men det är dock något liknande, man nu gör, då man i fråga om bostadsegnahem i städerna hänvisar till stadshypotekskassan. Stadshypotekskassorna komma nämligen ej att lämna lån å bostadsfastigheter i större utsträckning i förhållande till taxeringsvärdet än våra landthypoteksföreningar lämna lån å jordbruksfastigheter. Men det är en annan och större hjälp, som härvidlag är af nöden.

Det har därjämte påpekats, att enligt Riksdagens beslut 1808 egnahemslånefonden får tagas i bruk för beredandet af egna hem åt mindre bemedlade jämväl å till stad hörande område, för hvilket stadsplan icke blifvit fastställd. Men hvarje förtänksamt stadssamhälle köper numera i stor utsträckning upp de för bebyggande lämpliga jordområden, som äro till salu utanför stadens planlagda område. Då fråga sedan uppstår om upplåtande af

Angående bildande af en lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfa bostäder.
(Forts.)

jord för uppförandet af enklare bostäder på längre afstånd från stadens centrum, kräver stadens eget intresse, att det icke får växa upp s. k. kåkstäder i utkanterna, hvarför staden, om den är förtänksam, låter uppgöra viss plan äfven för dylika bostadshus. Och i samma mån som detta sker, uppstå åter svårigheter eller hinder för erhållande af lån från den nuvarande egnahems-lånefonden till dylika bostadsegnahem.

För min del kan jag icke i allo dela motionärernas framställning angående den omfattning, hvari sträfvandet för egnahemsbildande åt de obemedlade i städerna bör understödjas medelst en af staten ordnad låneverksamhet. Enligt min mening är denna verksamhet önskelig endast under vissa betingelser. Jag har en afgjord motvilja mot stora hyreskasärner och anser, att denna form af bostäder åt mindre bemedlade i städerna näppeligen bör understödjas. Den form för bostadsegnahem åt obemedlade i städerna, som jag anser vara lämpligast, är, att städerna å planlagdt område men på något afstånd från deras mera centrala delar reservera särskilda områden, å hvilka egnahemstomter, helst under tomträtt, upplätas till billigt pris, så att en- eller tvåfamiljshus kunna å dem uppföras. Vidare skulle jag önska, att stadskommunerna alltid ginge in som ett slags förmedlare af ifrågavarande lån och själfva bidroge med visst lånebelopp. Finnes det icke så mycket allmänt intresse inom kommunerna för denna sak, att de vilja medverka såsom förmedlare eller bidraga till det lånebelopp, staten skulle lämna, tror jag icke denna låneverksamhet bör stödjas. Vidare håller jag före, att det kräfves mycket stor urskillning vid utväljandet af dem, som skola erhålla dylika egnahemslån. Sådana böra nämligen företrädesvis tilldelas personer med fast anställning, såsom städernas egna arbetare, mindre befattningshafvare samt sådana industriarbetare, hvilkas anställning kan anses trygg. Jag tror, att städerna handla klokt uti, att i denna angelägenhet gå fram med stor försiktighet, emedan man bör taga en viss hänsyn till de redan bebyggda delarna af städerna, så att icke värdena för de nuvarande ägarna af hus och tomter i dessa delar komma att alltför mycket påverkas af de ifrågasatta jordupplåtelseerna till obemedlade i förening med en af staten och kommunerna gemensamt handhafd låneverksamhet.

Ser man på den låneverksamhet, som af statsmedel hittills bedrifvits i vårt land, måste man nog säga, att denna verksamhet liksom den nu ifrågasatta varit af sådan art, att den befrämjat själfverksamheten. Jag tror också, att jordbrukets målsmän skola erkänna gagnet af den hittills bedrifna låneverksamhet, som afsett att i skilda hänseenden främja jordbruksnäringen. I likhet med herr Erlansson tror jag, att stad och land behöfva hvarandra, liksom jordbruk och industri också äro i behof af hvar-

andra. Den tankegång, som af utskottets majoritet utvecklats beträffande affolkningen å landsbygden, synes mig icke böra läggas till grund för Riksdagens bedömande af föreliggande frågor. Om en sådan måttstock skulle anläggas på hvarjehanda spørsmål, som möta oss i vårt gemensamma arbete, att man först och främst skulle se till, huru frågans lösning skulle verka å de befolkningsgrupper, som syssla med jordbruksnäringen, komme man enligt min uppfattning in på ett sluttande plan. Vill man lyssna till hvad rättfärdighetskänslan och klokheten bjuda, bör man, enligt min mening, sluta sig till den tankegång, å hvilken motionärernas framställning är byggd.

Angående bildande af en lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfa bostäder.
(Forts.)

För min del ber jag därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häruti instämde herrar *Johansson* i Jönköping, *Lindhagen*, *Wavrinsky* och *Bosson*.

Herr Wilson: Herr talman! Jag skall fatta mig kort. Herr Leander har framhållit, att utskottet kommit till sitt afslagsyrkande hufvudsakligen därför att man varit rädd för, att ett bifall till motionärernas framställning skulle bidraga till att affolka landsbygden. Med anledning häraf vill jag draga fram en statistik, som visar, att utskottet i detta fall tagit fullständigt miste. Af statistiska uppgifter, som jag fick härom dagen, framgår följande: Rörande den inrikes omflyttning, som försiggår, meddelas, att invånareantalet i städerna ökats år 1906 med i rundt tal 29,000 personer, 1907 27,000, 1908 7,000 och att det under år 1909 minskats med 1,500 personer. Hvad landsbygden i detta afseende beträffar föreligger följande resultat: år 1906 minskades invånarantalet på landsbygden med 32,000 personer, 1907 med 31,000, 1908 med 11,000 och 1909 med 4,000. Genom denna statistik synes det vara till full evidens bevisadt, att utskottets majoritet i detta afseende har en fullständigt felaktig mening.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, gaf herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på afslag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet af herr Leander m. fl. afgifna reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den sistnämnda propositionen. Då votering emellertid begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med afslag å femte tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 28,

*Angående
bildande af
en lånefond
för att bereda
mindrebemed-
lade tillfälle
att inom
stadsområden
förvärfa
bostäder.*

bifaller den vid utlåtandet af herr Leander m. fl. afgifna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

(Forts.

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 109 ja mot 99 nej; och hade kammaren alltså, med afslag å utskottets hemställan, bifallit den vid utlåtandet af herr Leander m. fl. afgifna reservationen.

Jämlikt 63 § riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första kammaren.

§ 9.

*Angående
reglering af
löneförhål-
landena m. m.
vid försäk-
ringsinspek-
tionen.*

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfördt statsutskottets utlåtande nr 29, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående reglering af löneförhållandena m. m. vid försäkringsinspektionen.

I en den 18 sistlidne februari till Riksdagen aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition, nr 73, hade Kungl. Maj:t under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden för samma dag föreslagit Riksdagen att, bland annat, godkänna ett i propositionen intaget förslag till stat för försäkringsinspektionen att tillämpas från och med år 1911.

Utskottet hemställde i mom. a), att Riksdagen måtte godkänna följande stat för försäkringsinspektionen:

*Angående
reglering af
løneforhæl-
landena m. m.
vid försäk-
ringsinspek-
tionen.
(Forts.)*

	K r o n o r.					
	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Orts-tillägg.	Summa.		
A. Aflöningar.						
Öfverdirektören och chefen	6,200	2,800	1,000	10,000		
1 ledamot, arfvode	—	—	—	3,000		
1 do do	—	—	—	3,000		
1 ledamot och sekreterare	3,600	1,800	400	¹ 5,800		
1 förste aktuarie	3,600	1,800	400	¹ 5,800		
1 registrator	2,200	1,500	300	² 4,000		
1 vaktmästare	700	350	150	³ 1,200	32,800	
¹ För den ledamot, som tillika är sekreterare, äfvensom för förste aktuarien kan lönen efter fem år höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.						
² För registratören kan lönen efter fem år höjas med 500 kronor, efter tio år med ytterligare 500 kronor och efter femton år med än ytterligare 500 kronor.						
³ För vaktmästaren kan lönen efter fem år höjas med 100 kronor och efter tio år med ytterligare 100 kronor. — Därest vaktmästare i sådan egenskap åtnjuter fri kostad samt bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej till honom utgå äfvensom å lönen afdragas 100 kronor årligen.						
Till ålderstillägg, förslagsvis.....					600	33,400
B. Omkostnader.						
Till vikariatsersättningar, ersättningar till extra tjänstemän och andra biträden, resekostnads och traktamentsersättningar, tryckningskostnader, hyra, kostnader för belysning, uppvärmning, städning, möbler, böcker, tidningar, kontorsrekvisita m. m. äfvensom till extra ordinarie arbetskrafter vid möjligen förekommande särskild administration af liförsäkringsbolag, förslagsvis					—	19,600
				Summa	—	53,000

Vid utlåandet funnos emellertid fogade reservationer:
af grefve *A. F. Wachtmeister* och grefve *Taube* mot vissa delar af motiveringen;
af herr *Andersson* i Skifarp, som yrkat att, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, å aflöningsstaten för försäkringsinspek-

Angående tionen skulle uppföras ytterligare en förste aktuarie med 3,600 kronor i lön, 1,800 kronor i tjänstgöringspenningar och 400 kronor i ortstillägg eller tillsammans 5,800 kronor, jämte två ålderstillägg, hvardera å 500 kronor, samt att följaktligen anslaget till omkostnader skulle minskas med 1,600 kronor till 18,000 kronor och statens slutsumma skulle höjas med 4,200 kronor till 57,200 kronor; samt

(Forts.) af herrar *Thorsson* och *Rydén*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka af Kungl. Maj:t föreslagen aflöning jämte ålderstillägg för försäkringsinspektionens vaktmästare.

Efter föredragning af utskottets hemställan i mom. a) gaf herr talmannen på begäran ordet till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet grefve *Hamilton*, som anförde: Herr talman, mina herrar! Kungl. Maj:t har föreslagit inrättande vid försäkringsinspektionen af tvänne aktuarietjänster. Statsutskottet har tillstyrkt den ena och afstyrkt den andra. Ehuru således statsutskottet tillstyrkt inrättande af en ny befattning vid försäkringsinspektionen, så gäller dock i själfva verket den meningsskiljaktighet, som uppkommit mellan Kungl. Maj:t och statsutskottet, hufvudsakligen, huruvida arbetskrafterna hos försäkringsinspektionen för närvarande behöfva förstärkas eller icke. Kungl. Maj:t har ansett detta vara af nöden, utskottet har ansett, att det för närvarande icke är af behovet påkalladt. Förhållandet är nämligen det, att denne aktuarie, som utskottet tillstyrkt, redan sedan försäkringsinspektionens andra verksamhetsår 1906 i verkligheten funnits. Han har endast burit namnet assistent och varit inrangerad bland de extra biträdena. Han har dock haft samma tjänstgöringsskyldighet som de i staten upptagna tjänstemännen. Hvarför han egentligen kom till var det, att försäkringsinspektören behöfde vid sin sida en person med aktuariekompetens, som kunde biträda honom med de vidlyftiga och grannliga tekniska försäkringsutredningar, som åligga honom. Nu skulle man väl kunna säga, att redan den omständigheten, att försäkringsinspektionen, som inrättades år 1904, och åt hvilken på extra stat tillmättes arbetskrafter utan någon erfarenhet om hvad som behöfdes och endast på försök, att den omständigheten, att försäkringsinspektionen så länge varit i verksamhet, utan att dess arbetskrafter i någon mån ökats, under det samtidigt försäkringsväsendet i enorm grad utvecklats, ger ett visst stöd åt det antagandet, att en framställning om ökning af arbetskrafterna nu icke skall vara ohemul, och jag har också för min del icke kunnat finna annat, än att den begäran, som här framställles af försäkringsinspektionen, långt ifrån att vara onödig, är ganska väl befogad, och jag tror, att ett bifall till den skall vara i mer än ett afseende gagneligt. Förmodligen inser hvar och en

af herrarna, att det är en mycket maktpåliggande uppgift, som åligger försäkringsinspektionen, då den har hand om insamlandet och behandlingen af statistiken rörande försäkringsväsendet. Statistiken betyder för detta ämbetsverk kanske mer än för de flesta andra, och det är den, som försäkringsinspektionen i första hand har att stödja sig på. Enligt nu gällande instruktion åligger handhafvandet af statistiken registratorn och de extra tjänstemännen. Naturligtvis har ju chefen alltid sitt åliggande. Som herrarne finna af mitt anförande till statsrådsprotokollet, och som för öfrigt är väl bekant, har detta statistiska material under de år, som gått, vuxit högst betydligt, och resultatet har också blifvit, att registratorn och amanuenserna icke hinna med att behandla det, utan första aktuarien, den s. k. assistenten, har fått lof att deltaga i detta arbete jämte chefen i mycket högre grad, än som egentligen borde varit fallet. Således är det ett ovedersägligt faktum, hvilket jag icke ens tror, att man har någon tanke på att betvifla, att arbetskrafterna för närvarande icke äro tillräckliga på detta område.

*Angående
reglering af
löneförhål-
landena m. m.
vid försäk-
ringsinspek-
tionen.
(Forts.)*

Nu invänder utskottet, att därigenom att tjänstemännen nu skola sitta längre på tjänsterummet, torde de hinna med arbetet. För att man bättre skall förstå, hvad jag menar, skall jag komplettera med ytterligare de skäl, som löneregeringskommittén anför. Den har sagt detsamma som utskottet men har också tillagt, att inspektionen kan få hjälp af extra tjänstemän. Detta innebär i själfva verket ett missförstånd, om hvad det här gäller. Det är icke fråga om brist på sådan arbetskraft, som man kan få ökad genom att låta en räknekarl eller en skrifvare sitta litet längre på tjänsterummet. Då vore det ingen nöd. Då behöfde man bara taga in ett par amanuenser. Nej, det viktiga och svåra är, att det behöfs en särskild person med kompetens, som tar hand om den kritiska behandlingen och sammanställningen af detta material. Registratorn, som är upptagen af registrators- göromål och mycket annat, räcker icke till.

Det skulle emellertid vara af ännu större betydelse att här få en aktuarie. Då skulle chefen och den andre aktuarien, nuvarande assistenten, verkligen få tid att ägna sig åt sin mycket maktpåliggande uppgift, hvilket de icke ha tid till för närvarande. Förhållandet är, som herrarna veta, att försäkringsinspektionens allra viktigaste uppgift är att granska, huruvida lifförsäkringsbolagen och andra bolag, som ge försäkringar för all framtid eller för mer än 10 år, följt de grunder, som äro för dessa bolag fastställda af Kungl. Maj:t. Redan då försäkringsinspektionen inrättades, framhölls med mycken skärpa, att, för att denna granskning skulle vara tillfyllestgörande, var det icke nog med att granska de rapporter, som kommit in, utan man måste göra inspektioner och undersökningar af bolagen på ort och ställe, och, sades det, om detta verkligen skall vara till något gagn, böra

*Angående
reglering af
löneförhål-
landena m. m.
vid försäk-
ringsinspek-
tionen.*

(Forts.)

sådana inspektioner periodvis återkomma. Nu är emellertid händelsen den, som jag har omnämnt i propositionen, att med den nuvarande arbetsstyrkan det alltid varit så träget för chefen och assistenten, att under alla dessa sex år endast två bolag kunnat underkastas en utförligare revision på ort och ställe. Om nu ytterligare en aktuarie kommer till, så är det alldeles gifvet, att chefen och förste aktuarien skulle få tid att ägna sig åt denna deras egentliga och för verket så viktiga uppgift.

Därjämte har försäkringsinspektionen framhållit en omständighet, som jag tror äfven förtjänar beaktande om ock icke såsom hufvudmotiv. Det är, att området för försäkringsinspektionens verksamhet är så skiftande, att det väl behöfs, att det finns personer, som kunna utbilda sig till specialister i olika delar af detsamma. För närvarande finnes det, kan man väl säga, icke någon, som ägnat sig åt det mycket omfattande område, som afser inspektion af sakförsäkringar, och försäkringsinspektionen menar, att, om man finge två aktuarier, kunde den ena, under det han ägnade sig åt statistiken, samtidigt utbilda sig till expert på detta försäkringsområde, hvilket skulle vara en stor fördel. Jag har icke kunnat finna annat, än att försäkringsinspektionen har rätt däri, att, om dess krafter i den lilla mån, som nu begärts, ytterligare förstärktes, skulle detta i hög grad öka effektiviteten af dess verksamhet, och det måste väl herrarne erkänna, att, om det finnes något område, där det för allmänheten och för det allmänna är af vikt, att inspektionen är kraftig, verksam och sakkunnig, så är det i fråga om försäkringsverksamheten.

Jag tycker därjämte, att man icke behöfver hysa någon synnerligen stor betänklighet mot att tillmötesgå denna önskan, då det icke skulle kosta staten ett enda öre. Det är ju, som herrarna torde känna till, så, att försäkringsinspektionen uppehålls genom bidrag icke från staten utan från försäkringsanstalterna, och deras bidragsskyldighet är icke på långt när tagen i anspråk i den omfattning, som lagen medgifver, och äfven på den ringa afgift, som de för närvarande erlägga, har det uppkommit ett ganska stort öfverskott. Ur sparsamhetssynpunkt finnes således enligt min tanke icke något skäl att sätta sig emot denna begäran.

Jag har ansett det vara min skyldighet att redogöra för, huru jag sett denna sak, och jag får för min del säga, att det skulle vara klokt och för försäkringsverksamheten i landet gagneligt, om herrarna skulle anse sig kunna bifalla den af herr Andersson afgifna reservationen.

Vidare yttrade

Herr Andersson i Skifarp: Herr talman! Som herrarna se af betänkandet, har jag icke kunnat biträda det slut, hvartill

utskottet kommit, utan har reserverat mig, då jag ansett, att ytterligare en förste aktuariefattning är nödvändig i detta fall. Herr statsrådet och chefen för civildepartementet har närmare redogjort för, huru det förhåller sig med denna sak, och om man grundligt granskar Kungl. Maj:ts framställning, kommer man till det resultatet, att det är fullkomligt nödvändigt, att ytterligare en förste aktuarie blir tillsatt.

*Angående
reglering af
löneförhå-
llandena m. m.
vid försäk-
ringsinspek-
tionen.
(Forts.)*

Det finnes ju ett stort antal försäkringsbolag. Utom de stora lifförsäkringsbolagen är det 1,000 andra försäkringsbolag, som försäkringsinspektionen skall hålla reda på. Den kan icke hinna med detta arbete och, såsom framgår af den kungl. propositionen, är det ännu en del bolag, som hittills icke blifvit inspekterade. Det säges nämligen häri:

»Vid bedömande af den arbetskraft, som vore behöflig för de löpande ärendenas tillbörliga skötande, vore äfven att märka, att med de arbetskrafter, som hittills stått inspektionen till buds, det varit omöjligt att i den utsträckning, som varit önskvärd, företaga fullständiga inspektioner af de olika anstalterna. Sådana inspektioner hade gjorts nästan endast när särskild anledning funnits att misstänka, att ej allt varit i god ordning. Kontrollen hade i öfrigt måst inskränkas till en granskning af säkerhets-handlingarna samt af de berättelser, som anstalterna ingifvit till inspektionen.»

Nu kunna herrarna förstå, att äfven försäkringsanstalterna måste vara angelägna att få en ordentlig och säker inspektion till stånd, då det här säges, att man icke hunnit företaga inspektion i andra fall än då man befarat, att ej allt varit i ordning. Man kan däraf förstå, hvilket obehag man utsätter de bolag för, som bli inspekterade. Det faller öfver dem en skugga af misstanke för oegentligheter. Vore det icke riktigare att förstärka arbetskrafterna inom försäkringsinspektionen så, att hvarje bolag kunde bli någorlunda ordentligt inspekteradt? Då härtill kommer, att försäkringsinspektionen icke kostar statsverket någonting, tycker jag, att det är alldeles orimligt, att icke Riksdagen skall vara med om, att vi böra få en inspektion, som kan vara effektiv. Det är så, att utgifterna för försäkringsinspektionen bestridas af bolagen, och om jag icke misstager mig, ha bolagen alls ingenting emot, att dessa utgifter ökas, för att de skola få en ordentlig inspektion, hvarigenom de slippa bli misstänkta för oegentligheter, hvilket de nu bli, så snart man inspekterar dem.

Det är många skäl, som göra, att jag anser det alldeles nödvändigt, att det tillsättes ytterligare en förste aktuarie. Jag skall därför utan att längre ingå på frågan be att få yrka bifall till den reservation, som är bifogad betänkandet och som går ut på, att å aflöningsstaten för försäkringsinspektionen skall uppföras ytterligare en förste aktuarie, och att på samma gång anslaget till andra omkostnader minskas med 1,600 kronor. Jag

*Angående
reglering af
löneförhål-
landena m. m.
vid försäk-
ringsinspek-
tionen.*

tror, att staten skulle ha mycket stor fördel af denna nya aktuarietillkomst.

(Forts.)

Herr Rydén: Herr talman! Jag har ju iakttagit den agitation, som de senaste dagarna bedrifvits här, för att man skulle få igenom en ändring af utskottets förslag, och det är naturligtvis därför icke med stor förhoppning om att kunna få bifall till detsamma, som jag här tagit till orda, men jag skall ändå be att få anföra några skäl, som synas mig vara af den art, att de böra kunna i någon mån motivera utskottets framställning.

Försäkringsinspektionen var nog från början aldrig afsedd att bli ett stort ämbetsverk, utan meningen var väl, att man skulle få någon särskildt framstående man, som kunde sättas att ha uppsikt öfver försäkringsväsendet och skulle till sitt förfogande endast ha nödigt kansli. Emellertid ser man ju nu, hur man är inne på den vägen, att försäkringsinspektionen snart har blifvit ett helt stort ämbetsverk. För närvarande finnes det såsom ordinarie — ja, det är ju sant, att hela försäkringsinspektionen icke ännu är på ordinarie stat — en öfverdirektör och två ledamöter med hvardera 3,000 kronors lön samt en sekreterare, som också är ledamot, och vidare en del extra tjänstemän. Om herrarna behaga läsa sidan 10 i den kungliga propositionen, skola ni finna en sak. Den 5 januari 1909 inlämnade försäkringsinspektionen till Kungl. Maj:t en framställning med förslag till, huru en ny lönestat skulle uppgöras för försäkringsinspektionen, i tanke, att den skulle föreläggas 1909 års Riksdag och af densamma bifallas. Då upptog försäkringsinspektionens eget förslag — märk väl, att det var i början af förra året — en aktuarietjänst, icke två. Omständigheterna gjorde, att frågan icke behandlades vid förra Riksdagen, i hvilket fall denna skulle fastställt staten med en aktuarie. Ärendet sköts öfver till 1910. Hvad inträffar? Jo, den 13 juli 1909 kommer försäkringsinspektionen med en ny skrifvelse till Kungl. Maj:t. Under de sex månader, som förflutit, har aptiten vuxit alldeles ofantligt. Jag vill icke tala om en sådan omständighet, som att man begär, att öfverdirektören skall komma upp i en löneklass, motsvarande justitierådens, med 13,000 kronors lön — detta är ju något som departementschefen icke kunnat gå med på. Men jag vill så mycket mera fästa uppmärksamheten på att försäkringsinspektionen begär två aktuarietillkomster. Dock har, så vidt jag kan se, på dessa sex månader ingenting inträffat, som kunnat motivera den nya tjänstetillkomst, som försäkringsinspektionen begär. Detta är för mig ett skäl, hvarför jag kommit till den uppfattningen, som jag här vågar bestämdt uttala, att jag knappast läst en framställning af ett ämbetsverk, som röjer en så uppenbar, jag ville nästan säga tilltagsenhet eller brist på blygsamhet, som försäkringsinspektionens skrifvelse vittnar om, och jag tror, att det

är nyttigt, att Riksdagen visar tillbaka, hvad i detta hänseende kan anses vara för mycket begärdd.

Man försöker nu göra ett nummer af den omständigheten, att dessa penningar icke direkt utgår af statsmedel, utan att bolagen lämna medlen. Det är ju sant, att dessa medel för ögonblicket visa ett öfverskott, men hur det kan bli i framtiden i detta hänseende, vågar jag icke uttala mig om. Jag tror emellertid, att om verket får utveckla sig på det sätt, som det hittills gjort, så är den tid icke långt borta, när det icke är fråga om att taga penningarna från bolagen, utan direkt af statsmedel. Men alldeles säkert är det, att om Riksdagen släpper efter på de allmänna grundsatser, som varit gällande, om en viss försiktighet vid tillskapandet af nya befattningar, släpper efter på grund af att medlen utgå från en viss fond, kommer detta att återopas som precedensfall för andra ämbetsverk och för tillskapande af nya befattningar i stor utsträckning. Detta skäl har för mig varit afgörande i denna fråga, och jag måste därför till den kraft och verkan det hafva kan yrka bifall till utskottets hemställan uti denna del, och samtidigt får jag då förklara, att efter det beslut Riksdagen fattat angående fångvårdens vaktmästare jag naturligtvis icke kan vidhålla den reservation, som jag jämte herr Thorsson afgifvit vid denna punkt under förutsättning att verkligen Andra kammaren skulle bifalla min reservation angående fångvårdsstaten.

Första kammaren har bifallit utskottets hemställan oförändrad, och det skulle vara märkvärdigt, om Andra kammaren ginge längre än denna och visade större slösaktighet än Första kammaren.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Palme: Det var förvånande att höra, att den föregående talaren riktade en så varm uppmaning till Andra kammaren att följa Första kammarens exempel — sådana uppmaningar bruka ju ej komma från det hållet.

Det var egentligen tre invändningar, som herr Rydén hade. Den första var, att försäkringsinspektionen från början aldrig afsetts att bli ett ämbetsverk. Jo, herr Rydén, försäkringsinspektionen var afsedd att bli ett ämbetsverk — jag satt med i den kommitté, som gjorde upp förslaget, och det var nog, som sagdt, meningen, att det skulle bli ett ämbetsverk. I den skrifvelse, som Riksdagen bifallit, stå också alldeles tydligt de stora konturerna af försäkringsanstalten uppdragna, hvilka tydligen ge vid handen, att det här är fråga om ett ämbetsverk. Därpå tyder också 133 § i lagen, som säger, huru de medel skola anskaffas, med hvilka försäkringsinspektionens stat skall täckas.

Vidare sade herr Rydén, att det icke inträffat något sedan

*Angående
reglering af
löneförhåll-
anden m. m.
vid försäkringsinspek-
tionen.
(Forts).*

*Angående
reglering af
löneförhål-
landena m. m.
vid försäk-
ringsinspek-
tionen.*

(Forts.)

1909, som motiverat denna andra aktuariebefattning. Nej, intet annat än att behovet af en andra aktuarie alltmåra har gjort sig gällande och blifvit alltmåra klart för försäkringsinspektionen, för regeringen och försäkringsvärlden i dess helhet — jag skall strax beröra den sidan af saken.

Vidare framhöll herr Rydén sin fruktan för framtiden, att denna försäkringsinspektionens stat då skulle växa försäkringsbolagen öfver hufvudet, så att de ej mäktade med sina bidrag, utan dessa måste öfvertagas af staten. Men den ärade talaren tänkte därvidlag icke på, i hvilken storartad grad försäkringsväsendet utvecklats i vårt land och huru försäkringsbolagens premier och alltså förmåga att bära de med försäkringsinspektionen förenade kostnaderna för hvarje år alltmåra tilltaga.

Jag ber nu att få yttra några ord om huru man enligt min mening bör se den här frågan. En försäkringsinspektion kan enligt min uppfattning på två olika sätt fullgöra sitt uppdrag. Antingen kan försäkringsinspektionen sitta på sitt ämbetsrum och infordra så detaljerade uppgifter från bolagen, att därigenom på själfva ämbetsrummet en nödig kontroll kan utföras och på grund däraf de åtgärder kunna vidtagas, som försäkringsinspektionen anser behöfliga; eller också kan försäkringsinspektionen genom sina organ, sina medlemmar och tjänstemän, infinna sig än på det ena och än på det andra bolagskontoret för att på ort och ställe ta del af de förhållanden, som röra ifrågavarande bolag, och där göra en inspektion. Hvilken väg som än af den svenska försäkringsinspektionen väljes, gör ekonomiskt sedt bolagen ungefär detsamma. Det gör staten detsamma, ty det är bolagen, som betala, och det gör, som sagdt, också bolagen ungefär detsamma. Det första sättet, att tillsynen skall skötas från inspektionens ämbetsrum, fordrar mycket detaljerade uppgifter, så detaljerade, att bolagen måste hålla flera tjänstemän och få ägna sig med mycket mera besvär och omkostnader åt bearbetandet af de statistiska uppgifterna. Det andra sättet ger bolagen mindre besvär och kostnader men gör de centrala kostnaderna i försäkringsinspektionen större. Det är den senare metoden, nämligen att försäkringsinspektionen också genom ombud infinner sig hos bolagen, som gifvetvis är den mest effektiva, den för allmänheten mest tryggande. Denna metod har också öfverallt allmänt kommit till användning i fråga om hvarje modernt skött inspektion. Den ingick också i planen för vår nuvarande försäkringslagstiftning. Därmed är jämväl en annan fördel att vinna, nämligen den, att inspektionen och inspektionens tjänstemän därigenom bringas i en intim samverkan med och få en intim kännedom om det praktiska arbetet på försäkringsbolagens kontor och komma i beröring med det praktiska lefvande lifvet på annat sätt, än om de bara sitta på ämbetsrummen och där insamla sina uppgifter.

Om man nu ser efter, huru försäkringsinspektionen i berörda afseende har kunnat fylla sin uppgift, så har det förut talats om, i hvad mån den kunnat göra sådana här personliga inspektioner i bolagen. Jag har i dag erhållit uppgift, att inalles under den tid af sex år, som inspektionen verkat, har det varit fyra lifförsäkringsbolag, som underkastats personlig inspektion och ungefär ett bolag eller försäkringsanstalt inom en hvar af de öfriga hufvudbranscherna af försäkringsväsendet. I och med den nya aktuarien, som nu föreslås af Kungl. Maj:t och tillstyrkes af statsutskottet, får inspektionen större möjlighet att kunna inspektera lifförsäkringsbolagen. Men lifförsäkringsbolagens verksamhet är ju endast ett detaljområde af hela det vidsträckta fält, på hvilket försäkringsverksamheten rör sig i vårt land — vi ha brandförsäkring, sjöförsäkring, olycksfallsförsäkring och alla möjliga andra former af försäkring. Huru är det nu möjligt att på ett för allmänheten betryggande sätt kontrollera och inspektera dessa olika grenar af försäkringsverksamheten? Jo, säger utskottet, man kan använda tillfällig hjälp — det har också uppfört ett anslag af, vill jag minnas, 1,600 kronor för sådan tillfällig hjälp. Då frågar jag: hvar skall inspektionen få sådana verkligt sakunniga personer, som kunna användas för dylika tillfälliga uppdrag? Ja, det finnes öfverhufvudtaget icke några andra sådana än tjänstemän i bolagen. Alltså måste det gå till så, att t. ex. i fall ett sjöförsäkringsbolag i Göteborg skall inspekteras, måste försäkringsinspektionen vända sig till ett bolag i Stockholm och där låna en tjänsteman för att skicka ner och biträda vid inspektionen af detta Göteborgska försäkringsbolag. Eller tvärtom. Och det måtte en hvar, som har någon om än ytlig kunskap om affärer, inse icke vara lämpligt. Det är alldeles nödvändigt att hafva utomstående, opartiska personer för att göra det. Men sådana finnas icke med nödig sakkunskap.

*Angående
reglering af
löneförhål-
landena m. m.
vid försäk-
ringsinspek-
tionen.
(Forts.)*

Nu skulle någon möjligen kunna säga till mig, att jag är jäfvig att yttra mig i detta ämne, att jag är partisk. Ja, att jag är partisk, medgifver jag. Men jag skall tillåta mig säga herrarna, huru och i hvad mån jag är partisk. Vårt land har ett tjugotal lifförsäkringsbolag, ett femtiotal andra försäkringsbolag och ett fyrtiotal utländska försäkringsbolag, hvilka samtliga äro skyldiga att bidraga till försäkringsinspektionens stat — den staten är, om herrarna komma ihåg, 53,000 kronor. Af alla dessa bidrag från bolagen betalar det bolag, där jag är direktör, en tiondel. Då måste herrarna medgifva, att jag i hög grad är partisk i denna fråga. Och när jag då säger, att jag för mitt bolags räkning är villig att när som helst vara med att öka detta bidrag från bolaget, blott vi få en fullt effektiv kontroll, då föreställer jag mig, att herrarna i någon mån, just på grund af den partiska ställning jag intager, måsta fästa ett särskildt afseende vid detta uttalande af mig.

*Angående
reglering af
löneförhål-
landena m. m.
vid försäk-
ringsinspek-
tionen.*

(Forts.)

I detta afseende vill jag citera några ord ur en försäkrings-tidning »Gjallarhornet». Där står: »Det ligger i försäkringsanstalternas intresse, att de af dem utgifna medlen användas så, att försäkringsinspektionen sättes i stånd att med fullt kompetenta arbetskrafter fylla sitt kräfvande och för ett sundt försäkringsväsen gagneliga värf.» Försäkringsinspektionen uttalar i sin skrifvelse till Kungl. Maj:t, att »ej blott inspektionen utan äfven anstalterna hade känt detta som en brist, som måste afhjälpas, om inspektionen skulle kunna göra det gagn, som man väntat sig af densamma.»

Då således försäkringsanstalterna, hvilka äro de, som skola så att säga, släppa till fiolerna, här äro med om att underkasta sig denna ökade kostnad och lifligt önska att sättas i tillfälle att få underkasta sig denna kostnad, synes det mig, att det icke borde finnas något rimligt skäl att icke gå in på Kungl. Maj:ts framställning i denna sak, och därför, herr talman, ber jag få yrka bifall till den af herr Hans Andersson afgifna reservationen i ämnet.

Herr Johansson i Jönköping: Jag brukar i regeln ställa mig på den mest sparsamhetsvänliga sidan, och jag tror, att det är första gången under denna riksdag, som jag vid val emellan herr Hans Anderssons förslag och herr Rydén's finner mig böra ansluta mig till herr Hans Anderssons. Denna gång anser jag mig böra göra det, men icke därför att jag varit föremål för någon agitation. Det förhåller sig ju så, att staten funnit sig böra öfvervaka den storartade försäkringsrörelse, som här i landet bedrifves, och statens ifrågavarande kontroll bekostas af bolagen själfva. Det har visserligen uttalats en förmodan, att de afgifter, som försäkringsanstalterna erlægga, möjligen icke i framtiden skola räcka till, men, enligt hvad herr Palme upplyst, har man ju då den utvägen att öka bidragen, och detta synes mig vara en bättre utväg att välja än att låta ifrågavarande, för landets befolkning särdeles viktiga kontroll utöfvas af ett ämbetsverk, som icke är försedt med tillräcklig eller fullt kvalificerad arbetskraft. Det är icke riktigt, att ett arbete, som behöfver skötas af insiktsfulla män — och sådant är konstateradt i detta fall — bör öfverlämnas åt tillfälliga biträden och extra ordinarie tjänstemän. Den grundsats bör tillämpas, som Riksdagen förut har gillat, att där det finnes ett konstant behof af arbetskraft, där bör arbetet i regeln bestridas af ordinarie tjänstemän; så mycket mer är det skäl att här följa den grundsatsen, som det ju icke sker på statens bekostnad, utan på bolagens. Jag anser verkligen, att bolagen hafva rätt att få den inspektion, som de själfva bekosta, ordnad på ett fullt tillfredsställande sätt, och därpå går ju herr Hans Anderssons reservation ut.

Jag finner mig därför, herr talman, böra yrka bifall till denna reservation.

*Angående
reglering af
löneförhål-
landena m. m.
vid försäk-
ringsinspek-
tionen.
(Forts.)*

Herr Persson i Stallerhult: Talaren på stockholmsbänken antydde gent emot herr Rydén, som erinrat om att Första kammaren godkänt utskottets förslag, att det var underligt, att herr Rydén hänvisade till Första kammaren, men jag får säga, att jag för min del håller den talaren räkning för att han berättar detta, ty det visar, att talaren mera ser på själfva saken än han ser på hvarifrån bifallet kommit. Skulle man vända om denna fråga så, att herr Palme yrkade bifall till reservationen, därför att Första kammaren godkänt utskottets förslag, så tror jag icke, att ett sådant tillvägagående är någonting att följa.

Här talas så mycket om och framhålls så skarpt, att dessa tjänstemän, som det nu gäller att reglera för, icke komma att medföra några utgifter för statsverket. Ja, mina herrar, jag tror, att man skall pröfva hvarje stat så noga som möjligt och icke inrätta allt för många tjänster på stat, som betalas genom bidrag från utomstående, som dessa tjänstemän skola kontrollera. Är det så, att den omständigheten, att staten icke bekostar dessa tjänstemäns aflöning, skulle, utan att man så noga ser efter, huru många tjänstemän som behöfvas, utgöra en bevekande orsak för att bifalla detta förslag, då är man inne på det sluttande planet, det vågar jag säga. Det är icke allenast på detta område, som det upphämtas afgifter af utomstående, utan äfven på andra områden få sådana afgifter bidraga till aflöningarna, men aldrig har jag hört, att man därför skall vara så generös med befattningarnas antal. Jag tror, att denna sak, såsom utskottet föreslagit, kan reda sig och utjämnas efter den nya regleringen med ökad tjänstetid, så att det skall medhinnas att få det förelagda arbetet uträttadt. Jag tror det är försiktigare, att man stannar vid detta och afvaktar tiden, så att man får se, hur verket kommer att arbeta efter den nya regleringen. Jag tror, att utskottet handlat klokt, när det hemställt som det gjort, och skulle kammaren, endast därför att det icke föranleder en statsutgift, gå längre än utskottet, så tycker jag, att kammaren knappast besinnat sig riktigt väl.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Andersson i Skifarp: Herr talman! Jag tror icke, att vi behöfva tala om Första kammarens ståndpunkt, utan jag tror, att om denna kammare vill ställa sig på den ståndpunkt, där den brukar stå, nämligen att kontrollera de medel, som allmänheten betalar, då bör kammaren bifalla reservationen.

Om herrarna taga i betraktande, hvilka stora summor det här gäller, så är det nödvändigt, att denna kammare står på den ståndpunkten, att det bör vara en kontroll sådan, att hvarken den

*Angående
reglering af
löneförhåll-
andena m. m.
vid försäk-
ringsinspek-
tionen.
(Forts.)*

ena eller den andra kan bli lurad. Det sades af herr Rydén, att det visserligen var sant, att bolagen nu själfva bekosta denna inspektion, men att det för framtiden icke är säkert, att så blir fallet. Ja, herr Rydén, det beror helt och hållet på Kungl. Maj:t. Om herr Rydén vill läsa den 131 § af lagen om försäkringsrörelse, så får herr Rydén se, att det står där, att det är Konungen, som bestämmer storleken af försäkringsbolagens bidrag ända upp till $\frac{1}{5}$ procent af bolagets hela inkomst. Denna procent har emellertid hittills icke blifvit uttagen till mer än omkring hälften, och ändå har försäkringsinspektionen till sitt förfogande rätt väsentligt öfverskott. Så nog räcker det till, därom är det icke tu tal. Men om nu bolagen själfva vilja kosta på sig denna utgift för inspektionen, för att icke bolagen skola bli misskända och misstrodda af allmänheten, så förefaller det mig besynnerligt, att icke Riksdagen vill vara med om detta.

Det har sagts här, att vi skola gå försiktigt till väga och att om vi reglera andra verk så, som här är föreslaget, så skola vi få allt för många tjänstemän. Ja, jag vågar påstå, att vi på många ställen skapat tjänstemän, där det icke på långt när varit så af behovet påkalladt som här, och då har det icke varit fråga om att knussla med anslagen. Men här, där det gäller att kontrollera ofantligt stora medel från hela svenska allmänheten, och där det icke kostar staten ett enda öre, här vill man knussla.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Rydén: Det är faktiskt så, som herr Andersson antyder, att vi icke hafva minskat möjligheterna i fråga om förfogande öfver arbetskraft; utan det är ju så, att vi tillsatt en ny ordinarie förste aktuariefattning, och när vi utsträcka arbetstiden från fyra till sex timmar om dagen — om herrarna läst utredningen, så upplyses där, att de nuvarande amanuenserna haft den ena fyra, den andra tre och den tredje två timmars daglig tjänstgöring — så förefaller det mig, att om tjänstemännen icke skola sitta och sofva på ämbetsrummet, så skall väl arbetskraften bli utökad genom en sådan anordning. Jag ber också få säga en annan sak — jag svarar icke herr Johansson i Jönköping, ty han bara »trodde», och människor, som bara tro, kan man ju icke diskutera med — men jag åberopar dem, som *veta* någonting, och det är i detta fallet löneregleringskommittén. Dess medlemmar i statsutskottet upplyste vid behandlingen af ärendet, att de på grund af inkomna framställningar gjort mycket ingående undersökningar angående behovet af arbetskraft i försäkringsinspektionen, och de hade då kommit — löneregleringskommittén är ju icke njugg — till den bestämda och enhälliga uppfattningen, att här icke förefanns något behof af den tjänsteman, hvarom här är fråga, och jag vill icke vara med om, att man vrider bort saken. Här får ju försäkringsinspektionen faktiskt

ett betydligt tillskott i arbetskraft, med hvilket den den 5 januari i fjol var nöjd.

Jag vidhåller mitt yrkande.

*Angående
reglering af
löneförhål-
landena m. m.
vid försäk-
ringsinspek-
tionen.
(Forts.)*

Herr Palme: Den siste talaren framhöll, huru ökad tjänstgöringstiden på försäkringsinspektionens ämbetsrum skulle blifva, och att därför denna aktuarie kunde undvaras. Ja, man må öka tjänstgöringen på ämbetsrummet aldrig så mycket, så vinner man ändå inte det, som man vill vinna med upprättande af denna andra aktuarieplats, nämligen att få en person, som man kan skicka ut för att inspektera de olika bolagen. Det hjälper icke att man får några timmars längre tjänstgöring på ämbetsrummet. Och när den siste ärade talaren åberopade den stora potentaten, »H. K. H. Löneregleringskommittén», så erinrade han sig visst icke, att löneregleringskommitténs afstyrkande var mycket beskedligt. Den sade, som jag vill minnas, endast ungefär så, att den »icke finner anledning tillstyrka», eller något dylikt.

Som flera talare anmält sig för yttrandes afgifvande, men tiden nu var långt framskriden, uppsköts den vidare behandlingen af förevarande utlåtande till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdadt anslag skulle fortsättas.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4.26 e. m.

In fidem

Per Cronvall.